

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 626

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Anul 58 (serie nouă) • octombrie 2021 • 4,00 lei •

• Mari Bucur – Gest

• Ilustrația ediției: lucrări de Mari Bucur și Silvia Tiperciuc din expoziția „Suntem valuri“

Colocviile și Premiile Revistei Ateneu - 2021

pagina 13

Adrian JICU

Recviem pentru un popor înfrânt

pagina 3

Carmen MIHALACHE

Weekend cu Micul Prinț

pagina 10

Constantin GHERASIM

Lumini și umbre pe chipul văzut al lui Andrei Scrima

pagina 19

Fragmentarium

EXPOZIȚIE CVASIPERMANENTĂ. Biblioteca „George Bacovia” a Colegiului Național „Ferdinand I” a realizat un montaj complex „Bacovia – 140”, vizionabil până la finele semestrului.

RAPSODII DE TOAMNĂ. Este titlul spectacolului realizat de Ansamblul Folcloric „Busuiocul” (manager, Petre Vlase) chiar de ziua Bacăului (6 oct.), printre altele cu „Drăgoiana” și „Rapsodia băcăuană”, compoziții de Constantin Arvinte.

CIVISM. Școala Gimnazială „Domnița Maria”, Protoieria Bacău, Școala Populară de Arte și Meserii Bacău au celebrat „Ziua bunicilor în satul românesc – chivotul veșniciei”.

ADEVĂR. Nu doar 1818 și 1881, anii biografici ai lui Alecsandri și Bacovia, au aceleași cifre. Mai este și 8, din primul document al Bacăului celor doi: 1408.

DISTINCȚIE. Concursul „Jurnalist de nota 10”, ediția 2021, l-a situat pe Romulus-Dan Busnea pe locul al doilea, pentru articolul „Societatea umană, la ananghie: încotro ne îndreptăm?”

CALEA SUFERINȚEI. Este titlul expoziției cuprinse în a XI-a ediție a Festivalului Internațional A.R.T.E. (Arte. Reciclări. Terapii educaționale). Între lucrările expuse la Muzeul Municipal „Regina Maria”, Sinagoga Merarilor și Galeriele de Artă „Dan Hatmanu”, toate din Iași, sunt și cele semnate de Carmen Voisei, artist plastic băcăuan.

CU BRAȚELE DESCHISE. Recent inauguratul Centru de Cultură „Ion Talianu” din Târgu-Ocna este deosebit de primitor. Am dat roată clădirii de lângă Primărie și am numărat nu mai puțin de șapte uși.

REALITĂȚI. „Dacă spun «oraș urban» nu înseamnă că am comis un pleonasm, pentru că există «orașe urbane» și «orașe rurale»” (Bogdan Ghiu, „Orașul vorbește”, la RRC).

ISTORIE LOCALĂ. La Conferința Muzeului Municipal „Regina Maria” din Iași a fost lansat volumul „Misterele onomastice ale Iașilor”, de Mircea Ciubotaru, posibil model și pentru alte orașe.

ARTA DE A FI (PĂGUBAȘ?). Nicolae Gheran, înaintea celor 92 de ani: „Aflat la granița dintre a fi sau a nu fi pământean, eu așa am privit Marea Trecere: rugându-l seara pe Dumnezeu să-mi lase mintea clară, să nu-mi paralizeze pașii, ș-așa firavi, și să mă primească în împărăția Lui, în lumina eternă, ferit de lumea întunericului, la fel de veșnic” (Apostrof, sept. 2021).

AD MULTOS ANNOS! Pentru Emilian Marcu, Ioan Prăjișteanu, Ioana Iordache-Baltag

IN MEMORIAM. Pavel Țugui, monograful lui Gr. H. Grandea (cărturarul înmormântat în Cimitirul Central din Bacău); Constantin Ardeleanu, scriitor, absolvent al Liceului din Buhuși; Iordan Airinei, poet, colaborator al Revistei „Ateneu”

AI. IOANID

d'ale lui Ciosu

America de-acasă

• *Un tulburător spectacol despre exil, idealuri și vocația unei generații de a avea statutul de „emigranți în propria țară”*

Producție a Centrului de Cultură „George Apostu” din Bacău, spectacolul „America de-Acasă” reprezintă „produsul finit” rezultat din laboratorul Rezidenței Internaționale de Teatru cu același nume, un spațiu de creație, inovație și cunoaștere artistică ce a funcționat cu succes în două rânduri, în perioada noiembrie-decembrie 2019 și septembrie 2021. Pretextul care a generat acest proiect cultural unic în peisajul teatral românesc este chiar textul cu aceeași titulatură al cunoscutului dramaturg român Mircea M. Ionescu, prelucrat scenic de viziunile regizorale aparținând lui Geirun Țino, directorul Teatrului „Pygmalion” din Viena, și lui Gheorghe Geo Popa, directorul Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău.

Ineditul acestui spectacol rezidă, în mod esențial, în fundamentarea și conceptualizarea sa. Bunăoară, ideea de a crea, prin intermediul Limbii Naționale, punți de legătură între diferitele comunități românești risipite de destin în întreaga lume, gândul de a face din acest vector identitar de natură comunicațională o veritabilă *Patrie comună* cu granițe spiritualizate și, mai ales, materializarea acestor deziderate într-un proiect teatral ce presupune cooptarea unor actori și regizori vorbitori de limba română din Serbia (Teatrul Național „Sterija” din Vârșet, Secția în limba română), din Republica Moldova (Teatrul Republican Muzical-Dramatic „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul), din Austria (Teatrul „Pygmalion” din Viena) și, desigur, din România (Teatrul Municipal „Bacovia” din Bacău), toate acestea reprezentând o premieră în spațiul cultural românesc.

Spectacolul „America de-Acasă” aduce sub lumina reflectoarelor o inedită privire retrospectivă asupra istoriei recente a României – văzută prin ochii unui fost emigrant, plecat în SUA în anii '80 ai secolului trecut pentru a trăi experiența Libertății, revenit în România, după 1990, cu speranța că pământul țării natale ar putea deveni, în sfârșit, un *Pământ al Făgăduinței*. Rând pe rând însă, toți prietenii pe care îi reîntâlnește îi spulberă acest vis, incompatibil cu foamea de bani și dorința de putere pe care tovarășii de ieri le descoperă în democrația originală de azi.

Mircea M. Ionescu (autorul piesei), Geirun Țino (regizor), Gheorghe Geo Popa (mișcare scenică), Oleg Cășuneanu și Tudor Andriuță (actori, Teatrul Republican Muzical-Dramatic „B. P. Hasdeu” din Cahul), Ionel Cugia (actor, Teatrul Național „Sterija” din Vârșet, Secția în limba română), Claudia Motea (actriță, București), Bogdan Matei (actor, Teatrul Municipal „Bacovia”), Gheorghe-Vlăduț Gavriș (Viena), Sofija Lucic (scenografia, costume; Teatrul Național „Sterija” din Vârșet), Andreea Simon (conducerea muzicală; Colegiul Național de Artă „George Apostu” Bacău), Eliza-Noemi Judeu, Florina Găzdaru, Dumitru Rusu și Bogdan Buzdugan (actori ai Teatrului Municipal „Bacovia”, implicați în producție), Karla Merluscă și Loredana-Delia Tebeică (coregrafi), Andra Romașcanu și Ada Babiș (profesori de canto, Colegiul Național de Artă „George Apostu” Bacău), Alexandru Gușă (actor, masterand al Universității Naționale de Arte „George Enescu” din Iași) au cules lauri succesului cu piesa „America de-Acasă” atât pe scena Teatrului „Luceafărul” din Chișinău, în cadrul celei de-a VI-a ediții a Reuniunii Teatrelor Naționale Românești (23 septembrie 2021), cât și pe scena Palatului de Cultură „Nicolae Botgros” din Cahul (25 septembrie 2021).

Un succes în spatele căruia se află multă sudoare, insomnii, emoții copleșitoare, repetiții, consum de energie fizică și psihică de tipul unui reactor nuclear și, nu în cele din urmă, sprijin financiar venit din partea unor entități publice și private din Bacău și din București; totul, din dorința de promovare a culturii și limbii române, a dramaturgiei românești contemporane, din colosală nevoie de solidaritate și de regăsire identitară sub cupola unor valori perene, în timpuri ce par capabile să destructureze fiecare galaxie din universul cultural creat în ultimele două milenii creștine. Nu suntem noi în măsură să apreciem dacă acest efort a avut sau va produce rezultate pozitive, dar depunem mărturie peste timp pentru faptul că, cel puțin, noi am încercat ...

Programul cultural pentru anul 2021 al Centrului de Cultură „George Apostu” se desfășoară sub genericul „Identitate și Diversitate – Ferestre Deschise”.

Alin-Sebastian POPA

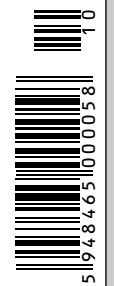

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ (redactor asociat), Adrian JICU, Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU (secr. gen. de red.), Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Recviem pentru un popor înfrânt

„Vă voi scoate din împilarea Egiptului și vă voi duce în pământul Canaaneilor, al Heteilor, al Amoreilor, al Ferezeilor, al Ghergheseilor, al Heveilor și al lebuseilor, în pământul unde curge miere și lapte.“ Așa sună promisiunea pe care Dumnezeu i-o face lui Moise, trimițându-l la Faraon pentru a-i cere acestuia să le permită evreilor să-l slăvească pe Domnul. Cine-i va salva însă pe români și cine-i va duce către țara promisă? Aceasta este întrebarea ce străbate, ca un fir roșu, recentul roman semnat de Eugen Uricaru, *Leșirea din Pustie* (Polirom, 2021), un corolar al pentalogiei inspirate din istoria (post)belică, din care fac parte *Supunerea* (2006), *Cât ar cântări un înger* (2008), *Plan de rezervă* (2011), *Beniamin* (2014) și *Permafrost* (2017). O carte tulburătoare, despre o istorie tulburătoare, pe care pe care autorul o analizează cu luciditate, insistând asupra articulării mecanismelor puterii, supratema prozei sale.

*

De data aceasta, în prim-plan se află complicata epocă a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, pe care istoricii n-au explicat-o într-o manieră convingătoare, fiindcă nu e clar nici astăzi care au fost adevăratele resorturi ale relațiilor româno-sovietice și cum s-a produs eliberarea parțială din strânsoarea marelui popor vecin și prieten de la răsărit. Cum a reușit Ghiță Dej să înșele vigilența sovieticilor? Cum i-a convins să-și retragă trupele din România? Și cine a pregătit acest scenariu? Fiindcă nimic nu e întâmplător la acest nivel, unde pășurii veghează ca lucrurile să meargă așa cum trebuie. Cine sunt ei vrea să afle și protagonistul romanului, dar Dumitru Puiu, „absolventul“ de la Aiud, ocolește răspunsul, spunându-i, vizibil deranjat, doar atât: „Nu știu cine sunt. Dar sigur există. Dacă nu-i cunoști nu înseamnă că nu există. Doar toți vedem, aflăm despre rezultatele acțiunilor acestora“.

Ni se spune însă o poveste plină de tâlc, cu ramificații numeroase, care coboară către medii diferite, urmărind modul cum vechiul regim s-a metamorfozat după 1945. Pentru aceasta, Eugen Uricaru redeschide dosarul Pașcanu, văzând în uciderea avocatului comunist elementul-cheie care justifică evoluțiile ulterioare și inclusiv prăbușirea lui Dej, într-un moment când el părea mai puternic și mai temut ca niciodată. Lucrețiu Pătrășcanu – lasă a se înțelege romanul – n-a fost eliminat pentru că ar fi afirmat că înainte de a fi comunist este român, ci pentru că se încapățâna să fie altfel, pentru că, „în loc să meargă cu tovarășii la un chef cu lăutari, se scuza și își pierdea noaptea citind. Chestia asta nu se iartă!“ A merge contra curentului echivalează cu o sfidare inacceptabilă, Uricaru invocând în acest sens un obicei al bulgarilor de pe Volga, care obișnuiau să-l ucidă pe cel mai deștept dintre ei, temându-se ca nu cumva el să ajungă să-i conducă. Nu altfel stau lucrurile în anii '50, când „cei care citesc sunt împușcați de cei care nu citesc!“

*

Lucrurile sunt prezentate prin intermediul unui personaj foarte interesant, Costi Condrat. Student la Geologie, el are un dosar complicat, fiindcă un unchi a stat 16 ani într-un lagăr sovietic, un altul se ascunde de autoritățile fiindcă a fost pilot în Aviația Regală, iar tatăl este arestat preventiv, din cauza unor legături cu avocatul Pașcanu, care, înainte de război, pledase pentru Condrat, într-un proces legat de niște terenuri. Trecutul, se va vedea, atârnă greu și în biografia acestui tânăr special, care citește enorm și vede

monstruos. Exmatriculat în urma unei povești de dragoste cu fata lui Tânase Atanase, omul de încredere al lui Gheorghiu-Dej, Condrat e hârția de turmesol care ne permite înțelegerea mecanismului mecanism sociopolitic din acei ani, când destinele indivizilor sunt analizate din perspectiva luptei de clasă, fiecare încercând să-și ascundă petele din trecut și să-și inventeze o identitate în acord cu noua doctrină. Sunt însă vremuri imprevizibile, când nici măcar cei cu adevărat puternici nu știu exact încotro o vor lua lucrurile. Fiecare suspectează pe fiecare, iar delatările și denunțurile

curg, indivizii călcând pe cadavre pentru a-și salva pielea. O va păți inclusiv omnipotentul Atanase, care își presimte sfârșitul și o mărită pe Fani cu „un pașaportabil“, pentru a o putea trimite în Statele Unite, departe de mâna răzbitoare a partidului, pe care l-a slujit cu devotament, dar care, iată, se va descotorosi de el fără menajamente. Iar după ce reușește, se sinucide cu arma de vânătoare, știre ce trece neobservată.

De la această Fani află și Condrat câte ceva despre dedesubturile vieții politice și care sunt raporturile de forțe între sovietici și români: „Eu trebuie să plec înainte ca ei să se pună pe treabă. Tu crezi că toate astea: plecarea trupelor de acum șase ani, luarea peste picior a planului Valev, frățietatea cu chinezii, declarația lui Tata Ghiță din primăvară și chestia cu eliberarea deținuților politici, crezi că vor rămâne nepedepsite? Și știi cum e la Kremlin: întâi taie și după aceea dau explicația potrivită. Tăticu' o să fie zburat, dar nici Tata Ghiță nu scapă“. Ajuns bibliotecar în depozitul unde sunt ascunse cărțile cu paginile albe ale clasicilor Lenin și Stalin, Condrat devine protejatul lui Dumitru Puiu, personaj straniu, cu legături suspuse și suspecte, de vreme ce el însuși este unul dintre supraviețuitorii închisorilor staliniste, despre care nu vrea să vorbească, pretextând că rememorarea experienței carcerale n-ar face decât să sporească teroarea colectivă, pe care regimul a înțeles că o poate întreține nu ucigând sau condamnând, ci, paradoxal, eliberându-i pe cei care pot depune mărturie despre ororile din temnițele comuniste.

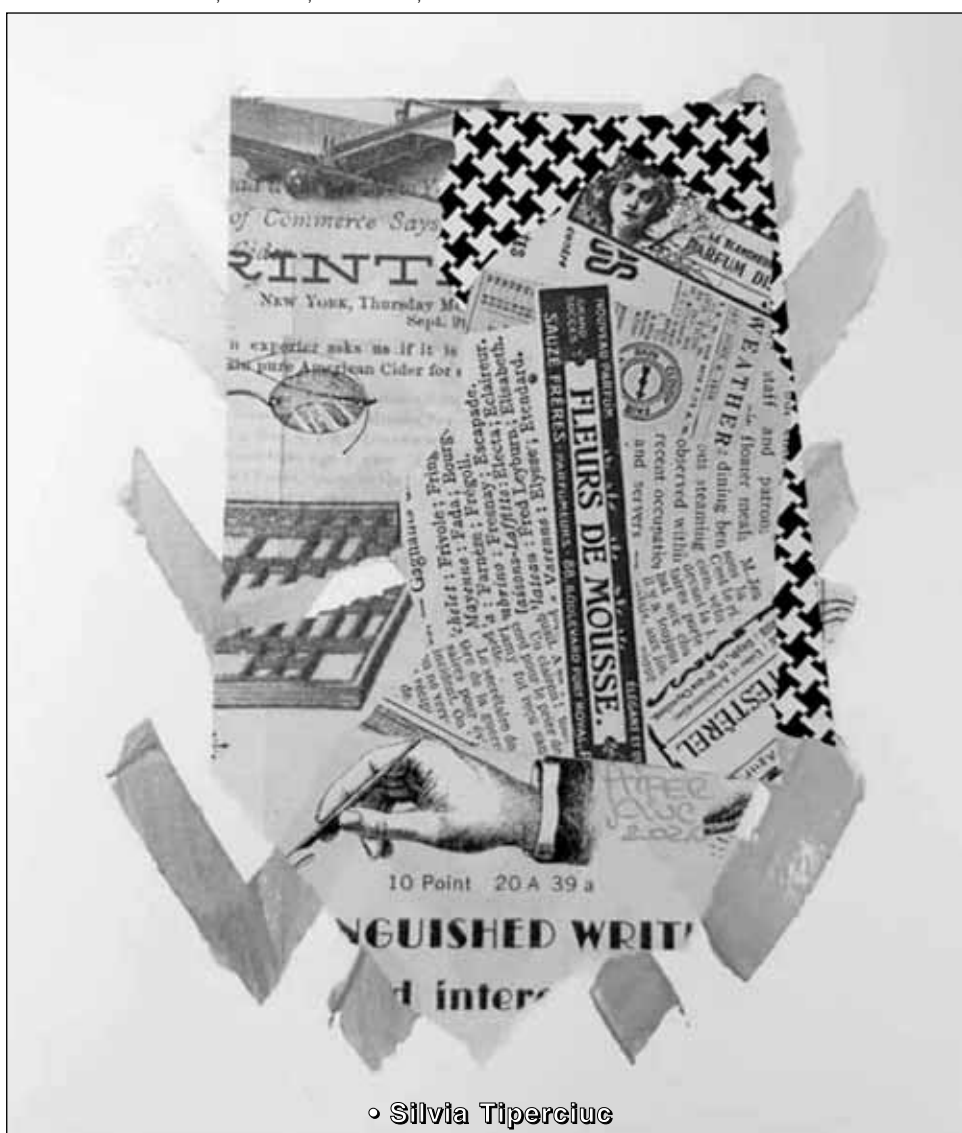
*

Leșirea din Pustie este o parabolă a condiției umane, vorbind despre înfruntarea Omului cu Istoria și despre cum (nu) ne putem sustrage totalitarismului. Despre învingători și, mai ales, despre învinși. Despre ce (nu) poate face un popor mic în fața celor mari. Despre cum cei slabi încearcă să se apere de cei puternici: „Cum să-i dai învingătorului ce-și dorește în așa fel încât să-i potolești furia și în același timp să nu-i dai tot ce ai, pentru că orice învingător nu se mulțumește doar să-ți mănânce ficatul, să-ți smulgă inima din piept, el vrea să-ți soarbă sufletul. Abia atunci va fi împăcat și va trece peste tine, mai departe, ca un val de pământ, acoperindu-te, ștergându-te de pe fața pământului. Întotdeauna a fost așa, mereu va fi așa, asta este soarta învinșilor“. E concentrată aici, în acest pasaj tulburător, drama dintotdeauna a românilor, care s-au văzut nevoiți să recurgă la filosofia capului plecat, ca unică posibilitate de a supraviețui. Numai că ei refuză să accepte că fac parte din tabăra învinșilor, iluzionându-se că pot fi de partea învingătorilor. Iar când cineva a avut curajul de a spune lucrurilor pe nume, el a trebuit eliminat, așa cum s-a întâmplat cu Lucrețiu Pătrășcanu, cel care citise cărțile așa cum erau ele, fără să încerce să le rescrie în mod convenabil. Vina lui (de neiertat) era că înțelesese. Înțelesese ceea ce alții nu voiau să recunoască: „...un scaun gol, pentru a rămâne gol, trebuia ocupat de cineva care să le fie dator că l-au pus acolo“.

Din acest unghi, *Leșirea din Pustie* are atributele unei distopii, o distopie complicată cu elemente care țin de crezul lui Eugen Uricaru că scrisul este unica modalitate de a ieși din Pustie, întorcând spatele istoriei oficiale, pe care au mistificat-o alții. Colorată religios, prin trimiteri la episodul veterotestamentar, tema istorică se completează cu sugestii autoreferențiale, privitoare la puterile demiurgice ale scriitorului, dator să-și scoată cititorii din Pustie. Cum altfel decât printr-un roman lucid, care interpretează, subtil, partea nevăzută a lucrurilor.

Prin romanele publicate în ultimul deceniu, Eugen Uricaru se dovedește nu doar un excelent prozator, ci și cel mai subtil analist al mecanismelor puterii, în feluritele forme pe care ea le-a îmbrăcat înainte și după 1945. Un prozator nemilos cu sine și cu ceilalți, ale cărui verdicturi nu menajează pe nimeni: „Asta li se întâmplă tuturor învinșilor. Doar că o parte, cu slabă tinere de minte ori de caracter, se consideră a fi învingători. În cel mai rău caz, măcar de partea învingătorilor. Ceilalți, cu probleme de sinceritate, devin inamici. În acele momente de confruntare, un popor este înfrânt definitiv“.

Iar Eugen Uricaru e, fără doar și poate, un inamic, fiindcă nu s-a situat de partea învingătorilor, ci de partea adevărului, fidel anticului și durerosului principiu: *Amicus Plato, sed magis amica veritas*.

• Silvia Tipercluc

– Stimate domnule profesor, am avut ocazia să vorbim de câteva ori, însă niciodată nu v-am declarat deschis ce bucurie mi-a prilejuit apariția cărții despre subteranele dostoievskiene. Chiar dacă preocupările Dumneavoastră pot lesne certifica un interes spre mai multe domenii cu rezultate notabile, vă invit să rămânem ceva mai mult în lumea marelui romancier, mai ales că aniversarea celor două sute de ani a generat o eferescență cu mult mai vizibilă. E o întrebare care vi s-a mai adresat, o fac și eu, poate din dorința de a surprinde și alte nuanțe: cum s-a produs întâlnirea cu Dostoievski?

Ion Fercu: – Din instinct, probabil, m-am apropiat de Dostoievski... Nu-mi aduc aminte ca vreun profesor să-mi fi vorbit despre Dostoievski. Dar poate că întâlnirea cu Dostoievski a avut loc chiar înainte de a-l... cunoaște. O fi coincis cu momentul acela al aruncării mele în lumea care-mi șoptește mereu că, în comparație cu ea, gașca de lichele din „Demonii” este doar o veselă grădiniță de copii? Cu acea clipă în care tatăl meu, aruncându-se în fața tractorului care voia să-i are ca anasăna ogorul, pentru a-l face ofrandă colectivizării, a fost aruncat la zdup, sub ochii mei de copil, de către ticăloșii securiști?...

– Din anumite considerente am apelat la o formulă oarecum convențională. Totuși, as spune că orice întâlnire cu Dostoievski, chiar și o simplă preumblare prin paginile-i pline de viață, echivalează cu o experiență privilegiată. Sunt absolut convins că această bucurie nu s-a consumat imediat; poate încă mai există în viața dumneavoastră, în sufletul dumneavoastră...

– Este un mare privilegiu faptul că această experiență de excepție și de lungă durată mă locuiește. Bucuria „conviețuirii” cu Dostoievski poate fi evaluată, pentru mine, cu o singură unitate de... măsură: viața. Pe Dostoievski nu-l mai pot... ocoli nici chiar dacă aș vrea. El este un chiriș de lux al sufletului meu. Locuiește în mine cu drepturi egale aidoma celor ce-mi sunt foarte dragi. Alteori simt că sunt un fel de fericit prizonier dostoievskian. Mi se pare că-mi trec gândurile printr-un „filtru” dostoievskian. După cum ați anticipat, rămâne o bucurie durabilă.

– Fără doar și poate, Dostoievski ar trebui citit și relecturat constant, adus de fiecare dată în contemporan, întrucât temele literare pe care e construită arhitectura romanelor ating cele mai grave date ale existenței. Alături de Tolstoi, aș spune că oferă discursurile cele mai substanțiale despre pulsul vieții. Firește, pentru cultura română Dostoievski nu e nici pe departe un necunoscut – oricine poate urmări întregul proces de receptare a scriitorului rus, așa cum l-a analizat Dinu Pillat în „Dostoievski în conștiința literară românească”. Personal, o altă carte ce îmi este apropiată sufletului rămâne eseul lui Ion Ianoși despre „tragedia subteranei”, dar exemplele pot continua. De aici o

Ion FERCU:

„Dostoievski locuiește în mine cu drepturi egale...”

întrebare probabil ciudată: cum ar arăta un plan de lectură Dostoievski?

– Cariera postumă a unui scriitor nu rezidă în devoțiunea muzeală a urmașilor, ci în reinterpretările care sunt oferite operei sale. „Un plan de lectură Dostoievski”?... Însuși Dumnezeu s-ar prăpădi de râs dacă aș fi îndrăznit să încropesc un asemenea plan. Ca profesor, știu care sunt virtuțile unui plan de lectură; disciplinează, reduce abundența alegerilor, te-ajută să-ți folosești rațional resursele temporale etc. Cu Dostoievski, orice plan de lectură de bună-credință îți este dat peste cap; urmează mereu altul. El te aruncă în genuni, te trimite pe piscuri, te aduce în preajma lui Dumnezeu, pentru ca imediat să-ți facă rost de-un voiaj în iad. Citind din Dostoievski, simți nevoia să întrerupi de multe ori lectura, să alergi către studii despre religie, mitologie, psihologie, sociologie, psihanaliză, istorie, filosofie, arte plastice, mistică... Un eventual plan de lectură nu poate fi rezumat la titlurile cărților acestuia, ci la teme majore: suferința, libertatea, credința, sensul, viața, moartea, inocența...

– Nu voi păși cu totul zona aceasta și apelez la experiența dumneavoastră ca profesor, despre care știu că nu s-a ferit niciodată să aducă în fața tinerilor diferite concepte, pe care le-ați însușit, câștigând nu un auditoriu de formă, ci niște oameni care în viitor vor fi rămas răcordați la varii forme de cultură. În condițiile în care literatura universală nu se mai studiază deloc în licee, iar rețetele hollywoodiene au acaparat mapamondul, cum îi determinăm să revină la autori precum Dostoievski?

Ion Fercu: – Ca profesor de filosofie, l-am revindicat mereu pe Dostoievski, solicitând intrarea sa... oficială în jocul dezbaterilor, întrucât este cel mai important filosof dintre toți scriitorii. Filosof? Lev Șestov mă susține: „Dmitri Karamazov,

acest bețivan, acest desfrânat care pe deasupra mai e și un ignorant, rostește discursuri de care nu s-ar fi rușinat Platon sau Plotin”. I-am provocat simplu pe elevi la lectura dostoievskiană: „Citiți un roman de Dostoievski și convingeți-mă că ați perceput perspectiva sa metafizică”. Cine reușea avea notă maximă. Ca studenți, l-au păstrat pe Dostoievski în suflet, abordându-l și în lucrări de licență, masterat, doctorat etc. Ca membru al Comisiei Naționale, la Olimpiada de Filosofie, printre subiectele propuse de mine, acceptate, au fost și teme dostoievskiene.

– Personajele dostoievskiene se află permanent între greșală și gesturi de o noblete sufletească cu totul aparte. Cât despre autor, unde a greșit?

– Privind chiar și numai către eroina Sonia, înțelegem acest tulburător adevăr. Sunt îndrăgostit de Dostoievski, dar unele dintre atitudinile sale (un panslavism exacerbant, nuanțe ale concepțiilor sale despre... virtuțile războiului etc.), abordate din perspectivă eticii contemporane, nu pot fi aplaudate; dimpotrivă. Geniul poate fi privit ca fiind capacitatea supremă a unora de a se arunca în tot felul de încercări. Dar, cu o uimitoare și ciudată intensitate, geniile întrezăresc o parte a adevărului. Criza acută a societății ruse l-a marcat atât de mult pe Dostoievski, încât crede că aceasta poate fi vindecată prin război. Nu-mi dă pace un gând: de ce n-a rostit starețul Zosima un singur cuvânt despre necesitatea războiului?...

Cu Dostoievski sunt într-un dezacord... amical și în problematica suferinței. El spune că la ruși până și în fericire există măcar o fărâma de suferință; altfel fericirea lor n-ar fi deplină... A fost însă acuzat pe nedrept de antisemitism, anticatolicism, comparat chiar și cu... Hitler. Dincolo de toate, Dostoievski mi-a rezumat însă, prin vocea unuia dintre Karamazovi, esența ființării: viața este duelul lui Dumnezeu cu diavolul; iar câmpul de bătălie

sunt eu. Și fiecare dintre noi, firește. Cum să nu-l iubești pe un asemenea OM?

– Mă interesează în chip deosebit categoria tragicului, așa cum capătă formă printre destinele personajelor. Vă invit să nuanțați...

– Raportăm tragicul la un complex de trăiri, de păreri de rău, la sentimentul nedreptății sau al neputinței. „Dostoievski a fost unul dintre cei mai mari poeți tragici ai omenirii, egalul lui Eschil și Sofocle, al lui Dante și Shakespeare” (T. Vianu). Opera sa, în care fiecare personaj are propriul infern, este o simfonie tragică a ființării. Dostoievski este psihologul care face trecerea de la cartezianul „cogito, ergo sum” la hristicul „sufăr, deci exist” și la „iubesc, deci exist”, de la logica minții, la logica inimii. Această psihologie tragică a subteranei dostoievskiene este sintetizată prin formula starețului Zosima: „Sunt ca să iubesc”.

– Nu am cum să ocolesc anumite curiozități personale. Mă consider un audiofil, adesea leg experiențele de lectură de anumite compoziții, drept pentru care vă rog să-mi argumentați: ce lucrare ori compozitor ar putea fi lesne adus/adusă într-un asemenea spațiu de lectură?

– Leonid Grossman, citându-l pe Mihail Ivanovici Glinka („În viață totul apare ca în contrapunct, adică în contrast”), unul dintre compozitorii preferați ai lui Dostoievski, realiza analogia dintre sistemul de construcție al romanului dostoievskian și teoria muzicală a trecerilor sau contrastelor, legile contrapunctului (voci diferite care cântă pe o aceeași temă). Ceaikovski și Beethoven sunt invitații mei în acest spațiu de lectură cu prăbușiri de lumi, prăpăstii de întuneric și izbânzi divine de omenesc. Hoinărind pe străzile din Sankt Petersburg, mi-au sunat aproape obsedant acordurile ceaikovskiene ale Simfoniei a VI-a în Si minor, „Patetica”, în care alternează suprafețele me-

ditative cu izbucnirile dramatice ale alăturilor. Simfonia a V-a în Do minor opus 67, a „Destinului”, ca și Sonata pentru pian nr. 23 în Fa minor, opus 57, „Appassionata”, lucrările lui Beethoven, însoțesc uneori bucuriile lecturii. Prima se armonizează cu toate tragediile dostoievskiene; „Appassionata”, cu întinderi de imperială liniște și abisuri estetice seducătoare, creează un univers afectiv grozav pentru a-l însoți pe Mășkin.

– Vă provoc să facem trecerea și către cinematografie: nu sunt puține încercările de a „monta” o întreagă lume – unele mai reușite, altele deloc; trăiesc totuși cu impresia că producțiile americane lasă mereu în urmă câte ceva. Nu știu dacă poate fi pusă în cuvinte o asemenea „insuficientă” ori lipsă de adecvare la energia sufletului rus.

– Mai curând o lipsă de adecvare la energiile sufletului rus, cred. Consultând lista Premiilor Oscar, constat că nici unul dintre filmele realizate după opera lui Dostoievski nu a primit această distincție. Profunzimiile psihologiei dostoievskiene nu pot fi „decriptate” cu mijloacele cinematografiei? Sau poate că e mai dificil să ai un tête-à-tête cu Dostoievski sau cu un Faulkner, chiar și pe ecrane, decât cu *The Good, the Bad and the Ugly*, de pildă...

– Vă declar acum, spre sfârșitul schimbului de replici, că mi-am dorit un interviu „mișcat”, fără pretenții teoretice, care – de ce nu? –, eventual, să vă surprindă. În această linie sunt curios: vizitând Sankt Petersburgul, cum l-ați găsit? Altfel, ce reprezintă acest creuzet fabulos pentru rezolvările literare?

– Am văzut orașul de trei ori. Totul e istorie, dramă, strigăt, zvârcolire. Am avut sentimentul ciudat că merg în vizită la Dostoievski. „Orașul palatelor” rămâne fascinant prin istorie, cultură. Este un oraș al extremelor. Incredibilele sale monumente și muzee nu exclud zonele cu imobile dărăpănate, sărace și murdare. La mică distanță de Nevsky Prospekt poți descoperi încă partea întunecată a metropolei descrise de Dostoievski. Ai impresia că te afli în fața aceluiași clădiri vechi descrise în romanele sale, că regăsești o lume subterană de care e bine să te ferești. Geniul creativ al lui Dostoievski s-a întâlnit aici cu o realitate de invidiat ca sursă de provocare/ inspirație literară. Da, acest loc rămâne un „creuzet fabulos” pentru creațiile autentice de orice fel.

– Ce rămâne în prim-plan, în urma lecturii? Omul sau ideea?

– Ideea. „Frumusețea va salva lumea.” Mulți folosesc în fel și chip această expresie. Câți mai știu că ideea este a lui Dostoievski? Chiar și ideile mari/ etice se desprind, în timp, de zămislișorii lor. Ajung să ne locuiască, să ne potențeze proiectele, de parcă noi le-am fi plămădit.

Interviu de Marius MANTA

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXXVII)

Să reînviem modelul Spiru Haret!

Este îndemnul unui absolvent de școală normală, Grigore Codrescu, critic și istoric literar, eseist și memorialist, publicist și animator cultural. Deși este cunoscut ca profesor de limba și literatura română, director de liceu și metodist exigent, mai puțin se știe că a fost la început învățător (la Viforeni, Prăjești, Berbinceni, Petrești, sate băcăuane). A încheiat patru ani la Școala Pedagogică din Bacău (1953-1957), cu Valeria Prodan și mai ales cu Emil

Leahu, dascăli de limba și literatura română, remarcându-se prin pasiunea aparte pentru această disciplină. Dovadă sunt paginile din reviste și din cărți, care etalează grijă vizibilă pentru

stil și mesaj. Nu i-a venit să creadă că actualmente educatorul nu are parte de pregătire la limba română. „Chiar dacă se pregătește de unul singur – ne-a declarat –, bietul învățător/biata învățătoare nu reușește să recupereze totul. Școlarul ieșit de pe mână sa este un semianalfabet forțat să parcurgă în anii următori regulile privitoare la modificarea formelor cuvintelor și îmbinarea lor în propoziții, la folosirea vocabularului și a foneticii. El nu va reuși să aleagă formele limbii culte și să abandoneze exprimarea populară, regională ori neglijentă. Îi va fi greu să

evite forme și combinații respinse de limba literară: redundanțe, cacofonii, dezacorduri, dizarmonii etc. Deprinderile acestea doar gramatica învățată serios și la timp le are în canonul școlar. Ca să-i salvăm pe cei ce au terminat un profil pedagogic fără să fi studiat limba română, e nevoie de un curs intensiv de două săptămâni, așa cum exista în școala veche, când au fost pregătiți învățători pentru a preda la gimnaziu. Unii chiar au devenit profesori buni!“ Crezul lui Grigore Codrescu e că limba română „este stăpânul nostru, dincoace și dincolo de graniță“.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

„Să aveți bucuria de a învăța!“

Așa le-a vorbit directoarea Școlii Populare de Arte și Meserii Bacău, Olga Pățu/Carmen Voisei, elevilor și profesorilor la deschiderea unui nou an școlar, chiar și în condiții speciale. Pentru clasa externă de la Brusturoasa, s-a găsit formula îmbinării acțiunilor didactice cu cele culturale. În clădirea modernă, încăpătoare a Bibliotecii Comunale „Păstora Teodoreanu“, am asistat la un program artistic susținut de discipolii profesorului Gheorghe Roșu, cel care apoi ne-a invitat să identificăm urmele Teodorenilor în satele Camenca și Hângănești. (Profesorul-orchestră, deși este biolog, ne-a mărturisit că a deprins cântecul la vioară, chitară, fluiet, acordeon, pian încă din studenția de la Institutul Pedagogic de 3 Ani din Bacău, stimulat de rectorul Gheorghe Hasan, biolog, îndrăgostit de muzică, dans și pictură.) Biblioteca a primit de la Florin Zăncescu, managerul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, cea mai recentă apariție editorială: albumul „Arta naivă băcăuană“, realizat de Feodosia Rotaru și Olgața Pățu.

• Mari Bucur – Galben

Spiru Haret, acasă

S-au împlinit, în 2020, 150 de ani de la înființarea Școlii Gimnaziale „Spiru Haret“ Bacău, iar în 2021, 170 de ani de la nașterea celui pe care C. Brâncuși l-a imaginat ca pe o fântână, căci Spiru Haret a fost un izvor de apă vie pentru școala și cultura românească. Profesori, preoți, elevi, cercetători, studenți (unii, foști elevi ai școlii sărbătorite) au vorbit de Ziua Educației despre cele două evenimente, urmăriți de avertismentul lui Spiru Haret: „Cum arată astăzi școala, va arăta mâine țara“. În nr. 12 al Revistei „Diaconia“ (coordonator, prof. Teodora Plăeșu) vor fi publicate lucrările participanților la Simpozion.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

„Banchetul“ VI, 67-69

Oferta numărului recent: Dan Lupescu, în dialog cu V. G. Paleolog, despre Brâncuși, în 1971; Ovidiu Pecican, despre abundența istoriografică și precaritatea documentară; mărturisirile Mariane Buruiană; ineditele Anei Podaru ș.a.

„Viața noastră“, 50

Revista Asociației Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor „Elena Cuza“ Bârlad este un exemplu de cum pot o mână de oameni să-și facă viața mai interesantă. Cu articole de cultură,

sănătate, divertisment, publicația se deschide către toate vârstele.

„Bucureștiul literar și artistic“, după un deceniu

Publicația condusă exemplar de Florentin Popescu (director, Coman Șova) a fost înființată la 1 octombrie 2011, dar prin calitatea materialelor din cele 20 de pagini și implicit prin semnăturile prestigioase pare a veni de cel puțin două decenii. O asemenea revistă „te invită să nu-ți uiți obiceiul prost de-a citi“, spun Nicolae Iliescu în salutul său. La cât mai multe ediții!

„Plumb“ XVII, 175

Atrag atenția textele cu tematică bacoviană: Doina Cernica e cel puțin egală cu Eugen Ungureanu (de la „Televiziunea literară“) în cele trei pagini dedicate „Toamnei bacoviene“, Petre Isachi găsește confluente estetice între Miguel de Unamuno și George Bacovia, iar Dan Sandu ne dă definiția: „Bacovia se cheamă târziu...“ Cecilia Moldovan află, dramaturgic, că „George are o... agată“, pe când Lucian Strochi descifrează „retor(t)ica Plumbului“.

Telescoala „Ateneu“

Metoda clepsidrei în abordarea textului literar

Este o tehnică relativ nouă (își are originea în anii când predam literatura română la Liceul Pedagogic din Bacău) și este aplicabilă în toate ciclurile de învățământ. Constă în recunoașterea a trei unități structurale „ascunse“ în orice text literar: *ante-textul* (AT – elementele care au generat acel text: realitatea – AT I; [auto]caracterizarea autorului – AT II; materia primă lingvistică – AT III), *textul* (T), respectiv *post-textul* (PT – oferte de etalare a înțelegerii textului: interioare acestuia – PT I, prin povestire – PT I_a; rezumat – PT I_b; caracterizare de personaj – PT I_c etc., sau exterioare – PT II, prin dramatizare – PT II_a; imaginarea altui final – PT II_b; realizarea unui desen – PT II_c, a unei versificări – PT II_d etc.).

Exemplificăm cu aceeași aparent banală poezie didactică discutată în numerele anterioare ale Revistei „Ateneu“ (610-616): „Rică nu știa să zică“, de Mălina Cajal. *Ante-textul* (AT I) este dat de grija educatoarei/învățătorului de a-i învăța pe (pre)școlari rostirea uneia dintre cele mai dificile consoane: [r]. Pentru AT II (mărturia autorului) voi vorbi despre vizita pe care i-am făcut-o în București Mălinei Cajal (născută în Bacău, la 12 sept. 1908), de solstițiul de iarnă: 22 dec. 1988. Am aflat atunci că Rică este numele de alint al unui băiat, Aurel, pe care autoarea l-a cunoscut într-o familie. Dincolo de drăgălășenia copilului, persista în vorbire sa confuzia consonantică *r-l* (neplăcută mai ales când trebuia să-și spună numele), așa că i-a încropit o poveste: „Suntem pe malul unei ape și ne minunăm că un pui de rață plutește și înoată cu mare ușurință. Rică a rupt o crenguță și a măsurat adâncimea apei, crezând că rața de fapt merge în picioare. S-a convins că nu e așa și pe loc i-a rostit bine numele: «Rața știe să înoate». Minunea păsării l-a ambiționat pe copil să nu-l mai amestece pe Rică cu Lică, un car cu un cal ș.a.m.d.“ Variantă de *ante-text*: „povestirea“ poeziei.

În Programa pentru grădiniță (2019), referirile sunt la pag. 39: preșcolarul „înțelege conceptul de scriere pentru comunicarea unei informații, a unui mesaj“.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Toamna se văd filme bune la Moinești

În perioada 8-10 octombrie, s-a desfășurat a doua ediție a Festivalului „Film bun la Moinești”. La Centrul Cultural „Lira”, în prezența invitaților speciali: Irina-Margareta Nistor, Octavian Strunilă, Ada Galeș, Magda Catone și Andrei Zincă (online), publicul cinefil a putut viziona filmele „Complet Necunoscuți” (2019), „Berliner” (2020), „Și atunci, ce e libertatea?” (2020) și „Vacanță la Roma” (1953).

Festivalul a pus în prim-plan producțiile românești îndrăgite de public, dar și de critici. Selecția filmelor a fost realizată de Irina-Margareta Nistor. Festivalul a fost susținut de Primăria municipiului Moinești.

„Așa cum spuneam acum o săptămână la Festivalul «Teatrul sub lună», cred că într-o comunitate, pe lângă investițiile în educație și sănătate, omul are nevoie de sport, cultură, muzică, film. Chiar dacă trecem printr-o perioadă destul de dificilă, anul acesta ne-am gândit să găsim soluții pentru ca orașul Moinești să fie cât mai viu”, a precizat Valentin Vieru, primarul municipiului Moinești.

În prima zi de festival, regizorul Octavian Strunilă a povestit despre filmul său „Complet Necunoscuți”: „Era foarte ușor să facem o comedie totală, dar am ținut să nu

picăm acolo, pentru că această întâmplare are și o latură psihologică”.

Sâmbătă, 9 octombrie, a doua zi de festival, a adus pe marele ecran producția „Berliner”, în regia lui Marian Crișan. Ziua s-a încheiat cu filmul „Și atunci, ce e libertatea?”, în regia lui Andrei Zincă. Invitații speciali au fost Irina-Margareta Nistor, Magda Catone și Andrei Zincă (online).

Andrei Zincă, regizorul filmului, a transmis un mesaj cineaștilor din Moinești: „Deși ancorat într-un spațiu geografic fără nicio legătură directă cu Moldova, povestea are o legătură puternic emoțională cu orașul Moinești, pe care vă las să o descoperiți singuri vizionând filmul nostru: o invitație la o conversație deschisă despre libertate. Libertatea în trecut, dar și libertatea așa cum ne este servită azi. Moinești, unde s-au născut mari căutători și apărători ai libertății în politică, artă, socioeconomie, drepturi umane sau credință,

este un oraș ideal pentru o asemenea dezbatere. Așa că îndrăznesc să dedic proiectia din cadrul festivalului de la Moinești nu numai celor care au pierit victime ale comunismului, ci și acelor fii ai Moineștiului, precum Tristan Tzara, Moșe David Iancovici, Nestor Rateș sau Moses

Rosen, care și-au dedicat existența binelui comun”.

Regizorul Andrei Zincă a fost completat de actrița Magda Catone: „Filmul are la bază o nuvelă de Ana Blandiana, cu titlul «Proiecte de trecut». Adică speranțe împlinite, oameni care și-au pus gândul bun în inimă, au

vrut să realizeze lucruri, dar, din păcate, soarta lor a fost cu totul alta. Dumnezeu le îngăduie pe toate și filmul acesta, până la urmă, este o expresie a ceea ce înseamnă puterea, nădejdea, credința și voința unor oameni care nu s-au lăsat”.

Duminică, 10 octombrie, moineștenii au vizionat „Vacanță la Roma”, în regia lui William Wyler. După proiecție, Irina-Margareta Nistor a povestit despre legătura dintre Audrey Hepburn și România, dar și despre importanța filmului.

Produs de Asociația „Artis”, Festivalul „Film bun la Moinești” a fost organizat de Primăria municipiului Moinești și Centrul Cultural „Lira”. *Partener media oficial:* Europa FM; *Parteneri:* Serile Filmului Românesc, Asociația Studenților Jurnaliști Iași; *Parteneri media:* Agerpres, Radio-România Cultural, movienews.ro, Viva FM, Cotidianul „Deșteptarea” Bacău și Revista de Cultură „Ateneu”.

Peste 500 de cinefili au fost prezenți la această minunată sărbătoare a filmului. (L. M.)

Se afla exact la jumătatea drumului dintre cele două decenii care, măsurând scurgerea firelor de nisip ale clepsidrei anilor, încep cu aceeași literă.

În ultima vreme, mai ales după ce, pe la întâi al lui Brumar, toamna alungase definitiv o vară încăpățânată, iar școlile înalte dădeau, din nou, semnalul începutului serios al noului an de învățătură, alta decât în forfota claselor și curților pline de elevi, îi tot veneau în minte, oriunde s-ar fi întâmplat să se găsească, niște versuri răzlețe ale unui poet grec din modernitatea veacului trecut. Se apropiase de el târziu, descoperind, în stihuri inspirat talmăcite de adevărații specialiști, farmecul cuvântului bine ținut în frâiele temperanței și, tocmai de aceea, luminat de strălucirea adevărului: Kavafis. Nu oricare versuri. Era toamnă, era Brumar. I se trezise în minte începutul unui poem, publicat cu douăzeci de ani înainte de stingerea celui ce-l scrisese. O plecare întâmplată la șapte decenii împlinite, în chiar ziua care, după ce fusese a nașterii, avea să fie și a morții. Poemul *Poly spanios*, „Rar, foarte rar”. Primele lui versuri nu-i mai ieșeau din minte: „E-un bătrân. Istovit, gârbovit, / secătuit de ani și de excese, / străduța o străbate abia târându-și pașii. / Totuși, când intră-n casă, decrepitudinea / și bătrânețea să-și ascundă, se gândește / la partea ce încă i se cuvine din tinerețe”.

vade mecum
Liviu FRANGA
Solilocvii sexagenare

La fel. Aproape la fel. „Unde mă duc pașii?” „Locul meu unde este acum?” Își răspundea singur: „Acolo unde a fost dintotdeauna.” Aproape că nu mai ținea minte începuturile și-i răsăreau ca prin ceață cele prea îndepărtate, pe care parcă le uitase: liceul, admiterea la universitate, dorința aprigă, ca un incendiu, de a studia limbile rare ale Lumii Vechi. Apoi, primii ani de dascălie. Dragostea nepotolită, fierbinte, nedomolită, de meseria care nu avea să-l părăsească niciodată. Nici el pe ea.

Voia să mai pășească o dată într-un amfiteatru, într-o sală de curs, într-o mică sală de seminar. „Oare aș putea să număr de câte ori am intrat la ore?” Și acum se vede cu servieta sub braț sau cu ea atârând în mâna stângă, intrând și ieșind pe poarta anilor. Nu numai în sălile de clasă, nu numai salutându-i pe studenți sau luându-și, cu regretul despărțirii temporare, un la revedere cald de la ei, până săptămâna următoare. „Câte ore printre cărțile, raf-

turile și dulapurile bibliotecilor, câte ore, câte zile, câți ani, câte decenii n-ai petrecut și pe acolo?” „Cine le-ar putea număra?” Biblioteca nu era virtuală, ca acum, „online”. Era cât se poate de materială. De palpabilă. Și singura. „Puneai mâna direct pe ea. Pe cărți, primei reviste, îți reînnoiai anual permisul de lectură. Te încăpățâna să stai până în ultimul minut înainte de închiderea sălii. Nu plecai mai devreme.” „Doctoratul. Numai acolo, pentru el, în toate bibliotecile pe unde ai fost, aici, sau oriunde unde ai ajuns, ți-ai răsfățat doisprezece din anii cei mai arzători. Uitănd de casă. Uitănd de masă.”

Viața dascălului este un șir suitor de trepte. „Ajungi la ultima. O urci. Ai în buzunar și pe statul de funcții gradul didactic cel mai înalt. Ce treaptă a mai rămas de urcat? Nu ai unde să te mai înscrii. Ce studii să mai faci. Ce diplome să mai primești. Tu ești sursa diplomelor celorlalți.” „Atunci, ce a mai rămas?”

„Nu. Nu te-au invitat să părăsești terenul, ca fotbalistii înlocuiți de rezervele încălzite pe tușă. Antrenorul care te schimbă este legea.” „Legea din corpul de legi al țării sau Legea firii?” „Ambele. Dar primele se modifică, dispar. Apar altele. Depinde de legiuitor și de corpul legislativ. Cealaltă, a naturii, rămâne neschimbată de nimeni.”

„Nu aștepta să te înlocuiască, să te treacă pe banca de rezerve a meciului nici chiar antrenorul suprem, care este Legea firii. Ridică singur mâna și cere-i arbitrilor să fii schimbat. Pleacă singur, de bună voie. Pentru ca amarul plecării, definitive, după Legea firii, să nu-ți inunde mintea, să nu-ți întunece ochii.”

„A mai rămas totuși ceva. Ceva care îți vine mereu în minte. E ca un cântec născut din toate amintirile vieții. Pentru că viața noastră e trăită, nu trecută. De aceea, și cântecul este viu în tine, cât timp ești viu. Atunci cântă-l și tu celorlalți, precum Kavafis. Nu-l asculta doar pentru tine însuși.”

Iată-l. L-am ascultat și eu, depănat pe un fir melodic, ca o melopee interioară, îngăduită de cel stăpânit de Cântec:

*Tu, doar tu mi-ai rămas,
Poezie sublimă. De-acuma,
tot ce a fost luminos
în întuneric s-a dus.
Vremea venit-a să las în pământ
pământeașca-mi plămadă
și în barcă să urc
spre al Uitării Tărâm.*

Constantin Călin dă tiparului în 2021 alte două volume cristalizate în urma cercetărilor pe care le-a întreprins o viață. Și prin acestea, dovedește că are vocația extrem de rară a istoricului literar, a teoreticianului care nu vrea să lase nimic în urmă fără ca în prealabil să fi nuanțat și explicat până la cele mai mici dar semnificative detalii, realități literare. Orice privire de ansamblu știe cum să valorizeze în același timp și roțițele mecanismului, dar și să capaciteze la maximum sensuri implicite, de multe ori cu valoare concludivă. De altfel, după cum bine se știe, un puzzle presupune un joc de perspicacitate și atenție, constând în (re)constituirea unui întreg din fragmente decupate. De ceva timp, în cazul lui Constantin Călin, se poate întrevădea această disponibilitate de a dezvălui harta preocupărilor sale, de a explica și de a se explica cu o răbdare ce coboară parcă din alte timpuri. Ceea ce ar trebui însă notat de la început ar fi realitatea conform căreia aceste noi apariții, deși pleacă aparent dinspre câteva marginalii, nu se consumă într-un plan secund, ci iriază inteligent către punctele forte ale unui mod de a fi. La granița dintre exegeză, fragment memorialistic, analiză pe text, glosă cu veleități de ordin moral, textele profesorului Constantin Călin impun prin dezvoltarea logică fără cusur, printr-o înșiruire validă a argumentelor solide, fixând însăși demonstrația în exemple cărora nu le poți „reproșa” nimic. Iarși, stilistic, fraza curge impecabil, cuvintele sunt atent alese pentru a-și păstra proprietatea, deși pot proveni din registre diferite, drept care întregul respiră în acord cu intențiile autorului.

*

„Pretexte pentru recapitulări” (Bacău, Editura „Babel”, 2021) aduce în același loc articole, studii și conferințe; așadar, avem de-a face cu un volum compozit, în paginile căruia – după cum suntem avertizați – ne așteaptă metode diverse (critica etiologică, istorică, sociologică, psihologică, cât și discursul cultural) ce vor da măsura corectă, printre altele, a interesului față de „politicile” și „măsurile” omului actual (am evitat voit și „contemporan”, și „recent”). În tot cazul, luăm aminte că autorul recurge la experiența directă, nu la teorii; am această convingere că în viziunea lui Constantin Călin, actul de cultură trebuie judecat în răsfrângerile sale dinspre și înspre realitatea imediată, că trebuie evaluat in situ. În mod clar, pentru Constantin Călin, cel

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

Constantin Călin sau altfel despre vocația întregului

mai important între toate rămâne, aproape necondiționat, actul lecturii. O lectură asumată se transformă de multe ori într-un exercițiu critic, întrucât, în mod evident, o carte provoacă varii reacții: „Caut în cărți ce este trebuincios sufletului”. În aceeași linie, devenim (alături de autor) conștienți că vârsta schimbă și un alt metabolism, de factură intelectuală, care impune – cum altfel?! – reorientări, dar și limite cantitative. Acum, în partea a doua a vieții, devine deci central interesul pentru literatura subiectivă – pentru scrierile memorialistice, jurnale, corespondențe... Asemenea explicații/contrapunctări conțin și o doză importantă de ironie amestecată cu părere de rău, cu amărăciunea celui ce are capacitatea de a vedea „toate relele” cetății; dar nu sunt iertați nici cei „deprinși” (până la un punct) cu cartea: „unii nu citesc, iar unii citesc cum nu trebuie”. „Patriarhul de la Weimar”, lui Eckermann: „Oamenii citesc prea multe lucruri, cu care își pierd vremea și care nu le aduc niciun folos. Ar trebui să nu citim decât ceea ce e de admirat”. Așadar, prima parte a volumului e interesată de lectură, cât și de literatura română veche, prin note despre cronicarii moldoveni și Dimitrie Cantemir.

Volumul adăpostește și inserții bine-venite despre „ochii lui Caragiale”, „visele lui I. G. Duca”, Iorga – Maiorescu, rezistența la înjurături, precum și alte pretexte pentru recapitulări, printre care „trei articole de Nicolae Iorga”, „sabia votului”, „conștiința forestieră”, „pagini de Crăciun” – le las în forma aceasta, neexplicându-le

în niciun fel, cu speranța că le veți întâlni odată cu actul lecturii! Apoi, note cu și pentru Bacovia, despre suflet, sfințenie, bețiv, dicționarul cimitirului, pribegie, praf, podul de fier, noroc.

Cu totul aparte apar cele două conferințe ținute la Centrul de Cultură „G. Apostu” Bacău despre răbdare și bătrânețe, teme cumva recurente, din substanța cărora rețin câteva fragmente: „Răbdarea e un exercițiu aspru, un drum spinos, o cale strâmtă, o asceză în vederea atingerii unui scop important. La capătul ei flutură o speranță: oricine rabdă – individ sau colectivitate – speră”; „Arcașul care întrece ținta greșește, cât și cel care nu ajunge la țintă. Ochii-mi sunt orbiți când se ridică deodată pe lumină puternică, tot pe atât cât orbecăiesc în umbră”; „Vârsta a deconturilor, bătrânețea înseamnă, pentru grosul oamenilor, uzură, oboseală, secătuire”.

• Mari Bucur – Lumea ca un fluviu

În partea a treia a volumului mi-a atras atenția mai ales „Sita timpului”, material „provocat” de o alocuțiune (sper să fi înțeles bine!) în cadrul simpozionului „Bilanț literar băcăuan”, organizat de Biblioteca Județeană Bacău în cinstea zilei de 23 august 1984. Deși rămas nepublicat, materialul de atunci își va fi păstrat utilitatea, oferind acum o „poză de grup” literaturii băcăuane. Cel mai probabil, vom reveni asupra acestor constatări. Autorul mai oferă un portret (în tușe fine) Radu Cârneli, gândit de-a lungul a trei crochiuri ce urmăresc, sintetic, o viață: „promotorul”, „cartea unei vieți reușite”, „un om fericit”.

*

„Eusebiu Camilar. Secvențe monografice” (Bacău, Editura „Babel”, 2021) cuprinde o serie de articole/ materiale publicate (majoritatea) în reviste de cultură: „Ateneu”, „Ramuri”, „Orizont”, „Crai nou”; ele propun câteva jaloane puse în slujba recuperării lui Eusebiu Camilar: „Care-i rostul unei asemenea cărți, în afara faptului de a mă achita de o restanță din ce în ce mai apăsătoare? Acela – răspund imediat – de a readuce în atenție, într-un mod rezonabil, un scriitor nedreptățit: nedreptățit (hărțuit, boicotat, tiranizat), întâi, de zeloșii perioadei proletcultiste. Nedreptățit prin ceea ce i se pretindea ori i se imputa. I se ignora specificul talentului” – un scriitor care a trebuit/ a fost nevoit să se reinventeze, să se lepede de temele de început, să lase la o parte chiar acele elemente prin care se definea organic. Și pentru Eusebiu Camilar, vârsta copilăriei a

constituit un spațiu esențial, din cadrul căruia apare materia deopotrivă epică și lirică pentru lucrările cu adevărat reprezentative. Astfel, „Cordun”, „Prăpădul Solobodei”, „Avizuhă”, „Turmele” au la bază realități sociale, pe care autorul le supune unui proces de „mitizare”, magma narativă mai degrabă evocând, fie și parțial naturist, fețele satului de la început de secol XX. Udeștiul – loc care, în cazul nostru, unește două conștiințe – e satul bucovinean de graniță ce a venit în contact cu realitățile crude ale primei conflagrații mondiale – aceasta nu putea să rămână fără urmări în imaginarul scriitorului... Din toată opera lui Eusebiu Camilar, „Cordunul” (apărut la Editura pentru Literatură și Artă în 1942) probabil ocupă partea cea mai importantă, în ciuda dimensiunilor sale mai degrabă restrânse. Constantin Călin urmărește prefacerile acestuia, fiind totodată interesat de mica istorie a receptării lucrării. Ulterior, criticul nu pierde interesul pentru asemenea contextualizări, arătând că „în perioada la care se referă *Cartea de piatră*, Camilar era un autor cu popularitatea în scădere și fără «presă», recenzat – la fiecare nouă apariție – cu stimă, însă rece, sumar”. Constantin Călin ne oferă câteva dintre cheile înțelegerii unei personalități complexe: obligatorii sunt paginile dedicate academicianului, cât și epigramistului ori celui care „îndrăznește” să se aventureze spre ținuturile extrem îndepărtate ale Chinei.

Un culoar ce merită străbătut până la capăt este al încercărilor și reșitelor lirice, în fapt două volume de poezie (în 1937, „Chemarea Cumpenelor” și în 1964, „Poezii”), deschizând dar și închizând o operă amplă, care își așteaptă (încă) retipărirea. Înțelegem că poetul e surclasat de succesul prozatorului, că primul cedase din pricina consumării fondului primar liric al experienței de viață. Să nu uităm, în general, „psihologic, [...] poezia are avantajul de a descompune în spectru, de a nuanța ceea ce proza relatează cu asprime”. Sigur, asemenea realități sunt probate în texte, abilitățile criticului întâlnind discursul panoramat al istoricului literar.

*

Chiar dacă Constantin Călin admite că portofoliul de teme îi e până la urmă un portofoliu al datoriei, textele sale își păstrează acuitatea, își probează oricând și în orice context legătura cu prezentul, demonstrând încă și încă o dată, cu simplitate clasică (atât de greu de obținut astăzi), dar eficient, nevoia de lectură.

Cassian Maria SPIRIDON

cînd zorii...

stau zeii
 în platoșa de aur
 a nepăsării
 privesc furnicarul
 în efemera mișcare
 de mîini și picioare

din tronul lor
 bătut cu diamante
 lumea se arată
 sub razele piezișe
 ca boabele de rouă
 în care se răsfrîng
 întreaga suferință
 și bucuria toată
 că suntem trecători
 pe ape întunecate

cît vii ne sînt sclipirile din ochi
 ce poate fi mai minunat
 mă-ntreb
 (nu-i simplă întîmplare)
 să vezi
 cum sar din tronul lor
 și diamantele
 și plăcile de prețios metal

în sclipiri
 ce-ncet cuprind planeta
 zorii se înalță
 cu strălucirea cea dintîi
 pe care doar iubirea o cunoaște

Cărți primite la redacție

Eugen Uricaru, *Leșirea din pustie*, Iași, Ed. „Polirom”, 2021
 Eugen Uricaru, *Viata unui fluture*, București, Ed. „Idea europeană”, 2021
 Theodor Codreanu, *Europa în care putem crede*, București, Ed. „Idea europeană”, 2021
 Theodor Codreanu, *Dumitru Radu Popescu – Istoria absurdoidă*, Iași, Ed. „Tîpo Moldova”, 2020
 Nichita Danilov, *De la Caragiale la Urmuz sau realitatea în formă de conservă*, București, Ed. „Tracus Arte”, 2021
 Călin Vlasie, *Micile întîmplări*, București, Ed. „Cartea Românească”, 2021
 Viorica Răduță, *Ai moartea pe față*, București, Ed. „Casa de pariuri literare”, 2021
 Viorica Răduță, *Un calcan pe Lipsani*, București, Ed. „Casa de pariuri literare”, 2021
 Dumitru Crudu, *Margareta noastră*, Chișinău, Ed. „Cartier”, 2021
 Dan Petrușcă, *Despre iubire și alte nimicuri*, Florești-Cluj, Ed. „Limes”, 2021
 Viorel Savin, *Gresia albastră*, Iași, Ed. „Junimea”, 2021
 Cecilia Moldovan, *Teatru școlar*, Bacău, Ed. „Art Book”, 2020
 Constantin Donea, *Ludice*, Bacău, Ed. „Babel”, 2021
 Constantin Donea, *Cum în epigrame*, Bacău, Ed. „Ateneul scriitorilor”, 2021
 Gabriela Gîrmacea, *Mitologie românească. Antologie*, București, Ed. „Didactica Publishing House”, 2019
 Ana Novac, *Frumoasele zile ale tinereții mele: jurnal de la Auschwitz*, Bacău, Ed. „Cosmopoli”, 2021
 Milo de Angelis, *Către cuvântul nimic*, Bacău, Ed. „Cosmopoli”, 2021
 Vladimir Levcev, *Dragoste în piață*, Bacău, Ed. „Cosmopoli”, 2021
 Giuseppe Manitta, *Ochii nu pot să moară*, Bacău, Ed. „Cosmopoli”, 2021
 La prezentul continuu: *patruzeci de poeți italieni contemporani*, vol. I-II, Bacău, Ed. „Cosmopoli”, 2021
 Paride Mercurio, *Foc rece în stele*, Bacău, Ed. „Cosmopoli”, 2021
 Carmelia Leonte, *Văzătorul*, Iași, Ed. „Cartea Românească Educațională”, 2020
 Florin Toma, *Colecționarul de vise*, Iași, Ed. „Junimea”, 2021
 Ovidiu Crișan, *Reset*, Băbana-Argeș, Ed. „Rocart”, 2021

Chenar pentru visul flămînd

Mai multe fiare vechi
 Prezente și vii în insomniile mele
 De pe podul Brooklin îmi rumeg
 Pastila de bronz
 Și mășor dreptunghiul dincolo de care
 Ninge cu fulgii destul de mari
 Un noian de jurnale
 Și ele, destul de vechi
 Pe care cineva le rupe-nadins
 Și destul de ciudat
 Neros, necitit, neîncercat cu dinții
 Nici un fulg nu ajunge
 Până la noi
 Și nu trece din zăpada iernii mele
 În zăpada iernilor tale.
 Ninge cu fulgi mari de zăpadă
 Înlocuind cuburile de zahăr
 De pe limba de umbră
 A unor copii
 Care aruncă-n văzduhul destul de coclit
 Monedele
 Mușcând în derivă telefoanele publice
 Mușcând și rostind
 Cu voci destul de subțiri și de triste
 Vocabule de ardoare, de blestem
 De ură și de iubire.
 Iarna pare a fi
 Un regat derizoriu
 Cu neîmblanzită ninsoare
 Și conjurații destul de subtile
 Tu, cârpește-mi armura!
 Iar scheletul de cal
 Pare să fie chiar Hanul
 Cel din poveste
 Fiindcă memoria mea traversează
 Spaime cu cai
 Dușmanii mei mă proptesc
 În haine de-a gata
 Iar eu, într-o strădanie cumplită
 Mă canonesc să adun la un loc
 Vulturul care-mi pîndește ficatul
 Hamul zilei și roata
 Și cu siguranță nisipul
 Și Marea
 Care umblă goală și curge
 Prin codrii de Portocal
 Și picură răutatea
 Dincolo de Cercul Polar
 Unde Iaponii se întorc din sud
 Și intră înrouați în Kalevala
 Lipiți cu ger de săniile lor
 A căta oară par a fi învins?
 Și totuși mă preling
 Deasupra rugurilor de cenușă
 Și zbor
 Și peste mine plutește
 Apa, aerul, muzica
 Patul lui Alienor
 Și sentimentul Proust
 În orașul în care am iubit
 Dactilografiindu-mi apăsător
 Versul.

Domiciliul Caro

Mă simt mîngăiat de garoafe
 Doar atunci când
 Stau țintuit cu ochiul stîng
 Într-o transă.
 Suavul prinț s-a bucurat de stimă
 El are încă alibi cuvîntul.
 Cât adevărul e de nepămînt
 Osmoza lui ne invadează
 Și rîde morții și morților de asemeni

Theodor-George CALCAN

Fiindcă nu crinul ar fi trebuit să fie
 Pe nedrept îngropat, îngropată
 Nici ramura de pipirig ori de brad
 Nici racla de grâu
 Astăzi arsă.
 Până la pămînt te poți ridica
 În câteva degete
 Și până la apă, în câteva mîini.
 Râzi așadar morții în față
 Râzi și-o dezamăgește,
 Destructurează-o
 Chiar dacă
 Biserica pe care ți-o poți închipui
 Astăzi, acum și aici
 Pare să fie clădită din frunze
 Și printre ele,
 Acești dinți galbeni de lup
 Străveziu
 Și-această limbă de șarpe,
 Nu vor și nu pot să închege un zid
 Mai mult sau mai puțin transparent
 Vestind puterii vrajba ei
 Și sorții.
 Și încercînd cu meșteșug
 Presupus a fi îngeresc
 Să aurească până-n sfârșit
 Zăpada din lună.
 Cei care au învățat,
 Ori au aflat din întîmplare
 Secretul tainic,
 Ne scuipe zilnic
 Și ne trag de mîna
 Și pun bandaj liliachiu
 Pe ochii vii înrouați
 Ai unor îngeri de puritate deplină.
 Ei mai ales, ar trebui să știe,
 Și cred c-o știu
 Mormîntul frumuseții
 Nu-i necesar să fie și frumos
 Și nici zăpada din lună
 Să semene atît de bine
 Oaselor noastre.
 Mulți vor să ne frămînte chipul
 Și ne frămîntă chipul
 Din argilă.
 Refren grotesc din gaura lui exultă
 Mai alb decît o spaimă neînțeleasă
 Nici găuri în pantofi
 Nici fum nici foc
 Doar mușcătura zdravănă
 Din trupu-mi.
 De-ar fi să dea culoare înțelepciunii
 Sufletul alb al nopții
 Ca o floare
 Ar fi aici să ceară și să-ngâne
 Poetul trist venit să privegheze
 Și să presare grijuliu cenușa
 Și fumul cald al clipei de orgoliu
 Și peste limbul viu al firii.

**Mihaela
OANCEA**

în taină

cât vezi cu ochii
umbrele se culcă în părul galben al miriștilor
se învelesc cuminți cu pânda răcoroasă a serii
și vorbesc în taină despre întâmplări de peste zi
până ce li se astupă fiecare vocală
cu pământ

frunze

trăgeai plapuma peste ochi
și sperai să fixezi în șuruburile memoriei
tot ce ți-era mai drag

alteori deschideai ochii cât mai larg posibil
să înveșnicești ceea ce peste ani obișnuiai a deru-
la

înainte și înapoi
până îți luai gândul
brusc ca un râu nevoit să-și schimbe albia

nu știai pe atunci că toate se vor preface în frunze
că trecutul trăiește în tine doar până ce și tu
te vei transforma într-o frunză

poezia

nu trebuie înțeleasă pe de-a-ntregul
nici să crezi că ai despuiat-o dintr-o ochire

ea poate desluși glasul ploii și ruga luceferilor
sprijiniți pe umeri de spital,
dar ce e în spatele decorului trebuie păstrat
mereu neștiut

dacă poezia e singura cale de a vedea în tine
cum în oglindă –
nu te grăbi să ajungi la final!

poetul

se lipea de zidurile iatacului răcoros
ascultând bâzâitul indiscret al muștelor

câteodată putea fi zărit ghemuit
lângă troița din sat
cu gândurile fracturate
tăcut ca o stelă egipteană

s-ar fi aruncat în Sena cum Celan ori Gherasim –
ușor ca un fum
poetul ce s-a dezvăluit într-o nuditate barbară
închină azi un pahar
cu nemărginirea

mai aproape

noaptea e răstimpul în care se naște ziua
plesnind încet în vârf cum mugurii
cu pântecul rotunjit de căldură

atunci se deșteaptă în noi
ochi ce-și caută ferestrele
dincolo de rânduielele
statornicite între faliile temporale

atunci încolțește taina fără chip
și se deprinde glasul de cenușă
al celor plecați

atunci tu îmi ești
mai aproape decât orice savaot

de mult timp

se prelungea tăcerea vâscoasă –

nimeni nu se mai întreba ce vor fi visând
cei ce dorm în cuiburi așa de cuminți
de nu mai dau ei niciun semn

nimeni nu mai reținea năprasnicele grimase
ori livida privire de dinainte ca gândurile
să li se spargă de tâmpla nopții urlând

nimeni nu mai vedea
că pe batiste înfloreau ca-n povești
lujerii purpurii

în aerul ud
păianjenii încă măsoară
circumferința uitării

strigăte de pajuri

peretii asudă. lăstunii răspândesc vești
despre cei coborâți
în somnul fără de vise.

se trag putrede sfori.
deasupra unui morman de lemne încrucișate
se înalță rugi.

totul se stinge în strigăte de pajuri.

decolorare

nu suntem niciodată conștienți
că aceea ar putea fi ultima îmbrățișare
că brusc ne putem trezi nimicitor de singuri
că tăcerea se va revărsa apoi
cum o plapumă groasă și va îngropa orice vis
sub clopotul de păslă al ploilor

vântul cutremură încheieturile căpriorilor –
treptat
planetele albastre se vor decolora

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Democrația visează la un tătuc

Comunismul dădea deja semne de oboseală teribilă când diriginta clasei de liceu în care mă aflam ne-a pus să citim un fragment scris cu litere minuscule, extras de pe o pagină a ziarului *Scânțea*. În limbajul de lemn insuportabil specific epocii, fragmentul cu pricina spăla creierile cetățenilor republicii socialiste dictându-le că buna guvernare nu are cum să vină decât din existența unui organism de conducere unic. Cum ne-a explicat mămos-autoritar diriginta, „într-o gospodărie, pentru ca lucrurile să meargă bine, nu pot exista doi sau mai mulți șefi” (analogie pe care o preluase, foarte probabil, de la propagandiștii ședințelor de partid). Desigur că, habar neavând noi de democrație, argumentul ni s-a părut atunci incontestabil. La o distanță de mai bine de treizeci de ani însă, după ce am putut experimenta și democrația parlamentară, chiar dacă în versiunea ei autohtonă degradată, acel raționament pare a avea aerul unei haine ponosite, uitată într-un pod cu păianjeni. Și totuși, haina aceasta încă nu și-a trăit de tot traiul...

Rezultatele îngrijorătoare ale unui sondaj al Radioteleviziunii belgiene arată că aproape jumătate din populația tânără a acestei țări (cea cu vârste cuprinse între 25 și 34 de ani) consideră că ar fi de preferat un lider autoritar. Pe scurt, în proximitatea capitalei Bruxelles și a numeroaselor instituții și organisme europene de acolo, unul din cinci oameni cultivă fantasma tătucului națiunii, care i-a fermecat în urmă cu un secol și pe tinerii ce aveau să devină fasciști sau bolșevici.

Primii responsabili pentru această stare de lucruri sunt, așa cum s-a și spus deja, înșiși liderii multipli ai sistemului democratic, cu toate slăbiciunile, superficialitățile și lașitățile lor. Asta duce la condamnarea sistemului ca atare, deși sistemul nu se confundă cu șefii lui. Există tendința de a gândi că un mecanism politic care a adus la putere indivizi capabili să calce orice promisiuni și orice cadavre pentru a obține poziții și privilegii nemeritate este fără doar și poate indezirabil. Uităm prea adesea că puterea democrației stă, paradoxal, tocmai în fragilitatea ei, iar această fragilitate vine tocmai din valorile umaniste pe care este întemeiată și pe care ar trebui să le apere până la capăt. La urma urmei, numai într-o asemenea ordine politică și socială, oricâte reproșuri i se pot aduce, au fost posibile reabilitarea și sancționarea unui Thomas Morus, executat acum cinci secole de către un autocrat tocmai pentru că nu s-a plecat slugarnic și nu a acceptat o hotărâre care îi încălca flagrant principiile.

Eroismul și curajul pe care le presupune o astfel de atitudine contestatară au devenit însă rarissime în lumea prezentului. „Alesii” națiunilor „democratice” merg pe mâna lui Machiavelli, convinși că scopul va scuza mereu mijloacele. Dar scopul nu scuza niciodată mijloacele dacă acestea sunt necinstite, ne avertizează alți gânditori renascentiști, care au înțeles că masca imorală asumată chiar și de către politicienii cu intenții nobile sfârșește prin a li se lipi ireversibil de chip și a le distruge definitiv caracterul. Poggio Bracciolini, George din Trapezunt, Francesco Patrizi și Leon Battista Alberti – toți aceștia credeau că un conducător adevărat nu va aduce prosperitate și mulțumire poporului său decât dacă posedă virtuțile necesare. De ei își amintește pe larg James Hankins, profesor la Harvard, într-o carte publicată în 2019, *Virtue Politics/Politica virtuții*. Acest volum este „probabil cel mai bun studiu despre gândirea politică renascentistă făcut vreodată” (cum se afirmă într-o recenzie), nu numai pentru valoarea lui istorică, ci mai ales pentru lecția implicită pe care ne-o dă nouă, celor care, chiar și după dezastruoasele totalitarisme ale secolului al XX-lea, continuăm să credem că un conducător unic ar rezolva inechitățile zilelor noastre.

Putem astfel să înțelegem mai bine de ce au dreptate repondenții sondajului din Belgia când acuză politicienii pentru starea socială și economică actuală, dar și de ce greșesc visând la un tătuc salvator. Sistemul pluralist democratic nu este eronat pentru că are mai mulți decidenți, ci pentru că acești decidenți sunt corupți, iar un singur decident nu rezolvă problema, ba chiar o amplifică, din simplul motiv că e la fel de (ne)om ca oricare altul. Experiența ne spune că tătucii care veghează la somnul națiunilor prin kremlinuri întunecate devin inevitabil călăi neînduplecați. Măcar să fie îngrediți de un proces decizional cu cât mai multe variabile (reale, nu controlate de ei), în care să nu fie vreodată lăsați singuri.

Teatrul Municipal „Matei Vișniec” Suceava

Weekend cu Micul Prinț

Timpul face ce știe el mai bine, trece repede, și uite-așa s-au împlinit 6 ani de la înființarea teatrului sucevean, prilej de sărbătoare, așadar, chiar în vremurile astea mohorâte, când unde te duci, unde te-ntorci, tot de ravagiile pandemiei, care ne-a dat viața peste cap, auzi. Astfel că, într-un sfârșit blând, însoțit, de septembrie (în zilele de 24-26), s-a desfășurat „Festivalul de weekend. 6 ani de teatru la Suceava”, care s-a bucurat de un real succes, sala Teatrului „Matei Vișniec” fiind mereu plină. Gazdele au invitat la sărbătoarea lor și alte trupe, cu spectacole: Teatrul Dramaturgilor Români din București („Despre tandrețe”, de Matei Vișniec; regia, Felix Alexa) și Teatrul pentru Copii și Tineret „Vasilache” din Botoșani (cu „Povestea regelui supărat pe clown”, de Matei Vișniec; regia, Gelu Râșcă), iar sucevenii s-au prezentat cu „Micul Prinț”, după Antoine de Saint-Exupéry, recenta lor premieră.

Nu a lipsit nici muzica de la acest eveniment, Colegiul de Artă „Ciprian Porumbescu”, în colaborare cu Alianța Franceză din Suceava, oferind publicului un sensibil și variat recital de „Euphonies franco-phones”.

Festivalul a inclus și un moment special: un colocviu dedicat memoriei regretatului mare actor și animator de teatru care a fost Ion Caramitru. Masa rotundă, la care s-a evocat figura lui Ion Caramitru și s-a vorbit despre rolul său major în cultura română, a fost moderată de scriitoarea Carmen-Veronica Steiciuc, directoarea teatrului sucevean, ea avându-i invitați pe criticii Călin Ciobotari, pe subsemnata și pe Marius Rogojinschi (actor, regizor, directorul Teatrului „Vasilache”

din Botoșani). S-au spus multe lucruri interesante, s-au rechemat amintiri legate de unele întâmplări speciale sau de relațiile personale ale participanților la colocviu cu marele actor dispărut, creionându-se imaginea unui om de o excepțională valoare, care a marcat o întreagă epocă teatrală în România. Plecarea lui precipitată, care a tulburat și îndurerat pe toată lumea care l-a prețuit (înțelegând exact anvergura personalității sale), a lăsat un gol imens, asupra acestui trist, de neocolit adevăr convenind toți participanții la dezbateri.

Și acum mă voi opri la „Micul Prinț”, un musical-visual experience, în direcția de scenă și muzica lui Tibor Cári. Sigur, un spectacol după cunoscuta carte a lui Antoine de Saint-

Exupéry, devenită un adevărat mit, e o idee bună. Pentru că, oricând, această poveste fermecătoare îți spune ceva profund și mereu actual despre condiția umană. Scrisă în tradiția franțuzească a acelor „contes philosophiques” (vezi Voltaire cu al său „Candide”, dar nu numai), în care recunoști și ideile platoniciene, și pe cele ale lui Pascal în vorbele spuse de Vulpe, devenite un citat celebru din literatură: „Esențialul e invizibil pentru ochi. Bine nu se vede decât cu inima”. Fără nicio îndoială, „Micul Prinț” este evergreen. Din 1943 când a apărut, în timpul războiului, fiind considerată ceva nesemnificativ atunci, această cântăcică a înflăcărat și mințile multor creatori de teatru, dramatizările poveștii stând

la baza unor spectacole în diferite formule, mai nou, în genul musical și cu proiecții video, foarte la modă acum și la noi. Pentru spectacolul sucevean, dramatizarea și versurile au fost semnate de Cezara Fantu, care a făcut un lucru bun, asigurând suportul textual (cu trimiteri și la stări de fapt din lumea contemporană) al unei montări care mixează mai multe procedee, mijloace de expresie, light și visual designul lui Eröss László având un rol important. Proiecțiile sunt frumoase și expresive, la fel desenul animat al Micului Prinț (vocea, plină de candoare, așa cum trebuia, este a elevului Luca-Gabriel Morar), animația aparținându-i lui Nagy Klementina.

În rolul aviatorului-povestitor este Răzvan Bănuț, cu o interpretare plăcută, plină de naturalețe, toți ceilalți actori: Bogdan Amurăriței, Horia Butnaru, Cristina Florea, Diana Lazăr, Delu Lucaci, Alexandru Marin, Cătălin-Ștefan Mîndru, Cosmin Panaite, Clara Popadiuc și Tamara-Ioana Ursache particularizându-și personajele convingător. O remarcă specială aș face pentru Vulpea Cristinei Florea, a cărei prezență scenică și voce puternică, frumos modulată, sunt admirabile.

Desigur, muzica înzestratului compozitor Tibor Cári sună minunat, așa mă și așteptam, la talentul și experiența sa, decorul și costumele realizate de Alina Dincă-Pușcașu arată bine, mișcarea scenică e concepută de o profesionistă recunoscută, Victoria Bucun. Totuși, acestui spectacol i-ar mai fi trebuit ceva, și anume o regie mai aplicată, cu un decupaj precis, cu o idee pregnantă și un final adevărat, care să nu te lase cumva nedumerit.

Vizual, montarea e reușită, imaginile cu dunele auriu-roșcat de nisip, florile, baobabii, crepusculul și stelele rotitoare sunt minunate. Și este de aplaudat energia tinerei trupe sucevene, una talentată și dornică, pasionată de noi experiențe scenice, care s-a străduit să transmită magia unei povești (cu simboluri, cu personaje-metaforă) despre prietenie, dragoste, tainele sufletului, călătorii și experiențe inițiatice, despre cunoaștere și despre obtuzitatea, ciudățenia oamenilor mari, în contrast cu puritatea și candoarea unui micuț și misterios personaj coborât de pe un asteroid.

O lectură deschisă, proaspătă și incitantă

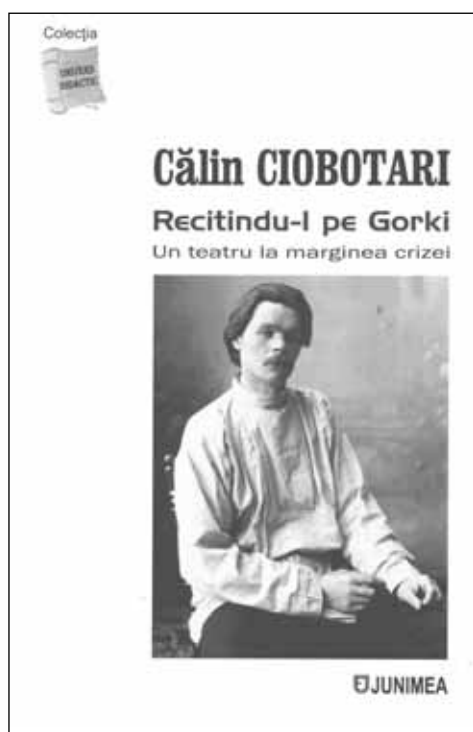
„Junimea”) nu să livreze interpretări exhaustive, care să-l închidă pe dramaturgul rus, ci dimpotrivă, „să-l redeschidă pentru spațiul teatral românesc încă preocupat de clasici și încă dispus să privească în trecut”. Această recitare nu este doar un exercițiu intelectual, mai mult sau mai puțin profitabil, pentru că a avut și o dimensiune practică, profesorul Călin Ciobotari punând în discuție piesele lui Gorki la cursul său de spectacologie de la facultatea ieșeană de teatru. Astfel că, în structura compozită a cărții (în care sunt inserate și două interviuri: cu actorul Miklós Bács, *Despre Satin*, și cu regizorul Alexa Visarion, *Despre Gorki. Cazul Barbarii*), vom găsi mai multe schițe de spectacole imaginare reieșite din suma ipotezelor avansate la curs și dezvoltate împreună cu studenții, altele aparținând doar autorului. Toate sunt interesante, demonstrând că sunt câteva piese ale lui Gorki care, trecute printr-un „proces de renaștere, de cercetare talentată”, au și acum un grad apreciabil de actualitate. Iar analizele

lui Călin Ciobotari la cele patru mari piese: *Azilul de noapte*, *Barbarii*, *Copiii soarelui* și *Vilegiaturistii*, în care criticul întoarce textele pe toate fețele, le scoate dedesubturile, trece rapid de sensul prim, detectează teme, motive, face observații și filiații surprinzătoare, clătinând din temelii poncife, cu frondă, uneori, relevă dimensiuni de profunzime ale teatrului gorkian care pot, oricând, să inspire spectacole actuale. Autorul face referiri și la alte exegeze ale dramaturgiei lui Gorki, trece în revistă câteva importante montări ale pieselor sale, de pe scenele românești și nu numai, dezvăluie trăsături ale „cehovianismului gorkian”, stabilește inedite conexiuni cu realitatea strict contemporană, cu pandemia virusologică a zilelor noastre sau cu mișcarea #meetoo. Despre ultima amintită vorbește în capitolul intitulat „Un tablou al feminității”, unde discursul lui Călin Ciobotari e foarte imaginativ și cu valențe poetice, talentul său literar (de prozator, de eseist și dramaturg) fiind evident.

M-au captivat rândurile scrise despre Nadejda Policarpovna, „cel mai contradictoriu, ciudat și greu de definit personaj din întreaga dramaturgie gorkiană”, o tipologie feminină de sorginte dostoevskiană. După ce îi analizează cu multă finețe a nuanțelor comportamentului, criticul avansează o ipoteză seducătoare: „Dacă Nadejda nu face altceva decât, cu superbă naivitate, să încerce să pună în act ceea ce citește prin romanele ei?! Dacă, asemenea lui Don Quijote, și-a asumat în numele unui ideal această depășire a propriei condiții? Nadejda nu se mai poate însă întoarce la romanele ei. Viața nu e literatură, iată ceva ce află și nu poate îndura femeia cu ochi neobișnuit de mari...” Concluzia criticului fiind că „numai și pentru această Nadejdă, *Barbarii* merită să supraviețuiască”.

Pasionat de teatru, de profunzimea și interogațiile existențiale general umane, mereu vii ale acestei arte, care ne tulbură prin efemerul ei, amintindu-ne de fragilitatea condiției noastre, Călin Ciobotari (care este și realizatorul unei excelente emisiuni, „Scena”) a scris o nouă carte în care e sagace, inventiv, punând în mișcare un seducător spectacol al ideilor sensibile.

Pagină realizată de
Carmen MIHALACHE

După un strălucit eseu despre Shakespeare și Cehov, cu o capacitate analitică ieșită din comun, cu insolite manevrări ale limbajului critic, Călin Ciobotari revine cu o carte despre un dramaturg „fals-cunoscut” la noi, și anume Gorki. Criticul își propune în *Recitindu-l pe Gorki. Un teatru la marginea crizei* (volum apărut la Editura

Recunosc că textul acesta are un enorm potențial distructiv. De trece prin furcile caudine ale exigenței asmutite împotriva discursului marginal. Frustrat, complicat, fără haz și cam prețios. Ce nu merită decât un loc mediocru în pagină, sub caricatura autorului, și anatema corpului de literă minuscul, cât mai mic.

Deși astfel s-ar înscrie într-un mimetism respectuos cu subiectul ales: semnul tipografic tot mai mărunț afectează viclean soarta lecturii. Întâlnesc tot mai des mesaje comerciale inaccesibile chiar și ochiului de copil. Ca să le deslușesc cât de cât, ar trebui să apelez la amplificatorul de ochelari al lupei.

Evidența asta mă săcăie ca pe mulți cititori de etichete, prospecte la medicamente, instrucțiuni de montaj, instalare, utilizare. Și mă invită cu resemnare în tabăra tristă a bătrâneții. Fiindcă, după o campanie publică împotriva scrisului microscopic, situația a rămas aproape la fel. De ce ne-am mira că, la vârste respectabile, oamenii încearcă să pară cât mai juni? Nu e tentativă adaptării, a supraviețuirii?

Din toată ființa-mi, ochii s-au „tocit” cel mai mult. Ei simt mângâierea melancolică a senectuții. Totuși, în timp ce scriu și citesc, mă consolează senzația că nu m-am învechit la fel de mult pe dinăuntru, în cuibul regăsirii de sine, hrănită cu entuziasme de lectură, frământare, idei.

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVCU

Cu litere prea mici

Dezechilibrul acesta personal între conținut și formă mă face martor aproape amuzat al surprizei provocate frecvent unor tineri. Străini întâlnești întâmplător, ce tresar ușor nervos când mă văd nevoit să apelez la ochelari. De parcă îmi lipsește ceva esențial utilizării lor adecvate. Cu siguranță nu am față de intelectual, de soarece, de șobolan al bibliotecii.

Sunt dezamăgitor de incapabil să explic situația aceasta oricui nu pricepe cum e să-ți muncești cu intensitate ochii și mintea. Exact la fel cum îți supui la efort susținut mușchii abdominali. Pentru o cauză măcar la fel de nobilă.

Interesant că mai puțin tolerabile par doar instrumentele optice folosite strict pentru citit? Fiindcă, altcumva, la mare trecere sunt ochelarii de vedere, purtați fără a contraria defel. Dimpotrivă, integrați în tendințe, fie și sau mai ales cu sticlă chioară pe post de lentile. Destinați bricolării urgente a unei înșelătoare

etichete de intelectual, profesor, oarecum sever, poate ușor extravagant. Dar obligatoriu fără fund de sifon, ce dăunează grav efectului stilistic, distrugând butaforia confortabilă.

Partea bună a întregii situații e că, acum, copilul care poartă orice fel de ochelari nu mai primește de la ceilalți apelativul *aragaz cu patru ochi*. A fost acceptat în normalitate. Poate o rămășiță de aversiune s-a conservat în reținerea față de *cititorul înrăit*. Despre care voi scrie altă dată.

În atari condiții, mântuit de orice acces euforic, m-aș simți nedrept cu cititorul (inclusiv cel din mine) de nu aș continua să-i dezvălui, aici și acum, neajunsurile lecturii. Cât se poate de firești.

Cititul dăunează grav sănătății, îngrășă, e prea puțin sexy. Enervează, afectează rău chefel de viață al multora dintre cei din jur. Încurcă practica asiduă a sportului. Frânează uneori pasiunea drumețiilor, a ieșirilor în oraș. Îmi amintesc de G. Călinescu, care-și trimi-

tea soția dornică de plimbare în minusculul balcon situat pe acoperișul casei în care locuiau.

Cititul provoacă insomnii cel puțin la fel de grave precum scrisul. În loc să dormi, asști pe cât participi la cavalcada gândurilor răvășite amețitor până spre ceafa scârțâind a ceasornic vechi, fără frâne. Astfel încât spondiloza să apară drept pedeapsă meritată.

În ciuda atâtor evidențe, destui mai citesc. Ce-i drept, pentru o majoritate, lectura asigură compensația expulzării din casta *oamenilor de acțiune*. Ce au pe blazon scuza că doar munca lor însemnată i-ar ține departe de carte. Unii s-ar putea s-o creadă și ei.

Să fie acesta un simptom al convingerii că intelectual nu mai e decât medium favorabil hipnozei utopice? Oare *Trădarea cărturarilor* începuse din vremea lui Don Quijote? Acela inadecvat la realitate? Pentru care adevărul și frumosul păreau aproape imposibil de împăcat?

În loc de răspuns, constat că, până azi, erudiții se mai înscriu de bunăvoie în taberele rinocerilor frustrării. După ce, altădată, învățații se complăceau în miopia confuziei dintre solidar și complice. Pretextând poate oboseala provocată de extenuanta *dreptate a celor singuri*, cum o numea Eugen Ionescu.

Cât despre mine, încețoșarea privirii obosite de carte îmi oferă și un premiu de consolare: cu cât pornesc prin a vedea mai neclar, cu atât ajung a înțelege mai bine. Poate fiindcă sunt silit a stăruii până sensul obscur întâlnește o geară din lumina înțelegerii.

De pildă, ambiția comercială de a scrie pagini întregi pe bobul de orez trădează o flagrantă impostură: în era obsedată verbal de comunicare, nimeni nu mai are interes să împărtășească aproape nimic. Trebuie intuit mersul lucrurilor! Ne convine ce se oferă, prea bine, fiindcă, altfel, superstiția liberei concurențe s-a răsuflat deja. Așa semnează românii cu orice furnizor de servicii doar contracte de adeziune: vrei, vrei; nu vrei, marș!

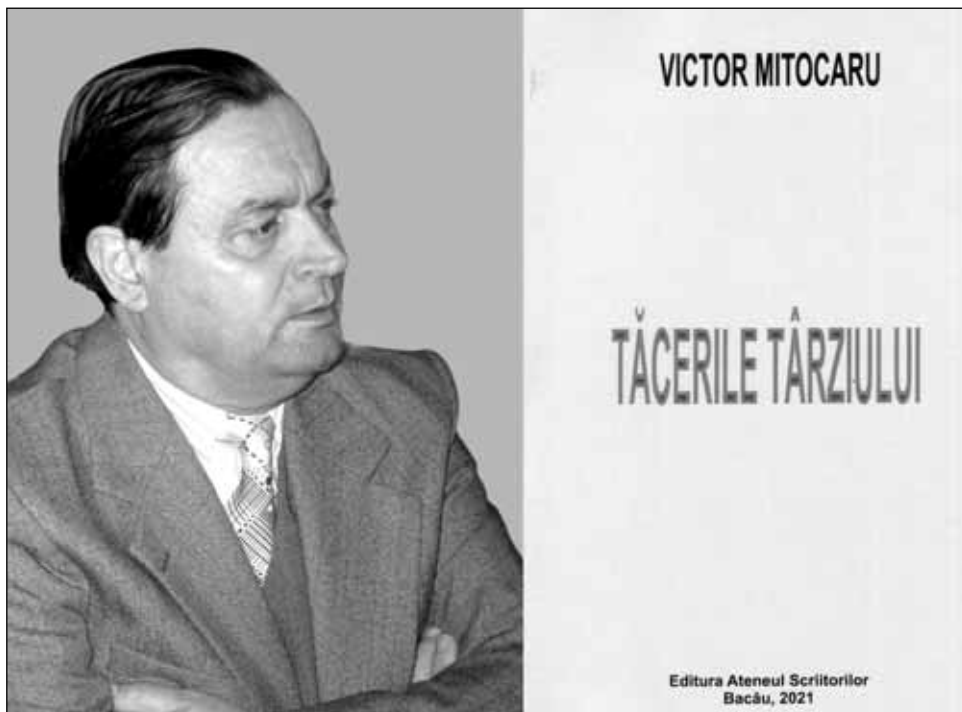
Criza, în curs de accentuare, a resurselor naturale vine să încurajeze abuzul. Globalizarea avantajează orice escroc specialist în industrializarea prostiei. Materia primă supremă. Când epuizează filonul, pornește mai departe, către est și sofisticare, înțesare cu englezisme ce din coadă au să sune mai paralizant.

Cât de târziu pot fi tăcerile și câte tăceri adună târziul? Să fi vrut oare poetul să se refere la timpul întârziat, dar nu cel survenit în schimbările anotimpurilor, ci insinuat în treptele vieții? Posibil. Cert este că în volumul de poezii „Tăcerile târziului” (Bacău, Editura „Ateneul scriitorilor”, 2021), Victor Mitocaru își radiografiază tăcerile, trecându-le prin filtre filozofice și psihologice. Într-o poezie intitulată „Târziul și moartea”, regizează un dialog, personificând atât Târziul, cât și Moartea. Dialogul încărcat de ironie (deși tonul pare vesel, substratul este amar) e cât se poate de savuros. Iar tema dezbătută este, contrariant, trăirea: „Cam pe la chindii într-o zi, / în spatele pieței, / târziul și moartea / depănu de-ale vieții”.

Tăcerile poetului sunt „cuvântătoare”. De altfel, poetul face un adevărat elogiu Cuvântului, cel divin de la începutul Creației, dar și celui „născut iar nu făcut” de ființa omenească. O carte are nu doar puterea de a reînvia trecutul, ci de a schimba o ordine prestabilită: „cartea aceea, plutind peste văi / și ape neîncepte, orânduiește acum / păduri înlăuntrul privirii, așază / stavile în mersul ocult al sângeului, / înviorează târziuri și îmbătrânește pe loc / zorii, doborând înălțimile diminetii”. Așadar, în chip miraculos, *târziurile* întineresc, iar *zorii* sunt amenințați de spectrul senectuții. Ceea ce îl determină pe poet să-l întrebe pe Dumnezeu: „Doamne, ce e cu suprapunerea asta / a începutului cu sfârșitul?” Nu este, în sens filozofic vorbind, singura „contradicție antagonică” pe care Victor Mitocaru o analizează. În „Interior, exterior”, după un moment de introspecție, citează între-barea shakespeariană despre condiția

Violeta SAVU

Tăcerea și Târziul

umană și continuă sceptic: „A fi ori a nu fi? Același lucru; / vacarmul nu deosebește căderea de-nălțare”. La fascinația exercitată asupra sa de marele dramaturg englez revine și spre sfârșitul cărții, într-un poem de respirație largă, „Shakespeare, prietene, mă iartă”, din care redăm penultima strofă: „Dar între toate o chintesență îmi pare a fi / sintagma capitală: «A fi ori a nu fi» / Ce-i drept, n-ar fi puțini cei care-și dau silința / s-așeze față-n față: «Ființa-neființa»”.

La Victor Mitocaru există un raport de egalitate între Eu și Cuvânt; nu doar poeziile reflexive stau mărturie, ci chiar și cele „ocasionale” o demonstrează cu prisosință. Din aceste mici bijuterii se pot contura caracterile unor personalități de care Victor Mitocaru s-a simțit de-a lungul unor ani, într-un fel sau altul, apropiat: Constantin Călin, Radu Cârneli, Flavia Corciovă, Calistrat Costin, Victorița Cucu, Mihai Drăgan, Alexandrina-Camelia Mancaș, Mihai-

Emilian Mancaș, Carmen Mihalache, Vica Nistor, Octavian Voicu, Carmen Voisei. Toate, sub semnul admirației! Desigur, cei mai apropiați rămân cei din familie: „Regresiuni”, un poem încărcat de nostalgie, este dedicat părinților; de o delicatețe aparte este poemul „Trecute vieți”, scris în memoria soției: „Și chipul din fotografie / de ani stă mut pe-un colț de masă; / să-i scriu un vers ori nu, totuna-i; / de el târziului nu-i pasă”. Întregul volum este dedicat fiilor poetului, Maria-Cristina și Stamatios Mitocaru, și nepoților Maria și George.

O foarte aplicată analiză a acestui volum realizează Marius Manta în prefața din care decupăm: „În cazul lui Victor Mitocaru, esența liricii vine chiar dintr-o intuiție înăscută de a înțelege rosturile de taină ale lumii, chiar dacă, la suprafață, ea dezvoltă o varietate de soluții lirice – da, poetul încă se află în Cetate și e interesat de lirica cetății (tablouri de viață socială, uneori traverse de o autoironie bine mascată), chiar dacă acesteia îi contrapune în registru profund, sobru, o lirică intimă, profund meditativă, ilustrând trăiri întru totul aparte, născute în și din intimitatea ființei; ici-colo sesizăm și o lirică a elementelor peisagiste, exprimând vibrațiile sufletului în raport cu peisajul rural, surprinzând prin integrarea armonică a eului în cosmos. Alimentată de o nostalgie care traversează de la un capăt la altul întregul volum, supra-tema discursului se construiește pe o antitetică înțelegere a lumii: pe de o parte asistăm la o dublă despărțire – de clipă, de formă –, pe de altă parte, devenim conștienți de o nouă înrădăcinare, un acum în memoria fără-de-moarte a Cuvântului, actul poetic fiind din acest punct o sumă a înțelegerilor depline”.

• Mari Bucur – Frânturi de amintiri

Dan PERȘA

Fragilitate și Ființă

De vreme ce tot am ieșit din casă, am făcut o tură pe răcoare, că s-a răcorit bine deja în acest început de septembrie (care pare să capete profilul dorit de mine: răcoros, senin, luminos și calm), și m-am întors acasă și pe când mai ordonam tacămurile prin bucătărie, brusc simt un curent rece în spinare și-mi sfichiuește pe la urechi un vers: „Și să vezi pustia” și versul e urmat pe dată de un altul (venit de astă dată din mintea mea, că doar avem o minte ca un fagure de stereotipuri): „Ce melancolie!” Și am fost sigur că așa a spus Bacovia: „să vezi pustia” și am fost uluit că nu-l băgasem în seamă până acum și nu l-am trecut în azbucă mea despre Nihil (abecedarul neantului, din care să învețe oricine ABC-ul nimicului) și m-am apucat să fac niște socoteli în gând. „Să vezi pustia” nu are nici duritatea nihilismului eminescian, în fața căruia nu ai nicio șansă, nici încrân-

cenarea cioraniană – încrâncenare fiindcă Emil se îmboldea cu tot dinadinsul spre crezul că totul e Nimic (ceea ce mă face să cred că nu era absolutamente convins – ca Eminescu – că lipsa ființei este atotstăpânitoare) și totuși „să vezi pustia” mi l-ar fi adus pe Bacovia pe tavă în această categorie a omului care a văzut golul. Care a privit golul. Dar el nu spune așa, nu spune „să vezi pustia”, ci zice: „s-ascuți pustiu!”. Oh! Adică el era în cu totul altă parte, îl asculta de departe, era un zeu, era rupt de lume și de zădărnicia ei și de negare, de ură, de furie, de răzvrătire. Nu, nu se răzvrătea din pricină că lumea ar fi stearpă, deoarece el era dincolo de ea. Ca un zeu veșnic, el doar asculta „pustiu!”. Îl asculta, cum zic sahiștii, „cu urechea” (în sintagma „te-am ascultat cu urechea”), adică el era cu mult deasupra acestor nimicuri cum sunt vidul lumii, lipsa ființei. Pentru că el era... „un solitar”. Rupt

cu totul de lume. Separat de întreaga existență efemeră. El era cuprins în solitudinea-i veșnică. Trăind veșnic, atât cât trăiește lumea, cât și după ce lumea va fi să dispară. El ascultă pustiu, nu privește pustia, pentru că el se află dincolo de întreaga evoluție și disoluție a universului. Iar apoi, după ce spune: „Și s-ascuți pustiu!”, ce-mi face? Aducă: „Ce melancolie!” Nu-i absolut incredibil omul ăsta? S-ascuți pustiu nu-l duce pe culmile disperării, ci îi stârșește un sentiment. Un sentiment plâpând ca melancolia. Un sentiment. Care dă de pământ cu nihilismul. Îl anulează. Repune Ființa în drepturile ei. Te duce pe tărâmul fragil al laponei Enigel. Din zeu, cade iarăși sub atrocitatea condiției umane. Și totuși, fiind veșnic, el este, în același timp, Ființa. Sau e una cu Ființa. Când universul de materie se surpă, Ființa rămâne și asistă la nașterea unui alt univers. Se află dincolo de ciclurile existenței, dincolo de ciclul distrugere – renaștere. Și astfel Bacovia cuprinde în sine și participă la două condiții: fragilitatea ființei și a tot ce ființează și veșnicia Ființei.

Bineînțeles, dacă aș fi fost la un examen și aș fi răstălmăcit citatul, scriind în teză: „Și să vezi pustia/ Ce melancolie!”, aș fi luat nota 3.

Rodica DASCĂLU

fântâna de plumb

în drumul lui spre asfințit,
soarele aruncă o ultimă privire,
strecurându-se apoi printre crengile
pomilor roditori. în grădina
umbrită a Casei Bacovia,
ai vrea să-ți potolești setea de viu,
dar fântâna-i de plumb. imaginația
îți vine în ajutor. ca prin
vis, vezi apa limpede oglindind cerul
sau auzi îndemnul să te
întorci mereu spre adâncimi.
prezent în tremurul frunzelor de
frasin, ușor încovoiat de vremuri,
de boală, de singurătate,
Bacovia iubește oamenii,
ferindu-se să-i întristeze. îi privește
din spatele ferestrei. captiv
într-o existență cu „aripi de plumb”,
singurul zbor posibil este cel interior.
un fluture alb, rămas viu
prin cine știe ce minune, parcă ar vrea
să-ți spună că frumusețea,
plutirea, rostul sunt în ochii
celui care privește. iată, crinii
continuă să înflorească, merele
devin rumene, vița-de-vie
e pe rod iar nucile se coc în tihnă.
te plimbi prin curtea casei
poetului. îi citești câteva poeme încrustate
pe plăcuțe arămii.
dacă mergi în direcție opusă
îi afli gândurile exprimate în interviuri.
totul amintește de prezența
unui spirit ales. foșnetul arborilor
interpretează în surdina o muzică delicată,
uvertură
a toamnei ce se apropie cu pași ușori.

(Din volumul în curs de apariție
„Apa limpede a libertății”)

Așa îl zăresc, dincolo de orizontul acvatic: un George Bacovia visător, naufragiat de bună voie pe insula lui, în largul unui ocean imaginar. Căci pe nedrept, contemporanii lui și posteritatea l-au surghiunit într-un stigmat estetic plumburiu, nevăzând, neavând puterea să vadă lumina solară care inundă insula construită cu multă feroare violet de George Bacovia, într-o lume ternă, dezorientată din punct de vedere istoric. Rătăcit printre alți insulari din universul lacustru, George Bacovia are curajul nebun să provoace oceanul. Dar cine să ia seama la această insurgență acvatică dincolo de fiorul poeziei citadine? Căci ce este orașul dacă nu un val de forme pe care, vremelnic, oceanul îl aruncă pe uscat, așa, într-o joacă nebună?! George Bacovia e acolo, naufragiat pe insula lui, și, ce teribil, așteaptă ca un suflet, unul oarecare, să-l salveze, să-l aducă la lumină așa cum este el cu adevărat, un spirit îndrăzneț, cotrobăitor prin măruntaiele oceanului de culori și de forme stranii. Trebuie să ai un curaj nebun pentru asta, trebuie să te jertfești cumva. Oceanul e neiertător și ironic. El produce infinite scene care se văluresc într-un chip magic sau tragic după toanele lui de ocean. George Bacovia, între va-

Ovidiu BUFNILĂ

George Bacovia salvat sau despre oceanul nostru cel de toate zilele

luri, zărește poate linia continentului, poate între-zărește orizontul plumburiu sau, de ce nu, înșorit. Căci formele oceanului sunt înșelătoare. George Bacovia e acolo, între aceste forme înșelătoare, așteptând un suflet care să vină să-l salveze de pe insula lui. Între timp, fluxul poetic nu-i

dă pace, îl poartă de colo-colo, contemporanii lui și posteritatea păcălindu-se imund asupra stărilor poetice bacoviene, confundându-le cu propriile fantasmă rătăcitoare prin plumburii momente. Stările poetice bacoviene sunt pline de lumină, căci ele vorbesc despre aspirația sufletului insular

• Silvia Tiperciuc

către materia solară care se amestecă, se dizolvă în valurile oceanului. Stările poetice bacoviene sunt de fapt expresia speranței unui insular pornit spre inima oceanului care se întrezărește într-un citadin pluvial ochios, înșelător, poate pervers. Dar care adaugă lumină în sufletul insularului George Bacovia. Întreaga lui poezie este solară în fapt, este zbuciumul unei călduri umane stranie care se ascunde în valuri cotrobăind prin cuferele oceanului. Oceanul îl cuprinde pe George Bacovia într-un spectru fantast la care, vai, contemporanii lui și posteritatea nu au avut curajul să ajungă, rămânând într-un arest estetic sublunar, subcitadin, subînscris unui prea nefericit aplomb critic. Simbolist? George Bacovia? Ah, modele și tendințele epocii! Ce rătăcire! George Bacovia pare ieșit din epoca lui într-un fel măiestru care scapă ochiului critic obișnuit doar cu suprafața înșelătoare a formelor. Insularitatea lui George Bacovia, asumată, nu este nicidecum prilejul estetic al unui simbolism minor, ci bogăția de lumini a unui spirit pornit să descopere minunățiile oceanului universal, nesfârșit.

Colocviile și Premiile Revistei Ateneu - 2021

Prin natura continuității, fixăm punctul de plecare: anul 1971, când redacția seriei noi a Revistei „Ateneu” (editor-șef, Radu Cârneți) a gândit și realizat Festivalul Național „George Bacovia”. După o jumătate de veac, proiectul s-a diversificat progresiv. Ediția 2021 a lansat o reală provocare: „Bacovia și noua sensibilitate poetică”. Au răspuns Cosmin Ciotloș, Nichita Danilov, Val Mănescu, Petre Isachi, Dan Petrușcă, într-o dezbatere moderată de Adrian Jicu și găzduită de Sala „Petru Valter” a Teatrului Municipal „Bacovia”. Premiile Revistei

au revenit: Martei Petreu (Premiul de Excelență „George Bacovia”, pentru întreaga creație, cu o laudatio de Carmen Mihalache), lui Val Mănescu (Premiul pentru Poezie, pentru volumul „Mekhina cu elice”, cu o laudatio de Violeta Savu), lui Nichita Danilov (Premiul pentru Proză, pentru romanul „Omul din eprubetă”, cu o laudatio de Dan Perșa) și lui Cosmin Ciotloș (Premiul pentru Critică și Istorie Literară, pentru volumul „Cenaclul de Luni”, cu o laudatio de Marius Manta). (I. D.)

Marta Petreu

Premiul de Excelență „George Bacovia”

Stimată doamnă director Carmen Mihalache, stimați colegi de la Revista *Ateneu*, stimați membri ai juriului, mi-ar fi plăcut să fiu acum cu dumneavoastră, atunci bucuria mea ar fi fost deplină. Ce să fac însă dacă un virus, așa mic și invizibil cum este, a dat planeta peste cap? Îmi pare rău că nu sînt la Bacău, să vizitez casa acestui poet de o originalitate sfidătoare care a fost George Bacovia, să mă pătrund de spiritul locului, să trec pe aleile Parcului „Mircea Căncicov” și să mă gîndesc la Georgeta Mircea Căncicov și la proza ei, să văd monumentele acestui oraș aproape la fel de

vechi precum satul meu... Și, nu în ultimul rînd, să fiu în carne și oase cu dumneavoastră, cu toți, și să vă zîmbesc complice pentru că, așa cum știu și așa cum am verificat chiar acum în colecția revistei dumneavoastră, niciodată nu v-ați ferit să le premiați pe Doamnele Scriitoare ale literaturii românești. Dimpotrivă. Stimată doamnă Carmen Mihalache, stimați jurați ai Premiului „George Bacovia”, respectele mele!

Premiul de excelență „George Bacovia”, acordat de revista întemeiată acum aproape un secol de Bacovia însuși, mă emoționează. Vă mulțumesc că

m-ați așezat, cu sau fără să merit (eu sînt exact atîta cît sînt, adică atîta cît se vede din cărțile mele), alături de marii scriitori români extrem-contemporani pe care i-ați premiat în anii trecuți: Ileana Mălăncioiu, Angela Marinescu, Eugen Uricaru, Gabriela Adameșteanu, Ovidiu Genaru, Magda Cârneți, Nora Iuga, Ioana Nicolae și toți ceilalți, mulți, prin care există literatura română. Permiteți-mi, în această țară tristă, plină de humor, cum bine a descris-o Bacovia, să îmi declar respectul pentru munca serioasă pe care o faceți la Revista „Ateneu” și în orașul dumneavoastră. Cultura română există prin asemenea acțiuni devotate ale unor pasionați cum sunteți dumneavoastră. Vă mulțumesc!

Nichita Danilov

Premiul pentru Proză

„Enervat de lungă agonie a unui început de veac suspect”, ca să-l parafrazez pe Bacovia, cel din *Cubul negru*, am coborât din autobuzul cu geamuri prăfuite pe peron, căutând din ochi silueta cunoscută a unui prieten vechi ce urma să mă întâmpine la autogara din Bacău: Dan Perșa. L-am văzut după scurt timp apărând în peisajul autumnal, ușor îngândurat, înconjurat de un halou de frunze galbene. După un schimb de opinii, am pornit-o per pedes spre centru. L-am întrebat ce face și cum îi merg treburile.

Prietenul meu era mulțumit de noul său mod de viață, cât și de actualul său loc de muncă. „Știi ceva, Nichita? mi-a zis. Dacă la serviciu lucrurile merg bine, merg bine și celelalte. De o bucată de vreme lucrez la Revista *Ateneu*, și aici e o atmosferă de lucru dintre cele mai plăcute. Colectivul e minunat, iar doamna Carmen Mihalache, directoarea noastră, intervine de fiecare dată și stinge la timp eventualele conflicte care sunt pe cale să apară. Aici, noi avem o politică independentă atât de factorul politic, cât și de cel cultural. Căutăm să nu ne arondăm libertatea nimănui și să păstrăm echidistanța. Ceea ce ne interesează e valoarea. Premiile Revistei le acordăm în funcție de acest principiu...”

„Astfel de lucruri și astfel de principii au devenit tot mai rare în zilele noastre”, i-am răspuns. „Noi căutăm, în această lume haotică, să ne călăuzim după câteva principii...”

Înaintând spre centru, căutam să scap de acea senzație care puse stăpînire pe mine în timpul călătoriei. Mergând cu autobuzul, aveam strania impresie că mă aflam în interiorul unui cub negru ce se mișca lent înaintând printr-un decor șters, deprimant, bacovian. Această senzație a persistat și atunci când am pășit în Sala „Petru Valter” a Teatrului „Bacovia” – care aducea și ea la prima vedere cu cubul negru –, unde urmau să fie decernate premiile Revistei „Ateneu”. La vederea publicului, a redactorilor și a celorlalți premiați, angoasa mea se risipi ca prin minune, făcând loc unei stări de spirit luminoase, astfel că m-am simțit la Bacău în elementul meu, cum nu mă simțisem de multă vreme. Și abia atunci am înțeles ce-mi spusese pe drum Dan Perșa: că *Ateneu* reprezenta un loc de liniște și de emulație.

Întorcându-mă acasă, îmbătat de culorile peisajului autumnal, pătruns de o stare euforică, recitam în gând versurile bacoviene: „Și spune-mi de ce-i toamnă/ Și frunza de ce pică...”

Mulțumesc Revistei *Ateneu* pentru invitație și premiu.

Val Mănescu

Premiul pentru Poezie

Respirăm aerul otrăvit al unei epoci în care fiecare are războiul lui. Cum dau zorii, oricine poate contesta pe oricine. Adevărul meu e mai adevărat decât al tău. Infarctul meu e linia ta de sosire. Zăzania e constituțională, democratică și legală. Chiar obligatorie, dacă e vorba despre literatură. Nimeni nu se mai obosește să inventeze vaccinul bacovia împotriva acestei epidemii în care inutilul se îmbină armonios cu urâtul. În zarva asta, eu mai mult tac.

Când se va termina otrava din aerul planetar, poetul va respira și îi va fi bine. Și pentru omenire va fi bine, căci pandemia mizeriei sufletești se va fi sfârșit, iar iarna neubiții va fi trecut. Valuri-valuri, pe măsura în care puteam plăti cu distopii chiria pentru statutul de om, veneau facturi pentru țigările stinse în acel contur care-mi fuse tratat de Domnul Profesor. N-am avut nevoie de droguri. Poezia mi-a fost de ajuns.

Nu mă simțeam deloc o simplă moleculă în ecosistemul social; eram, mai degrabă, buricul pământului, fără de care legăturile dintre planete s-ar fi rupt și însuși soarele ar fi luat-o razna prin alte galaxii. Cam așa era Val Mănescu în momentul debutului literar în Revista „Ateneu”, acum aproape cincizeci de ani. Când mi-am văzut numele sub două poezie la pagina cu „Poșta redacției”, am uitat să mai respir. Am împăturit gazeta, am strâns-o la piept și-am luat-o la fugă ca un nebun prin parc, spre niciunde. Cu timpul, am învățat că nu e obligatoriu să câștigi fiecare luptă, că și compromisurile fac parte din viață. Oricum, victoriile sunt trecă-

toare. Deoarece n-am fost în stare să-mi trăiesc viața de plastic cu metodă, după dictare, încărunțit, am acum la vânzare cărți radioactive, ochi fără pleoape, menghine cu elice, delict de memorie, efecte placebo, la alegere, doar-doar să nu mă prindă noaptea neubit ca pe Domnul Profesor Bacovia.

Acum, bucurându-mă domol pentru luarea în seamă pe care o presupune acest premiu al Revistei „Ateneu”, par mai înțelept, dar știu că nu am toate răspunsurile și plouă ca-n noiembrie. E prea târziu să-mi doresc o mașină nouă, o altă pălărie, un alt ficat. O altă viață, da. Pe asta, aproape c-am trăit-o. Am avut-o. Știu de ce e-n stare. Trecutul meu e un viciu, o menghină cu elice care încătușează zborul. Mulțumesc, *Ateneu!* Ai slăbit strânsoarea!

P. S.: România a intrat în Primul Război Mondial la o zi după apariția volumului „Plumb”, de George Bacovia. Ce întâmplare galactică!

Cosmin Ciotloș

Premiul pentru Critică și Istorie Literară

N-am exagerat câtuși de puțin când am spus, în sala Teatrului „Bacovia”, că adevăratul premiu pe care simt că l-am primit ține de faptul că studiul meu dedicat Cenaclului de Luni a fost citit cu atenție. Poate părea demagogică sau naivă credința aceasta. Eu o văd pragmatic: pentru orice autor care și-a petrecut ani întregi în reclusiunea fertilă a scrisului, senzația că „n-a fost degeaba” și că efortul bunei echilibrări demonstrative a cărții sale a avut efect e mai prețioasă decât orice. Camil Petrescu obișnuia să-și bată la cap criticii cu întrebări firosoase despre pasajele pe care aceștia pretindeau că le au la inimă. „Dacă-i așa”, insista romancierul, „atunci descrie-mi în amănunt ce anume te-a convins acolo, arată-mi că rîndurile mele te-au tulburat”. Veritabilă tortură, sigur că da, dar una pe care, într-un fel, o înțeleg. Gombrowicz, pe de altă parte, transcrie în jurnalul său o scenă pe cât de crudă, pe-atât de memorabilă: descins în Argentina, în salonul literar al Victoriei Ocampo, el e prezentat cu elogii nemăsurate: „marele scriitor

European, pe care îl iubim atât și-l prețuim în așa măsură...” Excedat de omagii, Gombrowicz ia cuvântul, mulțumește și roagă asistenta să-i numească un titlu (numai unul...) din opera lui. S-a lăsat, firește, o tăcere jenată, prelungită cinic de cel sărbătorit printr-o așteptare mimat curioasă. N-aș fi vrut, mi-am spus adeseori, să fiu în locul vreunui dintre sud-americanii de-acolo. Dar parcă nici complimentele în necunoștință de cauză nu-mi fac cu ochiul. Ca unul care și-a făcut meserie din citit și care-și petrece o bună parte din timpul liber tot citind, văd în actul lecturii o formă radicală de respect. Oricum altceva, chiar și laudele trîmbițate oric, cu ochii-nchiși, înseamnă sfidare și dispreț. Or, critica literară, chiar muștrătoare și polemică fiind uneori, nu disprețuiește. E exact atât de simplă... M-am bucurat deci să descopăr grupul celor de la *Ateneu*, oameni pe care-i bănuiesc că gîndesc ca mine. Și pe care, de-acum încolo, am de ce să-i consider prieteni adevărați, legați nu de interese și calcule, ci de rigori.

realitatea paralelă

Violeta SAVU

Plinul singurătății

După ce ți-ai petrecut într-o țară străină cea mai mare parte din tinerețe și anii de maturitate, atunci când îți vizitezi casa natală după foarte mulți ani și o găsești în ruină, nu poate fi decât dureros. Este scena nu de la începutul, ci din finalul filmului „Tigertail” (2020). Sfârșitul e un nou început. Și viceversa e valabil dacă ținem cont că secvența din debutul filmului cu imaginea infinit-verde a câmpului de orez este reiterată în deznodământ.

Se pare că titlul este traducerea în limba engleză a localității taiwaneze Huwei, de unde a emigrat în America, prin anii '60, Pin-Jui, eroul filmului (Pin-Jui la tinerețe este interpretat de Hong-Chi Lee, la maturitate de Tzi Ma, iar rolul copilului este făcut de Zhi-Hao Yang). Orfan de tată de la o vârstă foarte fragedă, iar mama lui neavând posibilități materiale, Pin-Jui rămâne în copilărie la bunicii materni, care locuiau în mediul rural. Plăsmuirile romantice ale copilului sunt anihilate de pragmatismul bunicii, abrutizată din cauza necazurilor personale și a persecuțiilor noilor ocupanți. Bătrâna

este cea care-l responsabilizează cu exces de autoritate: „Plânsul nu rezolvă niciodată nimic. Nu lăsa pe nimeni să te vadă plângând”, cuvinte care îl marchează pe termen lung, el însuși arătându-se neînduplecat în viața de familie față de slăbiciunile și idealurile soției, iar mai târziu ale fiicei. Nu la fel de intransigent a fost cu sine: în tinerețe, și-a trădat iubita, pe exotica Yuan (rolul tinerei este interpretat de Queenie Yu-Hsin Fang, mai târziu de Joan Chen). Renunță rapid să vorbească limba maternă (taiwaneza), comunicând în mandarină nu doar unde era obligatorie prin lege, ci și în taifasurile cu mama sa, deși aceasta îi răspunde în taiwaneză.

Pin-Jui își atinge de timpuriu visul și emigrează în America, unde se stabilește împreună cu soția sa Zhenzhen (interpretată de Kunjue Li, mai apoi de Fiona Fu). Din păcate, în țara adoptivă viața nu va fi lipsită de griji, așteptările sale despre visul american îi sunt înșelate, iar problemele în cuplu nu întârzie să apară. Îl macină rutina (ilustrată prin repetatele închideri și deschideri ale obloanelor ma-

gazinului unde muncește), iar acasă nu găsește nici liniște, nici armonie; fără iubire este imposibilă fericirea. Familia va prospera din punct de vedere financiar, evoluează și pe scară socială, iar rafturile masive de cărți sugerează o solidă cultură generală și o bună educație oferită copiilor. Dar bunăstarea nu-i apropie pe cei doi soți; dimpotrivă.

Pin-Jui nu a fost un soț model și nici un tată iubitor. E un bărbat ursuz. Chiar dacă a dezamăgit pe cei apropiați, nu este lipsit de sentimente și regretele îl copleșesc. Singurătatea îi va umple viața. Aplatizat, continuă să-și estompeze emoțiile și se arată insensibil față de o singurătate în oglindă: cea a fiicei sale. Paradoxal sau nu, izolarea îl conduce la autoanaliză, interesant mod regizoral de transmitere a acestui fapt: prin succesiuni de imagini, nu prin cuvinte. În plus, ceva se va întâmpla: o legătură din trecutul sensibil îi va împlânzi inima. Iar evocarea amintirilor va crea o punte între tată și fiică.

Filmul nu mi-a plăcut întru totul deoarece anumite dialoguri între rude apropiate sunt protocolare, lipsite de familiaritate. Aparent lipsit de emoție, filmul care în limba română are subtitlul „O poveste de viață” chiar asta prezintă: o poveste de viață. Ceea ce contează este că în mărturisirile sale până la urmă Pin-Jui a reușit să fie obiectiv cu el însuși. Onest, a recunoscut locul și importanța fiecărei persoane din viața lui.

Un film care se bazează mult pe text riscă să fie monoton. Prin fragmentarea timpului și prin diversitatea lingvistică (engleză, taiwaneză și mandarină; nuanțele au semnificații aparte!), „Tigertail” reușește captarea atenției. Și din punct de vedere vizual este convingător: numeroase cadre au calități plastice.

„Tigertail” (2020) a fost filmat în Taiwan și Statele Unite ale Americii. Regia și scenariul îi aparțin lui Alan Yang. Imaginea este semnată de Nigel Bluck, iar montajul este realizat de Daniel Haworth.

Acolo, într-un sat uitat, muntele străjuia ca un zid cetatea. O biserică de la 1740 aștepta să-i vină oameni. Liniște. Armonie. Aer tare de inspirat. Fără frică de ceva ori cineva. Prezența divină dă certitudini. Un tânăr – fiul preotului, aveam să aflăm – deschide un lacăt imens și iată-ne în curtea cu iarbă tunsă scurt și trandafiri încă țanțoși, care ignoră bruma. În interior, încă mai multă pace. Nu știu cine și cum s-a strecurat pe scara șubredă, fără a o face să scârțâie, și când priveam în ochii Fecioarei Maria, s-au auzit primele sunete ale orgii. Era acel coral care traversează *Patimile după Matei, Oratoriul de Crăciun*, dar apare și ca solo de orgă: minunatul *Herzlich tut mich verlangen*, pe care în minte și suflet l-am numit *Din inimă, îmi doresc*. Una dintre cele mai emoționante și frumoase pagini imaginat de Johann-Sebastian Bach. Cele două minute de muzică au lăsat răgaz sufletului să-și afle tihna. Parcă auzeam cuvintele lui Emil Cioran, pe care le-am aflat în *Silogisme amărăciunii*: „Numai orga, singură, ne face să înțelegem cum eternitatea poate evolua”. Mi s-a părut că revelația se va isprăvi aici. Atunci, odată cu o lumină caldă ce se insinua prin vitralii, a început a cânta o piesă pe care Bach a interpretat-o la inaugurarea orgii din biserica Blaise de Muhlhausen în ultima zi de octombrie a

turnul cu ceas

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Călătorie de toamnă

anului 1709: celebrul *Ein' feste Burg ist unser Gott! Dumnezeu nostru este o cetate*. Am știut cine este la orgă când au răsunit cele trei voci ale Fanteziei *Jesu meine Freude: Iisus. Bucuria mea, încântarea inimii mele, Iisus, podoaba mea, ah! De atâta vreme, inima mea se scufundă și suspină pentru tine! Miel al lui Dumnezeu, logodnicul meu, în afară de tine, aici, pe pământ, nimic nu ar trebui să-mi devină mai drag*. „Nu e muzică adevărată aceea care nu ne face să palpăm timpul” și, continuă Cioran, „în afară de materie, totul este muzică: însuși Dumnezeu nu e decât o halucinație sonoră”.

Bach a fost preocupat de secvența pentru confesiune *Ach Gott und Herr! Ah, Doamne, Dumnezeule*, dar una

dintre cele mai reușite versiuni este cea pe care am ascultat-o în impunătorul lăcaș, când melodia în canon între sopran și tenor este imitată de alto și bas.

Cel căruia numai fericirile muzicale îi dădeau senzația de nemurire, Emil Cioran, s-a născut la Rășinari în 8 aprilie 1911, acum 110 ani. Am avut șansa să află, să merg acolo, dar și în locul unde mama scriitorului, Elvira Comanicu, a văzut lumina zilei, în comuna Veneția de Jos, din județul Brașov. „Cine nu iubește natura nu iubește nici muzica, iar acele peisaje ce nu ne trezesc reprezentări muzicale nu pot fi amintiri. Cel ce n-a rătăcit transportat și melancolic prin parcuri nu va înțelege grația mozartiană. Înserări grave fără Brahms? Sau mo-

numentalul naturii fără Beethoven? Muzica are un caracter cosmic. Fără dragoste de natură ne lipsește baza pasiunii muzicale.”

Cioran declara în 1984, în interviul *Anarhie, disperare, tinerețe* realizat de Lea Vergine, că a scris, după *Tratat de descompunere*, când era „foarte sărac și foarte cinic”, *Silogisme amărăciunii*, „o carte despre care prietenii mi-au spus: «Te-ai compromis; este insolentă, dar nu e serioasă.» [...] După douăzeci și cinci de ani, a apărut în ediție de buzunar și acum este cartea mea cea mai citită din Franța și Germania. Se poate prevedea destinul unui om, dar nu cel al unei cărți”. Apropos de destinul unei opere: nu pridedesc să-i mulțumesc lui Felix Mendelssohn pentru a fi descoperit capodopera *Matthäus Passion* la 100 de ani de la momentul când o compuse Johann-Sebastian Bach. „Muzica ne trezește regretul de a nu fi ceea ce ar trebui să fim, iar magia ei ne încântă pentru o clipă transpunându-ne în lumea noastră ideală, în care ar trebui să trăim.”

Călătoria se apropie de final, dar cu Dumnezeu, Bach și Cioran alături, cu motivul *liniștii vesele*, ea este fără de sfârșit, căci „nu există boală de care nu ne-ar vindeca o lacrimă ce-ar începe să cânte”, nu-i așa?

Box office-urile americane au explodat în toamna aceasta, odată cu ultimul 007, poate și pentru că, într-un fel, șarmantul Daniel Craig avea să-și deruleze aventurile pentru ultima dată și, implicit, să marcheze finalul unei ere reușite din superproducția hollywoodiană. Probabil se va găsi cât de repede o variantă, asta pentru a nu lăsa fanii să aștepte prea mult acel intro care a făcut carieră: „Bond. James Bond“. Să lăsăm însă cinematografia deoparte și să vorbim de o altă revenire, aceea a unui „rocketman“ care face ce face și rămâne pe orbita muzicii bune și a provocărilor de calitate.

De-a lungul timpului, recunosc că am manifestat o oarece reticență de a-i consemna în vreun fel reușitele, poate și din pricina scandalurilor pe care le-a provocat – cu sau fără voie! –, cât și din alte motive, lesne de bănuț. Chiar dacă Elton John a constituit o „zonă“ oarecum tabu, de care n-am vrut în ruptul capului să mă apropiu, o bună parte a compozițiilor lui îmi străbătuseră deja imaginația și îmi satisfăcuseră „mofiturile auditive“. Elton John e cu adevărat unul dintre acei rar-înzestrați oameni de show care impun, a căror excelență în muzică poate fi lesne probată dinspre mai multe paliere. În

Marius MANTA

Elton. The Elton

paranteză fie spus, deși le-am înțeles rostul, nu am prețuit în chip deosebit compilațiile, best ofurile de niciun fel – aveam convingerea că latura mercantilă trece în fața actului muzical propriu-zis, drept care la fiecare interpret ori trupă așteptam să apară albumul nou. Din nou, cu Elton John e diferit: dintr-un conglomerat de idei,

se vede că alege ce trebuie, înlocuiește din mers un proiect cu altul, rezultatul fiind mai de fiecare dată peste așteptări. Sir Elton e de mult timp în „liga mare“ – vinde ușor, la prețuri de multe ori exorbitante. Edițiile de lux ale compilațiilor „Diamonds“ și „Jewel Box“ s-au dat ca pâinea caldă. E și cazul albumului de remake-uri și du-

ete abia apărut la „Interscope“, pe 22 octombrie – „The Lockdown Sessions“. După ce din pricina pandemiei artistul a fost nevoit să suspende turneul „Farewell Yellow Brick Road“, după o perioadă de circa 18 luni petrecută în studiouri, Elton John revine cu un material foarte bun, cu totul surprinzător. Veți găsi o altă alter-

nativă (permițeti-mi acest joc de cuvinte!) la piese pe care fie le cunoașteți deja, fie le veți îndrăgi instant. Tonurile grave de altădată sunt redefinite prin beaurile digitalizate; există și o energie brit-pop care întâlnește muzica disco dar și accente western ori riffuri de chitară coborâte din rockul cel mai autentic. Elton, da, Elton John pare mai tânăr ca niciodată, mai deschis formulilor de sampling de acum, cu mai multe argumente de a aduce laolaltă interpreți aparținând unor genuri diferite: 16 piese cu Dua Lipa, SG Lewis, Brandi Carlile, Gorillaz, Charlie Puth, Jimmie Allen, Lil Nas X, Stevie Nicks, Stevie Wonder, Miley Cyrus. Sigur, mulți alții...

Nu multe vedete au știut cum să răspundă pandemiei; însemnările de față se vor o simplă motivație de a căuta un produs muzical „împachetat“ excelent, un loc unde nu veți încerca multe dezamăgiri. The Elton e și el un soi de Bond al muzicii – trece de orice obstacol și ne determină să ne bulucim în sălile de concert. Chiar, Elton din nou, în România, ar mai fi vreo șansă?

Interpicturalitate într-un nou bestiar

La Galeriile „Karo“ a avut loc pe 8 octombrie vernisajul expoziției „Bestiarium“, care a cuprins lucrări noi, dar și mai vechi ale artistului plastic Dionis Pușcuță. Curatorul expoziției a fost Constantin Ținteanu care, menționând că prin această expoziție Galeriile „Karo“ intră într-o paradigmă nouă, l-a provocat pe artistul invitat să spună câteva lucruri despre demersul său. Dionis Pușcuță a mărturisit publicului: „Sunt în permanență atras de figurativ. În ceea ce privește tematica din creațiile mele, am plecat de la banda desenată, un fenomen de care generația mea a fost încântată. În urmă cu 50-60 de ani, singura revistă de bandă desenată din țară era *Pif*. În Occident, există un cult al benzii desenate. În prezent, nu doar că este citită atât de publicul tânăr, cât și de cel

adult, dar se fac și numeroase ecranizări după benzi desenate celebre. Revenind la propunerile mele plastice, mă folosesc de tot ceea ce înseamnă zoologie, mitologie atât universală, cât și românească. Și noi avem figuri legendare: balauri, zmei, monștri, vârcolaci... Monștrii mei nu-s făcuți ca să sperie; sunt făcuți cu umor, sunt inofensivi și, de multe ori, protectori. Când pictez, ascult adesea «Phoenix», celebrele lor *Cantafabule*. Cântecurile lor m-au inspirat, iar în creațiile mele am abordat tema zoomahiei sau a luptei dintre animale. Mă documentez în permanență, urmăresc ce fac artiștii de peste hotare în zone ca neoexpresionism, pop-suprareaalism, care îmbină mitologia modernă cu arta“.

Tema artistului plastic Dionis Pușcuță se intersectează cu cea pe care o propune colegul nostru de redacție Dan Perșa în cel mai recent roman al său („Bestiarro“, apărut în 2021 la Editura „Humanitas“), ceea ce a făcut ca Dan Perșa să rezoneze în chip special cu ceea ce a văzut pe simțe: „În Bacău, bestiarele se întâlnesc. Am lucrat cu totul și cu totul independent: eu la bestiarul politic, Dionis Pușcuță la *monștrii imaginarii*. Aș putea zice că el a pictat... *intertextual*. Nu știu cum s-ar numi intertextualitatea în pictură. Interspicturalitate?! Nu cred că se potrivește mai ales în acest caz, deoarece Dionis, interesat de multă vreme de personajele benzilor desenate, de creatura lui Frankenstein, de mumii și de ființele fabuloase, le-a adus în reprezentarea cultă, transformându-le, practic, în *semne*. Semne cu valoare de simbol, pentru că nu le recunoaște cu adevărat semnificația și profunzimea imaginarii decât acela care cunoaște interspicturalitatea, acela care știe *figura* devenită iconică, *personajul* de la care s-a plecat“.

Reporter

• revista revistelor • revista revistelor •

APOSTROF
revistă a uniunii scriitorilor

XXXII, nr. 10 (377), 2021

Un document foarte important este descoperit de Alexandru Ruja și redat în numărul din octombrie al Revistei „Apostrof“. Manuscrisul „datat 17 aprilie 1963“ reprezintă o declarație care „se găsește în dosarul lui I. Negoțescu existent la C.N.S.A.S.“. Istoricul literar ne avertizează că declarația a fost dată „în închisoare, la Jilava, de aceea o seamă de afirmații trebuie luate cu circumspecție. Sunt în declarație pagini de profundă confesiune marcând zburciul conștiinței, există un substrat de profund dramatism prin această glisare între poziția de a-și păstra atitudinea față de artă, de literatură și dorința de a se putea salva din iadul închisorii“. La inedit se includ și traduceri din Arthur Rimbaud realizate de Aurora Cesereanu, mama scriitoarei Ruxandra Cesereanu. Consistentul număr al revistei clujene mai conține cronici de carte, eseuri, portret literar Perpessicius, poeme de Gellu Dorian și Leonard Ancuța. Urmărind o linie teoretică, eseul „Este posibil ceva nou în poezie?“ este provocator; sperăm ca Ionuț Țene să-și continue și să-și dezvolte ideile în numerele viitoare. Vom urmări cu interes. (V. S.)

Constantin CĂLIN

Jurnal despre Bacovia

Ce mă deosebește de cei ce au scris (unii strălucit) despre Bacovia? În nici un caz faptul de a fi băcăuan. Alte lucruri: curiozitatea față de aspectele genetice, un anume spirit empiric, o experiență a marginalității, atenția acordată amănuntelor. Înși cu doxă, ei și-au apropiat opera poetului venind de sus; eu am luat lucrurile de la talpă. Sint enunțativi și foarte siguri de afirmațiile lor; eu, din contra, ca manieră generală, relativist. La fel aș fi procedat dacă rămâneam la Iași ori în Bucovina natală. N-am scris din „patriotism local”, în care, ca și Bacovia, n-am găsit impulsioni de elanuri sau sprijin. Bacăul e, sub unele aspecte, confortabil, dar și, în aproape egală măsură, limitativ. Aci muncești intelectual mai degrabă dintr-un sentiment al datoriei decât dintr-un mare entuziasm, pentru care n-ai suport public. Desigur, au fost și în epoca lui Bacovia, și în primii ani ai noului *Ateneu*, și poate mai sint (pentru câțiva) momente de ardoare și euforie, însă – oricât n-am vrea să admitem – atitudinile și comportamentele provinciale definesc ansamblul vieții locale. Iar o atare situație, când reflectezi la ea, îți lasă în suflet un zaț amar.

Fizic, contrastul dintre Bacovia și oricare dintre puținii săi prieteni trebuie să fi fost frapant. Alăturat lor arăta, cred, ca un arbust lângă niște arbori. Părerea aceasta mi-am format-o când am scris despre el și Grigore Tabacaru și mi-am întărit-o mai încoace descoperind, într-o notă de Adrian Marino, schițat cu mână sigură, portretul lui I. M. Rașcu: „Înalt, rigid, blond, cu tenul de o frăgezime de pastor englez, călcând automatic, privind timid drept înainte, cu gesturi sacadate, etern îmbrăcat în negru, cu o pălărie solemnă nu mai puțin neagră, așezată perfect orizontal pe cap, sub brațul stîng avînd mereu o geantă centenară, gra-seind, de o urbanitate cu totul occidentală în purtări, d. I. M. Rașcu sugerează prin apariția sa tot felul de anacronisme, de ordinul unui pitoresc plin, de altfel, de distincție”. Rașcu se diferențiază de Bacovia, între altele, și sub aspect religios. Era „un catolic convertit, fervent și foarte fanatic”. Bacovia era anarhist, friza ateismul, însă avea și un fond de smerenie care-l salvează din „erori”. Nota lui Adrian Marino (un „laic și «ortodox», cum se autodefinește în *Viața unui om singur*) a fost scrisă cu ocazia reeditării cărții lui Rașcu *La Liseux, cu Sfânta Tereza* (Ed. O. Bianchi, 1943), „amestec de confesiune, jurnal de pelerinaj și biografie” (v. „I. M. Rașcu și Sfânta Tereza din Liseux”, în *Revista Fundațiilor Regale*, 12, nr. 2, februarie 1945, pp. 470-471).

Bac-festul din 2019 s-a încheiat în grădina Casei Memoriale cu lecturi de versuri. Au participat poeți de maniere diverse, din țară și locali. Grădina are o alee cimentată, de forma unor brațe desfăcute, pe margini cu câteva bănci, insuficiente însă pentru numărul celor chemați la „manifestare”, așa că organizatorii au pus în mijloc și câteva rînduri de scaune. Era o amiază și soare fierbinte și mulți căutau umbra copacilor. De aci o continuă foială și rumoare, lucru care pe mine, cînd se întîmplă, mă irită și mă indispuce. În atari situații, eu aș vrea o liniște ca pe cîmp ori ca a sălilor în care se cîntă muzică clasică. Altminteri receptivitatea mea scade pînă la neatenție. Nemulțumit, devin plictisit. Într-un asemenea decor și o asemenea atmosferă, poeții (unii slabi recitatori) s-au perindat la un microfon care le „făcea figuri”, fără să impresioneze. Publicul i-a aplaudat totuși pe toți, reflex, din datorie. Cînd aproape mă decuplasem de la cele din jur, s-a produs momentul de grație. Pentru ultima lectură, a fost anunțată doamna Ileana Mălăncioiu. Imediat, foiala a încetat, rumoarea s-a stins. Cei prezenți au părăsit umbra și băncile și s-au grupat în jurul ei. Deasupra, văzduhul,

spre care mi-am ridicat o clipă privirea, era limpede, iar liniștea se întindea pînă la vilele din vecinătate. După fiecare poem citit, cercul se strîngea și mai tare, printr-o mișcare spontană, acționată de curiozitate. La sfîrșit, aplauzele au fost prelungi, călduroase, adevărate.

În sens strict (am spus și în *Dosar*), Bacăul de azi nu e „orașul lui Bacovia” pe care vizitatorul străin inițiat în opera poetului îl caută, dar nu-l găsește. Explicația e simplă: acela e îngropat în literatură – straturi peste straturi. Pentru a-l descoperi, trebuie să faci arheologie literară, să scormonești atît în ceea ce s-a scris despre el, cît și în ceea ce s-a scris despre unele din „țîrgurile moldovenești”. În mare parte am făcut-o deja, fără să exclud însă eventualitatea ivirii și altor documente decât cele folosite. Iată, recent, s-a și întîmplat. Știindu-mi preocupările, dl Mircea Popa, în mod amical, mi-a oferit unul: articolul „Cum «mi-am găsit Bacăul»” (subintitulat „Film provincial”) de M[iron] Grindea, un „vechi băcăoan”, din revista *Adam* (nr. 93/1937, pp. 6-7; 10). Revenit aci după douăzeci de ani, autorul îl găsește, „mai cu seamă centrul”, „de nerecunoscut”: „Bacăul, cuibul de plumb al lui Bacovia, orașul fabricilor de postav, răsfățat de Bistrița și de vioiciunea comercială, apare într-un veșmînt complect nou” (p. 6). Paradoxal – deduce el –, înnoirea i s-ar datora faptului că „de la război încoace, a ars în fiecare an, aproape de la temelie”. „Bacăul constituie măiastra pasăre Phoenix a dezvoltării noastre orașenești. Rezultatul a fost salutar. Din cenușa gospodăriilor defuncte s-a înălțat centrul cochet de astăzi, cu străzi bine tăiate, cu case frumoase, drepte, cu o alură îndrăzneată de civilizație” [...]. Sperînd în atingerea rapidă a unor obiective, orașul era „ros de pofta nebunatică de a căpăta supremația în Moldova, și nu departe de a-și atinge ținta” (*ib.*). O clipă, reporterul consimte la iluziile localnicilor cum că Bacăul a devenit o „urbe înfloritoare”: „Hotelul principal e, natural, un Palac și merită numele acesta sonor. Apoi se întînesc multe bănci, o Bursă, înăuntrul căreia se bea ceai, și o duzină de birjari cari nu cunosc străzile. Pornit într-o brișcă, din dreptul Parcului, trebuie să te oprești la fiecare colț pentru ca vizitiul să se poată iniția, pe îndelete, de direcția străzii. – Și vreiți, domnule! vă replică birjarul. Bacăul e un oraș mari, ari piste o sută de străzi... Nu li putem țini minti pi toati, pi di rost...” (*ib.*). Dar în final pune surdina euforiei sale, înregistrînd câteva aspecte, ce contrastează cu cele din notele anterioare, mizere: „Înspre gară, domină încă noroiul cotropitor. Oamenii cer să li se paveze străzile, să li se aducă apă. – Și folos că avem strand, că ici ni uscăm di sătil! îmi spune un vechi concetățean. Domnule, păcat di orașul nostru, că tari-i di ispravă...” (*ib.*). Un documentar turistic, cu accente pitorești, „filmul” lui M. Grindea (în care sint introduse și „episoade” despre Adjud, Căiuți, Rădeana, Onești, Târgu-Ocna, care „tot nenorocit a rămas”) redă sumar, însă fidel, imaginea Bacăului din acea fază a dezvoltării sale, una, în ansamblu, optimistă. Din perspectiva a ceea ce discut în această pagină, lucrul cel mai demn de evidențiat este că numele lui Bacovia e pus, cu valoare de apozitie, lîngă

cel al orașului („Bacăul, cuibul de plumb al lui Bacovia”), chiar dacă poetul îl părăsise. Formulările curente erau: „Bacăul, orașul de pe Bistrița” și „locul unde s-a născut Alecsandri”. Miron Grindea fiind avangardist, faptul atestă și că autorul *Plumbului* începuse să fie agreat de avangardiști. Oricum, asocierea respectivă e, cronologic, printre primele ce s-au făcut.

Definiția „Bacăul, orașul lui Bacovia” denotă un pas important în receptarea poetului, fapt care se reflectă o vreme doar în opinia literară, mai apoi, încoace, și în opinia comună. Însă – simt nevoia să subliniez – nu orașul e cel ce te face să-l ții minte pe poet, ci acesta să ții minte orașul. Deși aparent nu există nici o legătură între cele două evenimente, Bacăul devine „orașul lui Bacovia” abia la cîțiva ani de la promovarea lui la rangul de municipiu, iar poetul – laureat al Premiului Național. Ambele au avut rolul de a omologa și evidenția. După aceasta orașul va fi perceput în sens pozitiv; la rîndul său, poetul va intra în atenția unui public ceva mai numeros. Ar fi de relevant și că, nu numai în acest caz, ci pe plan larg, *modernizarea* a contribuit la asimilarea *modernității* (literare, artistice etc.). Însă, chiar și acum, venit de aiurea, un ins neinstruit va străbate orașul fără să-l miște numele lui, pe cînd un ins instruit îl știe, în definiția amintită mai sus, chiar dacă nicio dată n-a ajuns pe aci. Școala ne-a deprins, îndeosebi, cu numele localităților în care au trăit scriitorii, muzicienii, pictorii. Ale celorlalte nu s-au fixat tot așa în memoria noastră.

Privitor la pseudonim – arăta Vasile Netea, în deseori citatul său interviu cu poetul –, „vine de la numele roman al Bacăului, care se zicea Bacovia, așa numindu-se probabil întreaga regiune din această parte a Moldovei” (v. „De vorbă cu Bacovia”, în *Opere*, Ed. „Minerva”, 1978, p. 440). După lectura acestei afirmații, întrebarea firească e: cînd a fost numită așa și de către cine, căci nu-i o moștenire? Netea a considerat că nu e locul s-o pună, mai ales că poetul a intervenit cu o glumă etimologică derivînd pe Bacovia din *Bacchus plus via*, cale pe care el a mers – zice – „de foarte multe ori”. Pentru o explicație serioasă, ar fi trebuit să se refere la viața religioasă locală, împărțită între cultele ortodox și catolic, și să discute despre pătrunderea catolicismului în Moldova. Or, într-adevăr, nu era locul, problema neintrînd nici în preocupările sale, nici în economia interviului. Nici eu nu vreau să mă complic, întrucît istoricii au lămurit-o (v. *Dosarul Bacovia*, I, pp. 436-437). Voi spune doar că în timp ce întîlnirea unui ortodox cu „numele roman” al Bacăului era fortuită, rară, pentru un catolic din oraș și din împrejurimi era curentă, deoarece el figura în documentele parohiei. Întîmplător, am dat peste unul, în care preotul Josef (Iosif) Tălmăcel, parohul Bisericii Catolice, totodată profesor, publicist și poet, făcea, la 25 octombrie 1927, o cerere pentru autorizațiile de construcție a imobilelor din strada Bunavestire, nr. 4, proprietatea bisericii. În josul cererii e aplicată ștampila „Ecclesiae parochialis Bacovie” (v. Arhivele Naționale Bacău, Fond *Primăria Bacău*, dosar 2/1927, f. 50). Azi „numele roman” figurează și în denumirea teatrului, însă mulți cred că aceasta ar fi fost dată cu gîndul tot la poet.

L-am citat pe Aureliu Cornea (1897-1930) printre prozatorii bacovieni, cinci, ziceam acolo (v. „Agenții de influență”, în *Dosarul Bacovia*, pp. 346-347). Locul respectiv nu mi-a permis să ilustrez afirmația cu mai mult de două fraze de-ale sale. Aș fi avut de adăugat că e bacovian prin felul cum scrie despre mahala: cu compasiune reținută, cu detalii minuțioase dozate, surprinse cu acuitate, care sugerează o „atmosferă”. Exemplul la care m-aș fi referit e o schiță cu două personaje: Ursu și Ciortan; primul, ceva mai cuprins, ironic, al doilea ciung, „calic”, aflat la limita mizeriei și a dezumanizării, care, împreună, eșuează într-o căciulă: „Mergeau amîndoi tăcuți și abea ridicînd picioarele, ca doi moșnegi. [...] Înaintea lor, printre casele gheboase și copacii colbășiți, se ridicau nouri vineți cu o repeziciune ametoitoare. Totuși era așa de mare liniște. Parcă o poruncise Dumnezeu pentru a asculta dacă rod destul de activ carii gardurilor putrede și dărăpănate ale acelei străzi ori cum mîncă rugina tablele de pe casele peticite, boțite și posomorite ca niște cerșetoare, iar pe Ciortan microbii./ Mai departe se opriră iarăși amîndoi, rîzînd zgomotos și lat, uitîndu-se față în față încovoiați pe spate, apoi Ursu îi întinse tabachera și iarăși porniră domol ca și vorba lor./ Îi înghiți o căciulă în care scheuna melodia unei muzicuțe de gură” (v. „Mahala”, în *Universul literar*, 44, nr. 19, 6 mai 1928, p. 36).

„Poezia trece printr-o criză grea. Nu criză de producție. Ci criză de consumație. Lectorul s-a depărtat de cartea cu versuri” (v. „Anul literar”, în *Almanahul ziarelor «Adevărul» și «Dimineața»*, 1934, p. 276). Cert, îndepărtarea se produsese din cauza multelor crize (economice, sociale, morale, politice) din anii anteriori. Astăzi se întîmplă la fel: avem o întinsă producție de versuri și un minus dureros de cititori. Legat de aceasta, mă întreb cînd s-a citit la noi multă poezie? Răspunsul meu, imediat și categoric, e: în deceniul al șaptelea al secolului trecut. Ca să-mi închei simetric însemnarea, reamintesc că 1934 a fost anul în care Arghezi și Bacovia au primit ex-aequo Premiul Național.

În „valul de imitatori” ai lui Bacovia, existent deja la mijlocul epocii interbelice (cf. Lucian Boz, „Bacovia și Lucian Blaga”, în *Rampa*, 16, nr. 3904, 25 ianuarie 1931, p. 5), s-a aflat și craioveanul Dem. Bassarabeanu (1900-1968). M-a frapat un poem de-al său scris sub vădită influență a lecturilor din *Plumb*, dar în care își declară preferința pentru Arghezi. Autorul *Cuvintelor potrivite* i-a publicat în *Bilete de papagal*, a căror colecție o revăd acum pentru a treia sau a patra oară. Iată-l: „În noaptea asta rece voi reciti în casă/ Poeme de Arghezi sau proză de Flaubert –/ Și prins în vraja caldă a slovei, ca-ntr-o plasă./ Am să te uit o vreme – o! suflete stingher.../ Sau voi privi prin fumul țigărilor, în spațiu./ Cu ochiul fix și lucid și, totuși, neatent./ Pierzîndu-mă în calmul tăcerii, cu nesațiu./ Încremenit în mine, și absent.../ Si cînd, în zori, lumina va năvăli cascadă./ Punînd pe față-mi pală culori de curcubeu./ O lacrimă arzîndă eu voi lăsa să cadă/ Pe-această față rece, simțînd că sint *tot eu*...” („Nevroză cotidiană”, în *rev. cit.*, nr. 160, 12 august 1928, p. 2). „Bacovianismul” sare în ochi de la titlu (în treacăț fie spus, Arghezi n-a scris „Nevroză”) și primul vers, al cărui ton e cel al versului 11 din „Sonet”: „Și-n noaptea asta de nimic nu-mi pasă”. „Suflet stingher” (vezi „Am să te uit o vreme – o! suflete stingher”) îmi amintește de versul „Și tu iar tremuri, suflet singuratec”, din „Singur”. Apoi, „Sau voi privi prin fumul țigărilor, în spațiu” mă trimite la „Prin fumul de țigări, ca-n nouri”, din „Seară tristă”. În fine, cuvinte ca *lacrimă*, *pală*, *tot* provin, de asemenea, din limbajul celui imitat. Însă dincolo de amănunte, atmosfera e una bacoviană.

Îndrăgitul artist a sărbătorit, în vara lui 2021, 65 de ani de viață, iar la acest început de stagiune a împlinit 40 de ani în slujba teatrului, ca actor profesionist. A debutat în octombrie 1981, pe scena Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani. Pasionat de teatru până la patimă, Florin Zăncescu a strălucit pe scenele a diferite teatre din România, remarcându-se prin calitățile deosebite pentru teatrul de comedie (a fost asemănat de multe ori cu profesorul său Dem Rădulescu, la clasa căruia a studiat arta actorului, la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” București). Din cei 40 de ani de carieră în teatru, cei mai mulți i-a petrecut pe scena băcăuană, unde a interpretat roluri complexe, care i-au adus dragostea publicului. Printre cele mai recente producții băcăuane se numără „Gaițele”, de Alexandru Kirițescu, comedie în regia artistică a lui Petru Vutcărău, care i-a atribuit rolul Anetei Duduleanu; „Viața e în direct doar aici”, de Radu Herjeu, în regia lui Sorin Militaru; „Steaua fără nume”, după Mihail Sebastian, în regia lui Gheorghe Balint; „Iar te sinucizi, iubito!”, o comedie spumoasă, după Pierre Chesnot (traducere și adaptare liberă de Gheorghe Balint), în care joacă rolul unui profesor taciturn, dar atrăgător și plin de farmec, ce redescoperă la maturitate frumusețea vieții în doi. Pentru Florin Zăncescu, nu au existat căi de mijloc, pașii săi în actorie, oriunde l-au purtat, fiind marcați de excelență. Inspirat

Laura HUIBAN

Actorul Florin Zăncescu, la aniversară

de această idee, a avut, totodată, șansa unor întâlniri cu mari actori de teatru și film, care i-au șlefuit direct sau indirect personalitatea, precum Dem Rădulescu sau Octavian Cotescu.

Florin Zăncescu s-a născut în Comănești, la 12 iulie 1956, dar anii de copilărie și adolescență i-a petrecut în orașul lui Tristan Tzara, Moinești. Poate de aceea râsul actorului atinge adesea nuanțe existențiale, care umplu hazul clipei cu sensuri mai profunde, ce persistă în inima și mintea spectatorului. A visat încă din primii ani de viață să devină actor, iar la 14 ani a obținut premiul I pe țară, pentru interpretare, într-un spectacol de teatru școlar („Siciliana”, de Aurel Baranga). A urmat pentru început studii de actorie la

Școala Populară de Artă Bacău, îndrumat de Ion Ghelu-Destelnica, iar în 1977 a fost admis, primul pe listă, din 800 de candidați, la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București, absolvind Facultatea de Teatru (cinematografie – televiziune), în 1981, cu media 10.

„Tata n-a fost prea încântat la început de opțiunea mea pentru teatru, fiindcă el în tinerețe a cântat în filarmonică și a cam gustat din pâinea asta pe care o mănâncă un artist. Viața nu e chiar ușoară. El ar fi vrut să fac mai curând o meserie palpabilă, dar nici nu s-a opus”, mărturisea actorul în 2016, la o nouă revenire pe scena băcăuană.

La examenul de licență, unde a interpretat rolul Coanei Chirița din muzicalul realizat de

Andrei Mihalache, actorul Octavian Cotescu, unul dintre idoli săi, i-a adresat câteva cuvinte care aveau să-l marcheze pentru toată viața: „Dați-mi voie ca pe acest student să-l numesc colegul meu”, mărturisire care se regăsește în volumul „Personalități moineștene”, semnat de publicistul Cornel Galben.

După absolvire a fost repartizat la Teatrul „Mihai Eminescu” din Botoșani, unde a debutat ca actor profesionist în 21 octombrie 1981, în rolurile lui Solanio și al Principelui de Aragon, din „Neguțătorul de Venetia”, de William Shakespeare. În anul 1983, actorul Stelian Preda, pe atunci directorul Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani, a venit la Teatrul Municipal „Bacovia” din Bacău și l-a invitat să-l urmeze și pe unul dintre actorii săi preferați: Florin Zăncescu. Astfel, prima sa „relație” de iubire cu scena băcăuană a durat zece ani: din 1983 până în 1993, când intră în trupa Teatrului „Fantasio” din Constanța. Aici își pune în valoare talentul plurivalent în spectacole de teatru de revistă, obținând un an mai târziu Premiul „Matei Millo” pentru cel mai bun actor, la cea de-a treia ediție a Festivalului-Concurs al Teatrelor de Revistă. În 1990

a fost distins cu Premiul pentru rol secundar la Festivalul Recitalurilor Dramatice (Botoșani, 1980), pentru rolul Fifi Lobelo, din „Tichia cu clopoței”, de Luigi Pirandello, spectacol preluat de Televiziunea Română. Începutul anilor 2000 l-a readus pe Florin Zăncescu pe meleagurile natale, iar publicul Teatrului Municipal „Bacovia” s-a bucurat să-l revadă pe scenă în roluri din dramaturgia clasică românească și universală, în spectacole precum „Doi morți vii”, de Vasile Alecsandri (regia, Bogdan Ulmu), „A douăsprezecea noapte”, de William Shakespeare (regia, Răzvan Dincă), „Mizantropica”, de Theo Hergelegiu (regia, Dan Tudor) sau „La Bacău, într-o mahala” (un spectacol de Nae Cosmescu) și altele. Activitatea sa profesională nu se limitează la actorie: a fost regizor, profesor de teatru (la Facultatea de Arte a Universității „Hyperion” din Constanța), manager al Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău, instituție pe care o conduce și astăzi.

În interviurile pe care le-a acordat, actorul Florin Zăncescu a ținut de fiecare dată să sublinieze: „Mie cel mai mult îmi place să joc. Abia aștept să ies la public”. Iubit de spectatori, apreciat și respectat în breaslă, la această frumoasă aniversare, actorul a primit Diploma și Trofeul de Excelență al Teatrului Municipal „Bacovia”, în aplauzele publicului.

„La mulți ani!”, în viață și pe scenă!

N. 17 octombrie 1881, în comuna Cleja, județul Bacău – m. 24 octombrie 1920, la Bacău. Medic. Ivit într-o familie nevoiașă, a cunoscut de mic greutățile vieții, însă datorită inteligenței sale native a izbutit să scape de marasmul sărăciei, urmând cursurile primare și gimnaziale în localitatea natală, iar apoi pe cele ale Liceului de Băieți din Bacău și ale Facultății de Medicină din București. În timpul studenției e atras de ideile socialismului științific, prin intermediul cercurilor democratice studențești înregimentându-se, în 1906, în mișcarea socialistă românească. Patru ani mai târziu, alături de Constantin Dobrogeanu-Gherea și de alți militanți socialiști, se implică în reorganizarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, jucând un rol important și în dezvoltarea organizatorică a mișcării muncitorești băcăuane în anii ce au urmat Primului Război Mondial. Stabilit la începutul anului 1912 în Bacău, ca medic, s-a făcut repede remarcat atât prin calitățile sale de practician, cât și prin devotamentul pentru clasa oropiștilor. Starea precară de sănătate a populației l-a determinat ca, începând cu luna septembrie 1912, să ia atitudine față de indolența oficialităților și să ceară public, prin paginile ziarului „România muncitoare”, o asistență medicală adecvată necesităților vremii. Dovedindu-se în toate „un soldat ce intră cu trup și suflet în vâltoarea luptei de emancipare”, după cum îl caracteriza ziarul „Socialismul”, militantul socia-

Personalități băcăuane

Herman Aroneanu

list care era și-a dat seama că nu va putea susține revendicările social-economice ale băcăuanilor dacă muncitorimea locului nu va fi organizată. Porneste, în consecință, o campanie de conștientizare a acestei necesități, prin presă și prin discursuri ținute în fața muncitorilor și funcționarilor băcăuani, pe care îi impulsionează să se grupeze în sindicate pe ramuri de activitate. La îndemnul său, ziarul „România muncitoare” publică, în numărul din 14 octombrie 1912, un manifest către muncitorii din Bacău, prin intermediul căruia demască fărădelegile guvernărilor și ale patronilor, care au asmuțit asupra mulțimii aparatul opresiv al poliției. De asemenea, ia atitudine împotriva campaniei din 1913 și a războiului balcanic declarat Turciei, chemând prin presă muncitorii din întreaga țară să adere la protestul colectiv al mișcării muncitorești din Bulgaria, Serbia și România ce viza acest conflict. Combătând politica militaristă a partidelor burgheze, nu cruță nici oportuniștii infiltrați în Partidul Social-Democrat, ale căror jocuri de destabilizare din interior le demască în articolul „Oportunism și socialism”, pu-

blicat în februarie 1916, în ziarul „Lupta zilnică”. În 1920 se numără printre organizatorii grevei generale, fiind arestat în zorii zilei de 21 octombrie și încarcerat la Închisoarea Regimentului 22

Infanterie din Bacău. Bătut crunt de haidamacii maiorului Poltzer, pe 24 octombrie e transferat la Închisoarea Garnizoanei, unde tortura continuă, fiind strangulat cu propria cravată. La aflarea veștii asasinării povățuitorului lor, muncitorii băcăuani ies pe străzi și manifestă a doua zi, însă sunt repede împrăștiți de polițiști, care nu le-au permis nici accesul la înmormântare. Deși medicii constataseră asasinatul, rezultatul primei autopsii a fost falsificat, astfel că toate demersurile soției de a afla adevărul s-au lovit de zidul tăcerii, chiar dacă aceasta a ajuns până la rege, iar dr. N. Lupu a interpellat în Parlament guvernarea, acuzându-l direct pe ministrul de Interne C. Argetoianu de nesoluționarea dosarului și de nepedepsirea vinovaților. Amintirea sacrificiului său a rămas însă o pildă vie pentru mișcarea muncitorească, un an mai târziu Congresul Sindicatelor de la Brașov adoptând o moțiune în memoria sa, o întrunire publică de comemorare organizând și sindicatele din Bacău, dar abia în 1932. La rândul lor, participanții la Conferința Națională a P.C.R., din octombrie 1945, au omagiat jertfa sa, alături de cea a celorlalți militanți sacrificați pentru o viață mai bună. Până acum câțiva ani, o stradă și o piață din Bacău i-au purtat numele, înlocuit acum cu altele ceva mai sonore.

Cornel-Simion GALBEN

Gheorghe IORGA

Poezia, dincoace sau/și dincolo de convențiile discursive. O introducere (2)

În cartea sa, „Logique des genres littéraires” (1977), cunoscuta teoreticiană Käte Hamburger, dezvoltând o doctrină a enunțării literare ce atribuie statut de realitate enunțului liric, a făcut posibilă o asemenea distincție. Astfel, în teoria lui Käte Hamburger, se disting, pentru literatură, trei tipuri de enunțuri: reale, enunțuri simulate, enunțuri fictive.

Criteriul care, pentru Käte Hamburger, definește *enunțul real* este extrem de simplu: enunțul real e cel pronunțat de un subiect real, autentic. Iar realitatea acestui subiect poate fi mereu atestată prin locul său în timp și în spațiu. În jurul subiectului enunțării se organizează reperele numite *aici* și *acum*. Enunțarea va fi reală dacă acest spațiu și această temporalitate se referă la un spațiu-timp real. Dacă luăm în considerare autobiografia, e clar că vom avea de a face cu un enunț real, fiindcă acela care spune *eu*, de exemplu, Sartre, în „Cuvintele”, e un subiect al enunțării autentice vorbind dintr-un prezent real. Întreaga temporalitate evocată e situată în raport cu această epocă: începutul anilor '60. Mai mult, Sartre însuși își asumă responsabilitatea tuturor judecăților exprimate în carte. Nu caută să ne facă să credem că altcineva *vorbește* în text.

Este propriu unui enunț real să poată fi *simulat*, adică *imitat*, fără a putea contrasta cu realitatea sa dacă aceasta nu pleacă de la criteriile materiale externe. Astfel, enunțul real poate fi simulat în romane ca „În căutarea timpului pierdut”, care adoptă strict aceleași forme ca povestirea autobiografică la persoana I. Doar elemente paratextuale nondiscursive permit distingerea lor: diferența dintre numele autorului și cel al naratorului-personaj la persoana I sau inexistența locurilor evocate.

Un enunț este fictiv când este asumat de un personaj fictiv. Când citim vorbele lui Jean Valjean, în „Mizerabilii”, știm că atunci când se referă la *aici* sau *acum*, nu trebuie să raportăm aceste deictice la spațiul-timpul lui Victor Hugo, ci să le situăm într-o temporalitate fictivă, aceea a acțiunii imaginare a romanului.

În poezia lirică, după Käte Hamburger, enunțarea este tot o enunțare reală câtă vreme i se pot aplica niște criterii de verificare a enunțării reale. Când, de exemplu, citim în „El Desdichado”, din „Himerele” lui Nerval, „Sunt văduvitul, sumbrul, în veci neconsolat” (trad. Ștefan Aug. Doinaș), interpretăm *eul* enunțării ca fiind Nerval însuși, îl credim pe autor cu faptul că ne vorbește despre experiența sa, nu despre cea a unei ființe imaginare diferite de a lui. Ne întrebăm totuși dacă se poate aplica într-adevăr verificarea

spațio-temporală enunțurilor lirice. Și nu neapărat fiindcă enunțarea lirică nu e situată în timp.

Totuși, în cazul lirismului, Käte Hamburger face o distincție importantă între realitatea (sau nu) a subiectului enunțării și realitatea (sau nu) a conținutului enunțului. Iată un enunț al lui Eluard: „Pământul este albastru ca o portocală”. Urmând-o pe Käte Hamburger, admitem că e un enunț real, în sensul că există un subiect al enunțării autentice, Eluard, care scrie propoziția. Dar asta nu înseamnă că întregul conținut al enunțului trebuie să fie literalmente considerat drept real.

Cum afirmă Käte Hamburger printr-o formulă, subiectul liric nu ia drept conținut al enunțului său obiectul experienței, ci experiența obiectului. Înțelegem de aici că subiectul liric nu ne vorbește direct despre lucrurile lumii, ci, mai degrabă, despre răsunsetul acestora în el. Asta îl împinge să facă enunțuri ireale, care nu pot fi judecate ca adevărate ori false, fiindcă sunt enunțuri figurate, cum sunt enunțurile metaforice.

Versul lui Eluard nu e așadar o descriere a pământului, ci experiența pe care *eul liric* a câștigat-o din perceperea pământului. O astfel de experiență e exprimată într-un mod derutant în măsura în care e prezentată printr-o dublă contradicție. Nu numai că pământul e înfățișat ca

albastru, ceea ce e contrar experienței noastre, dar și portocalele sunt prezentate drept albastre, ceea ce contrazice atât experiența noastră, cât și sensul cuvântului „portocală”. Construit prin identitatea contrariilor, versul lui Eluard dă formă la ceea ce s-ar putea numi o experiență suprarealistă a pământului. Ne amintim că în al doilea manifest al suprarealismului, Breton definește suprarealismul ca pe un oarecare punct al spiritului de unde viața și moartea, realul și imaginarul, trecutul și viitorul, comunicabilul și incommunicabilul, lumea de sus și lumea de jos încetează să fie percepute contradictoriu (am putea adăuga seriei *albastrul și portocala*).

După ce se întoarce din Uniunea Sovietică, în 1931, Louis Aragon publică un poem liric intitulat „Front rouge”, unde adoptă linia revoluționară a partidului comunist. Citim expresii metaforice precum „les journées de feutre” sau „les hommes de brouillard”; unele enunțuri sunt clar provocatoare: „Camarades, descendez les flics!” sau „Feu sur les Léon Blum [...] Feu sur les ours savants de la social-démocratie!”

Din ianuarie 1932, Aragon a fost amenințat cu inculparea pentru incitare la omor, riscând 5 ani de închisoare. Judecătorul de instrucție Benon a înțeles foarte bine, fără să facă teorie literară, statutul subiectului enunțării

lirice. Instrumentând cazul lui Aragon, Benon consideră că *eul liric* nu e fictiv, ci real. Aragon trebuia să-și asume ansamblul enunțurilor poetice. Lucrurile ar fi fost evident diferite dacă faptele incriminate i-ar fi fost atribuite unui personaj ca Anicet, eroul din „Anicet ou le panorama”, apărut în 1921. În cele din urmă, urmărirea judiciară a fost abandonată. Au contat, probabil, și argumentele vechiului său prieten suprarealist André Breton, deosebit de influent în epocă. Breton a pledat cauza lui Aragon afirmând efectiv irealitatea conținutului liric: „[poemul] e de așa natură că, în ceea ce privește interpretarea, considerarea sensului său literal nu ajunge niciodată să-l epuizeze”. După Breton, așa cum nu poți înțelege literal expresia „journées de feutre”, nu poți trata literal „Feu sur Léon Blum!” I s-ar fi putut obiecta lui Breton că ultima propoziție n-are nimic intrinsec metaforic, spre deosebire de sintagma „journées de feutre”, și că nu se poate situa prin urmare pe același plan. Ne imaginăm că Breton ar fi răspuns că într-un context unde cele mai multe enunțuri sunt figurate, chiar enunțurile aparent literale trebuie să fie tratate ca figurate.

Între concepția despre un *eul liric* complet fictiv și aceea despre un *eul liric* pur autobiografic ori empiric se află o a treia cale, intermediară, ce acordă *eului liric* un statut specific, marcat de impersonalitate.

În „Nașterea tragediei” (1872), Nietzsche dezvoltă ideea că nu există veritabilă creație artistică fără triumful obiectivității asupra tuturor formelor individuale ale voinței și dorinței. Poetul liric, cel care spune „eu”, nu e totuși exclus din artă. În starea dionisiacă, poetul e deposedat de propria subiectivitate și se află în uniune cu natura, o uniune cvasimistică. E străbătut de forțe cosmice ale universului, abisul ființei vorbește în el. Se schițează astfel filozofic ideea că *eul liric* e transpersonal. Independent de orice formulare filozofică, remarcăm că tema poeziei *impersonale* e din ce în ce mai prezentă după Baudelaire, o reacție la excesele poeziei romantice. Baudelaire evocă impersonalitatea voluntară a poemelor sale. Rimbaud afirmă caracterul problematic al subiectivității poetice: „Eu e un altul”. Iar Mallarmé crede în necesitatea unei dispariții a poetului, ca locutor, care lasă cuvintelor inițiativa.

Într-un articol din 1996, „La référence dédoublée” (în Dominique Rabaté, „Figures du sujet lyrique”, 1996), Dominique Combe propune a se vedea în subiectul liric o figură a subiectului empiric. *Eul liric* realizează un gen de metonimie a *eului empiric*. Înțelegem prin asta că *eul baudelairean* îl *tipifică* pe individul Baudelaire ridicând particularul la puterea generalului (poetul), adică a universalului (omul).

Această figurare a *eului* poate lua forma unei veritabile alegorizări a sinelui, așa cum a arătat critica literară în cazul lui Nerval. În „Himerele”, Nerval pleacă de la fapte biografice reale: moartea lui Jenny Colon, călătoria în Italia (mai ales Posillipo, locul unde tradiția spune că ar fi înmormântat Vergiliu și unde Petrarca ar fi plantat un laur), „pentru a le înălța, grație aluziilor mitologice și unui sistem complex de referințe istorice și intertextuale [...], la o dimensiune mitică” (Dominique Combe). Avem de a face cu o *mitificare* a *eului empiric*. „Principala consecință a acestei mitificări a *eului empiric* e abolirea frontierelor între trecut și prezent – *prezentificarea* anticului ca identificare a prezentului în timpuri imemorabile. [...] Și această atemporalitate însoțește un proces de generalizare, chiar de universalizare, fiindcă *eul* lui Nerval, identificându-se simultan cu diferite figuri mitice sau istorice, se dilată la nesfârșit, asumându-și destinul umanității întregi” (Dominique Combe). În felul acesta, opera specifică a lui Nerval e semnificativă pentru o trăsătură a lirismului în general.

• Mari Bucur – Licurici

Constantin GHERASIM

Lumini și umbre pe chipul văzut al lui Andrei Scrima

În „Jurnalul unei epoci”, Denis de Rougemont scrie că „lumea de azi simte că are nevoie de maestri, de părinți spirituali, mai degrabă decât de monștri prețioși. Cu toate acestea, trebuie să începi prin a fi un monstru dacă vrei să meriți să devii maestru în ceva” („Jurnalul unei epoci”, Editura Humanitas, 2018, vol. III, p. 176). Că lumea are nevoie deoptrivă de monștri și de maestri, asta se vede astăzi limpede în lumea îmbibată și îmbuibată de imagine și tehnologie. Apoi, ideea de „maestru spiritual”, importată în ultimele decenii și-n spațiul românesc, câștigă teren, deși puțină lume mai știe că e specifică budismului tibetan și sufismului. La fel și cea de „părinte spiritual”, apropiată de creștinismul european, pe care gânditorul elvețian îl cunoștea foarte bine. Ținând cont de contextul istoric al jurnalului, respectiv al Doilea Război Mondial, ne putem gândi la ce „monștri prețioși” făcea referire. Și dacă Occidentul s-a preocupat mult de imaginea acestor „monștri”, prezenți în Vest și Est în egală măsură, nu putem ignora faptul că acei ani '40, au reprezentat pentru spațiul românesc și momentul când s-au format în spiritul Ortodoxiei autentice marii părinți spirituali, a căror memorie este încă vie. Iar Mănăstirea Antim din București a fost unul dintre locurile sacre în care până spre sfârșitul deceniului al cincilea al secolului trecut, aveau să-și dea întâlnire personalități ale vieții artistice, culturale, științifice și religioase, în cadrul mișcării cunoscute sub numele de „Rugul aprins”, începută în jurul anului 1943, la Cernăuți, găzduită fiind inițial de mitropolitul Tit Simeodrea, apoi mutată la București. Povestea „Rugului aprins” a fost subiectul unor anchete din partea Securității comuniste, apoi a unor jurnale și amintiri scrise în discreția timpurilor de Oameni ai României, precum Alexandru Mironescu, mitropolitul Bartolomeu Anania, părintele Mihail Avramescu și alții.

Această mișcare, care sfida prin orientarea sa mistică, îndreptată spre rugăciunea inimii, discursul ateo-bolșevic al regimului, a atras personalități ale vieții culturale și spirituale, printre care preotul Vasile Vasilache, preotul Dumitru Stăniloae, părintele Roman Blaga, părintele Petroniu Tănase, părintele Arsenie Papacioc, părintele Mihail Marcel Avramescu, viitorii ierarhi Antonie Plămădeală și Bartolomeu Anania, alături de mari intelectuali ai vremii, precum Paul Sterian, medicul și poetul V. Voiculescu, medicul Gheorghe Dabija, intelectualii Anton Dumitriu, Alexandru Mironescu, arhitectul Constantin Joja și mulți alții.

Ceea ce nu s-a prea scris despre „Rugul aprins”, pentru că a rămas un punct deoptrivă controversat și ambiguu, a fost modul în care participanții la această „mișcare” aveau să fie prinși, anchetați, condamnați la ani grei de închisoare, ba chiar și omorâți în temnițele comuniste.

O ușă deschide, prin cartea „Andrei Scrima – un gentleman creștin, portret biografic”, universitarul ieșean Ioan-Alexandru Tofan, pentru că de numele părintelui/intelectualului/profesorului Andrei Scrima este legată și această poveste și o alta mult mai largă, a ecumenismului creștin. Prefăcând anii de ucenicie ai celui care va deveni una dintre cele mai influente personalități ale culturii și spiritualității românești din secolul XX, Ioan-Alexandru Tofan amintește că Andrei Scrima a fost convins de Marcel Avramescu „să intre într-o lojă francmasonică, din care va face parte din aprilie 1946 până în noiembrie 1947, când intră în adormire la cerere” (p. 30), pentru ca, ulterior, „în registrul lojii să nu fie trecut cu o activitate prea intensă”. Cel care i-a purtat pașii în acei ani de ucenicie ai tânărului Andrei, el însuși o personalitate a vremii, Marcel Avramescu, asemenea părintelui Nicolae Steinhardt, era un evreu convertit la ortodoxie, scriitor și intelectual apreciat în epocă, devenind ulterior preot și un apărător fervent al Ortodoxiei, așa cum remarcă și Jeni Acterian în „Jurnalul unei ființe greu de mulțumit”. Astfel, amintind de o serată din aceeași perioadă, își amintește: „Seara eram invitată la Adina Brezianu. Erau Rodica și Eugen Ionescu, Wendy și Dinu Noica, Pêre Merloz, soții Jianu, soții Avramescu, Muza Ciomac, Bob etc. A fost o seară destul de amuzantă. Cu conflict catolic-ortodox. Tabăra Pêre Merloz-Muza Ciomac contra soților Avramescu, care puneau înverșunare și fanatism în apărarea valorilor ortodoxe și înfierarea catolicismului” („Jurnalul unei ființe greu de mulțumit”, „Humanitas”, 1991, p. 303). Interesant este și faptul că același Marcel Avramescu l-a adus pe Andrei Scrima la întâlnirile „Rugului aprins” de la Mănăstirea Antim, acolo unde în același an 1948, deci după „adormirea” din francmasonerie, va fi închinoviat ca frate de mănăstire.

În interviul acordat Roxanei Sorescu în 1995, amintindu-l pe Marcel Avramescu, Andrei Scrima a conchis într-un mod destul de straniu despre acesta că „într-un anumit fel, el a fost un om care a servit de vehicul unor lucrări pe care nu și le-a putut însuși spre propria transfigurare, dar pe care le-a asigurat prin felul lui de a fi, prin bunăvoința lui poate. Dumnezeu se folosește chiar de motivările noastre cele mai incerte – mici vanități, câteodată mici interese – ca să ajungă unde vrea. Era un mare dominican francez în secolul al XIX-lea, Henri Lacordaire, cel care a inaugurat predicile de la Notre Dame, care spunea:

„Pour arriver a ses buts, mes frères, Dieu emploie parfois des moyens vraiment diaboliques.” În opinia părintelui Scrima, figura celui Marcel Avramescu retras în Jimbolia, figură rece și aspră, din anii '70, când îl cunoscuse Roxana Sorescu, era aceea a omului devenit el însuși; „Către sfârșitul vieții rămăsese oarecum singur cu el însuși, nu mai avea prieteni care să-l deschidă sau în care să se reflecte, și atunci se înghețase, se închistase. Ceea ce pînă la urmă era un act de corectitudine, pentru că nu voia să mai pară ce nu era. Nu mai era un auxiliar spiritual, un consilier spiritual” („Un autoportret, mai multe identități: Andrei Scrima”, *Viata Românească*, nr. 640).

Revenind la anul 1948 al „adormirii” fratelui Andrei Scrima, trebuie menționat că a fost și momentul când întreaga masonerie română intră „în adormire”, după o scurtă perioadă de reluare a activității (1944 – 1948), cum scrie conf. univ. dr. Șerban Turcuș în lucrarea „Mirajul unirii religioase (II). Masoneria română, patriarhul Miron Cristea și un proiect de unire religioasă a Ortodoxiei Românești cu Roma (1937 – 1939”. (<http://www.historicajournal.ro/AnuarHistorica2019>). Însă tot în 1948, pe 27 februarie, avea să moară patriarhul Nicodim Munteanu, și la scurt timp, la 5 aprilie, avea să treacă la cele veșnice, după o moarte subită, la Mănăstirea Agapia, unul dintre cei mai importanți mitropoliți ai vremii, Irineu Mihălcescu, despre care s-a spus că, în tinerețe, de asemenea fusese membru al unei loje masonice (masonerie pe care avea să o abjure în cartea „Teologia luptătoare”, publicată în anul 1941). Și, tot în 1948, pe data de 24 mai, avea să aibă loc alegerea patriarhului Iustinian Marina, cel care până la moartea sa, în 1977, „il va susține pe Andrei Scrima, inclusiv financiar”, iar acesta avea să-l evoce admirativ într-o intervenție la Radio *Europa liberă* din același an, când a declarat că „patriarhul Iustinian era un om

de inimă, cu adevărat în stare să iubească, să înțeleagă, să accepte viața în totalitatea ei tumultuoasă”, după cum scrie Ioan-Alexandru Tofan (p. 43). Ca o paranteză, tot în acel an 1948, avea să i se retragă și cetățenia română lui Jean Pangal, șeful Masoneriei Române de rit scoțian, cel care planificase cu zece ani înainte o eventuală unire religioasă între Biserica Romano-Catolică și cea Ortodoxă, așa cum a demonstrat conf. univ. dr. Șerban Turcuș în „Mirajul unirii religioase”. Interesant este faptul că demersul unificării celor două Biserici, început în partea a doua a anilor '30 și încheiat prin dispariția lui Jean Pangal din spațiul românesc, avea să continue, câteva decenii mai târziu, la o scară probabil negândită în perioada interbelică, prin prezența și lucrarea părintelui Andrei Scrima atât în calitate de reprezentant personal al Patriarhului Ecumenic al Constantinopolului, Athenagoras, la Conciliul Vatican II, cât și ca membru fondator al Academiei Internaționale de Studii Religioase din Bruxelles sau ca profesor de filosofie și de științe religioase la Universitatea Catolică Saint Joseph (Beirut).

Întorcându-ne la „Rugul aprins” și la marea tradiție spirituală ortodoxă care avea să-l marcheze pe părintele Andrei Scrima până la sfârșitul vieții, devine din ce în ce mai evident că dialogul pe care avea să-l poarte cu teologul francez Olivier Clement, înainte de plecarea spre India, a fost momentul când destinul câtorva dintre oamenii cei mai apropiați și dragi sufletului său avea să se frângă. După cum remarcă Ioan Alexandru-Tofan, teologul francez avea să publice în „La Reforme”, în iulie 1957, un material intitulat „Biserica Ortodoxă Română sau miracolul Rugului Aprins”, având ca temei cele pe care Andrei Scrima i le-a povestit despre viața monastică din România și despre „Rugul Aprins”. Consecința acestui material care a provocat ruperea aproape definitivă a relațiilor dintre cei doi (mai precis până în 1998) avea să fie arestarea grupului de la Antim, anchetarea cu sălbăticie, arestarea și chiar moartea unora dintre ei, între care Sandu Tudor, ieroschimonașul Daniil, ucis prin tortură în detenție la Aiud. Despre Sandu Tudor, Andrei Scrima avea să spună în interviul acordat Roxanei Sorescu: „a fost singurul om fundamental al vieții mele”. La fel aveau să sufere alți oameni apropiați sufletului său, respectiv medicul și poetul V. Voiculescu, Dinu Pillat ori

arhimandritul Benedict Ghiuș, cu care avea să mai corespundea în perioada regimului comunist.

În materialul intitulat „Andrei Scrima, maestru spiritual?” („Observatorul cultural”, nr. 640), Roxana Sorescu, care a cunoscut îndeaproape subiectul, a scris că „Sandu Tudor, părintele spiritual al lui Andrei Scrima, V. Voiculescu, cel care l-a iubit cel mai profund în această lume, Dinu Pillat, cel care, în 1956, și-a pus soarta în mâna lui – toți trei au murit încredințați că el i-a vindut”. Observațiile eruditei profesoare universitare și apreciat critic literar au fost completate și de atitudinea pe care a simțit-o la Andrei Scrima când i-a vorbit, la un moment dat, de faptul că „Biserica rușilor se păstrează în criptă, e subterană”. „La auzul cuvântului «subterană», Andrei Scrima se albește la față, închide ochii și începe a rosti, bolborosit, cu o rezeziune incredibilă, o rugăciune. Se roagă timp de câteva minute, își revine pe măsură ce se roagă. Nu voi ști niciodată în ce limbă s-a rugat. Nu era o limbă romanică, nici germanică, nici slavă, nici greacă, nici latină, nici arabă. O limbă complet necunoscută. Nu l-am văzut niciodată pe Andrei Scrima făcându-și cruce. (Oare l-a văzut cineva?) Dar l-am văzut rugându-se, pentru biserica *subterană*, într-un idiom de neînțeles pentru mine.”

Dincolo de controversele privind personalitatea multiplă a părintelui Andrei Scrima, de realizările sale în plan cultural, spiritual și religios, implicarea sa în marele proiect al apropiării dintre Biserica Romano-Catolică și cea Ortodoxă, continuând parcă într-un mod tainic demersul început de Jean Pangal, cred că suferințele pe care acei Oameni care l-au ajutat să ajungă la acel mod de a trăi și a fi „într-o totală libertate, fără nici un fel de constrângeri”, după cum mărturisea el însuși, l-au consumat lăuntric până la epuizare, într-o formă greu de înțeles celor care navighează pe marea acestei vieți, uzând deoptrivă de ipocrizie, trădare și minciună pentru a-și atinge scopurile și interesele. Pentru că a știut că unii dintre cei dragi s-au dus ori s-au topit în anonimatul impus de rigorile regimului comunist. Ori așa cum scria G. M. Cantacuzino în „Scrisori către Simon”, „a ști că o ființă trăiește îți dă un anumit echilibru, o anumită încredere, o anumită satisfacție de a trăi tu însuși”. Probabil, aflarea vestii morții ieroschimonașului Daniil l-a determinat pe părintele Andrei Scrima să se retragă într-un sine, într-o lăuntricitate pe care nimeni nu avea să i-o mai poată lumina, rămânând, vorba lui Teodor Baconschi, „la fel de enigmatic precum o scenă pictată în clarobscur” („Paradoxul unui caz ineluctabil”, „Dilema veche”, iunie 2021). Enigmatic pentru cei care n-au urmat calea sfințeniei, alegând-o pe cea a acțiunii și culturii, insuficientă însă pentru a desluși lumina din ființa persoanei.

După ce a ocupat postul de profesor la universitatea ieșeană în urma controversatului concurs la care s-a înscris și E. Lovinescu, G. Ibrăileanu a vegetat câteva săptămâni la Mănăstirea Neamț. Aflat într-o stare de prostratie, fără putința de a ține uneltele scrisului în mână, el a așternut totuși următoarele rânduri pe hârtie: „Munca și emoțiile m-au doborât. Un fel de victorie a la Pyrrhus. Am jucat totul pe o carte... Dar, în sfârșit, am reușit. Au fost și o mie de lucruri care s-au întâmplat să se combine așa, ca să reușesc. [...] E prima oară când îmi reușeste ceva în viață. Dacă aș fi sănătos, aș putea zice că sunt fericit” (*apud* Savin Bratu, *Ibrăileanu omul*, București, Editura Tineretului, 1959, p. 299). Într-adevăr, candidatul jucase totul pe o carte (teza de doctorat, *Opera literară a d-lui Alexandru Vlahuță*), iar răspunsul la întrebarea dacă a fost el cândva sănătos și fericit ar fi că o mie de lucruri i s-au întâmplat și s-au combinat în așa manieră, încât să nu se simtă niciodată cum și-ar fi dorit.

Așteptându-se să pătească toate relele de pe lume, firavul G. Ibrăileanu s-a înarmat în aspra luptă a vieții cu răbdare și tutun. Cu riscul de a comite o gafă ce ține de imagologie, aș afirma ceva ce ține de domeniul evidentei: armeanul fuma ca un turc. Buzele, arse de tutun, îi erau astmaticului fumător de culoarea tăciunelui stins. În una dintre rarele excursii mai lungi, rămas fiind cu tutunul în pană pe Panaghia, din muntele Ceahlău, impacientatul fumător a trimis pe cineva în vale, la Durău, să-i aducă necesarele provizii („Nu trebuie să-ți uiți tutunul! Dacă n-ai țigări, te arunci de pe Ceahlău la vale, ca să ajungi mai presto la un pachet de mahorcă...” – *apud* Al. Piru, *G. Ibrăileanu*, Buc., Ed. „Minerva”, 1971, p. 200). Cum era de așteptat, pirofobul tutungiu a avut parte de mari spaime și nenorociri în viață: casa și redacția de la „Viața Românească” i-au ars de două ori, de aceeași soartă având parte și trei mânăstiri dragi lui: Râșca, Văratcă și Agapia. Ca să pună capăt la toate și pentru a învinge, poate, spaima de foc, G. Ibrăileanu a dorit să fie incinerat.

Făcându-i vânt viciului fumatului, am fi nedrepti dacă am spune că ipohondrul nu-și avea grijă de sănătate. Mi se pare posibil ca frigurosul Ibrăileanu să se fi autoamăgălit cu ideea că acolo de unde iese fum este și căldură. Drept măsuri de precauție suplimentare, el purta în anotimpul rece, sub o blană groasă de urs, câteva flanele, puse una peste alta. Bineînțeles că, încotoșmănat cum era, trebuia să stea tot timpul descheiat la haine, pentru a se mai răcori puțin și pentru a mai scăpa de nădușeala cauzată de o necunoscută boală nervoasă. Frământatul om transpira din abundență, din cauza oboselii, a căldurii, a emoției și a fricii de a nu transpira. Motivele acestea îl determinau să stea în casă recluzionat și, atunci când ieșea, se îmbrăca tot gros, pentru că se temea să nu-l tragă curentul, și iar transpira. Obsedat cum era de pneumonii duble și multi-

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

G. Ibrăileanu privind viața

ple, Ibrăileanu avea o cămașă de schimb la el, dar curentul era marele lui dușman: trăgea din orice direcție și aducea cu el toate maladiile sezoniere. „Se temea de curente ca jucătorii de cărți de ghinion” – ne asigură Ionel Teodoreanu. Cu siguranță că îndrumătorul de direcție culturală s-ar fi ogoit foarte mult dacă i-ar fi spus cineva că va fi scrisă în posteritate o carte cu titlul *Curentul cultural de la „Contemporanul”*.

G. Ibrăileanu era conștient, cu toată luciditatea de care dădea dovadă, că trebuie să lupte împotriva fobiilor, numai că nu izbutea deloc să le învingă. Atunci, apela la doctori, pentru a vedea de ce boli suferă, iar primul pe care îl consulta era nimeni altul decât C. I. Parhon. Necruțătorul diagnostician îi confirma toate temerile – ceea ce declanșa un adevărat cataclism dător de insomnii și de stări de deprimare nefericitului bolnav. Cum este bine să consulți un al doilea medic, rătăcitul pacient nu ezita să ceară și părerea lui Ștefănescu-Galați, care îl asigura că este sănătos tun. Inteligentul doctor îi distrăgea atenția de la boala suferindului ipohondru cu ultimele știri cancaniere din târg, îi cânta șansonete și îi redeschidea astfel pofta de viață și de muncă. Dar lucidul și abulicul critic își revenea curând din această stare euforică, intra în panică și, făcând analiza diferențiată, îi dădea dreptate lui Parhon, care era totuși ditamai savantul. Atunci deschidea mai bine ochii și vedea că singura salvare îi putea veni doar de undeva de peste hotare, de la un vreun mare doctor neamț, bătrân, care să-i poruncească ce are de făcut, iar el să se supună întocmai. În privința acestei intenții, mă îndoiesc de faptul că s-ar fi lăsat de fumat, dacă i s-ar fi cerut așa ceva (și Adela îi hotărăște lui Emil Codrescu, fără să-l consulte, că nu are voie să fumeze decât două țigări pe oră, atunci când sunt împreună).

Autorului romanului *Adela* nu-i plăcea că doctorii îi puneau toată suferința pe seama surmenajului și a slăbirii sistemului nervos. Pentru a-și întări imunitatea, neurastenicul își căuta felurite alibiuri și își spunea, autoconsolator, că tocmai nervii sunt aceia care formează un fel de scut protector al organismului împotriva bolilor. Crezând în ideea de soartă, Ibrăileanu era convins că linia vieții nu poate fi trasată aprioric, ea nelăsându-se modificată după voința omului. Coplesit de gândul predestinării (înrudit cu ipohondria și cu damnarea), criticul se resemna la gândul că medicina nu este în

stare să facă nimic împotriva acestei stări de lucruri. Însă marea lui înțelepciune rămâne aceea de a fi fost încredințat că trebuie să primim toate condițiile ce ni le impun temperamentul și împrejurările, nouă revenindu-ne sarcina, plecând de la aceste limitări, să dăm ceea ce avem mai bun.

Or, se știe că împrejurările copilăriei și ale adolescenței i-au fost extrem de vitrege lui Ibrăileanu. Ajuns la maturitate, el a fost încorporat, dar, incapabil de a face efort fizic și de a se supune rigorilor cazone, s-a văzut reformat, pentru că – spune legenda – ar fi contaminat trupa cu melancolie. Superiorii luaseră această măsură de prevedere, deși Primul Război Mondial era departe de a bubui la ușă. Dacă, în armată, militarii în termen numărau nerăbdători zilele care mai rămăneau până la lăsarea la vatră, logodnica sa a numărat cu aparent calm zilele până când a fost să-i fie scăpată o declarație de dragoste. Domnișoara Elena Carp a contabilizat șase ani și zece luni până când inavuabila destăinuire a fost făcută, dar pe cale ocolită, prin intermediul unui sul de hârtie în care s-ar fi aflat un articol propriu demn să fie citit. Desigur că timidul îndrăgostit avusese grijă să se eclipseze înainte ca problematica de fond a „articulului” să fie aflată de cititoare.

Este posibil ca, în răgazul până la suprema mărturisire, microfobul tânăr să se fi gândit la complicațiile unei noi boli, deoarece undeva, în aforismele sale, gânditorul va considera iubirea drept o „febră a sufletului” cauzată de instinct și de irationalitate. Viitorul soț, despre care se spune că a fost unul model, nu credea în matrimoniu, el văzând instituția căsniciei ca pe o știrbire a libertății. Deși fiica sa nu s-a simțit frustrată de iubirea paternă, mai ales copiii erau văzuți a fi marii dușmani ai libertății: „Sacrificiile pentru copii, grija de sănătatea lor (mereu sănătatea! – n. m., V. S.), de viitorul lor, toate acestea fac din părinți niște instrumente” (*apud* Ion Dună, *Opera lui G. Ibrăileanu*, Buc., Ed. „Minerva”, 1989, p. 168). Nu știu dacă soția și-a adus aminte să fi dansat la propria nuntă, dar a reținut că l-a văzut o singură dată în această postură, la nunta surorii ei, atunci când și-a învins teama de a nu se da în spectacol, de a nu fi considerat ridicol. Cred totuși că rigidul nuntas, pe care monograful Savin Bratu îl acuză injust că nutrea „mirajul tihnei burgheze”, se afla în acele circumstanțe neagravante sub influența băuturilor răcoritoare.

Când a fost să călătorească, după lungi pertractări, în Italia, Ibrăileanu s-a simțit fericit, numai că i-a fost frică să facă o plimbare cu barca. Nu știu dacă s-a gândit la proverbul cu dacă și parcă, ce se plimbau într-o barcă, dar Maria Stere avea dreptate să-i scoată prudentului analist porecla „Domnul «Dar dacă?»”. Într-un rând, ieșind din inertie, se arăta bucurios că obținuse un permis de călătorie pe căile ferate, chiar dacă era sigur că nu-l va utiliza niciodată. Fie și numai gândul că putea pleca oriunde grație acestuia îl făcea pe scepticul critic să aibă impresia că deține simbolul unui mănunchi de virtualități și că este stăpân peste întregul teritoriu al țării. Fără să mă gândesc la vreo asociere lexicologică ținând de familia cuvântului „pat”, stătea în logica lucrurilor ca profesorul să-și ducă sedentarismul înspre patologic și să scoată patul vara în cerdac, pentru a citi acolo întins. Cred că ar fi sărit din culcuș ca ars de focul de care se temea atât de mult dacă i-ar fi spus cineva că mânie cerul cu suferințele sale părelnice. Alții erau mai nenorociți decât el: în Roman exista un scriitor – un anume Max Blecher, absolvent al aceluiași gimnaziu – care, în aceeași poziție orizontală, suferea cumplit.

Dezrădăcinat și greu adaptabil la cotidian, G. Ibrăileanu se simțea în largul lui doar în sfera literaturii, deși câteodată se arăta dezgustat de „imbecilitatea” celor care cred în ea sau în alte asemenea preocupări deșarte. Plin de neîncredere în sine din cauza obsesiilor și a angoaselor, el voia să depășească aceste crize legate de justificarea existențială dedicându-se artei literaturii. Vicios cum se știa, lupta împotriva celui mai mare dintre viciele nepedepsite, alături de citit: scrisul. Deținea și argumentul că marii creatori ai literaturii universale îl umileau și îl descurajau prin ceea ce realizaseră, determinându-l să ia decizia de a nu mai scrie nimic. Pentru a se vindeca, înțuia în birou toate caietele și colile de hârtie, inclusiv tot ceea ce ar fi putut să fie măzgălit. Dar – fatalitate! – uita să înțuie și creioanele, iar atunci se apuca să scrie pe cutiile de țigări. Ajungea să creadă curând că instrumentele de scris sunt așchii din cornițele diavolului făcute cadou de însuși purtătorul lor. Viața de Apoi este închipuită în termenii următori: „Pe lumea cealaltă – să zicem –, cei care au trăit se vor duce în rai; cei cari au scris, în infern.

Infernul... n-are miros de pucioasă și piatră arsă: are miros de cerneală și creion. E o foaie de hârtie plană, cât planeta Venus, pe care scriitorii au devenit instrumente de scris. Asta-i tortura! În vecii vecilor vor scrie fără odihnă... Dar oricum, parcă tot e mai plăcut decât să ascuți în paradisi predicile sau anecdotele cutărui om politic, să fii manuscrisul Gheenii, ordonanța penei lui Voltaire...” (*apud* Al. Piru, pp. 201-202).

Ajungând la vârsta de 50 de ani, istoric literar se simțea un bătrân precoce împovărat de amintiri. Aspira la ceva care să-l remonteze și nu-i dădea pace o persistentă și indicibilă disponibilitate erotică. Pentru a-și sublima instinctele, a lucrat timp de zece ani la romanul *Adela*. Devenind un analist al sentimentului iubirii, pe care îl vedea ca pe un antidot împotriva extincției, romancierul încerca astfel să se disculpe față de datele temperamentului său ardent, trăgând cu ochiul și la aforismele din *Privind viața*. Nu știm cât adevăr este în ceea ce spunea gura târgului despre legătura cu Olga Tocilescu, însă este sigur că protagonistul Emil Codrescu nu poate fi decât un *alter ego*. În ultimele 50 de ore de viață, Ibrăileanu a început să delireze și a vorbit, spun maritorii, „cursiv și logic” despre trecutul său. Din păcate, nu a notat nimeni ce a spus muribundul, pentru că ar fi fost interesant să se afle ce secrete ascundea în legătură cu acest episod al vieții. Că doar n-o fi fost altul acela care îi spunea povestea pe de rost! Mai ales că Olga Tocilescu trecuse des să-l vadă în ultima vreme. De altfel, profesorul era foarte discret de felul său, el fiind de părere că, dacă te lauzi, lumea nu te crede, iar dacă te vorbești de rău, abia atunci ești crezut. Dar acesta rămâne un aspect minor, important fiind faptul, de istorie literară, că G. Ibrăileanu a scris marele roman *Adela*.

Nefiind credincios, criticul avansa ideea materialistă în fond a descinderii omului din „isterica și libidinoasa maimuță” și îi părea rău că speța umană nu are drept strămoș pe „generosul și obiectivul elefant”. Cu o constituție deloc elefantină, „Domnul «Dar dacă?»”, devenit fragil în fața morții – ca orice ființă umană, indiferent cu câtă robustețe fizică și psihică ar fi dotată –, și-a pus, cu tot ateismul său, întrebarea despre existența lui Dumnezeu: „Dar dacă totuși există?” Apoi, a cerut să i se facă slujbă religioasă la Crematoriul „Cenușa”. Poporanistului Ibrăileanu nu-i plăcea muzica populară, dar era meloman (o manie în plus...) și a exprimat testamentar dorința de a i se cânta, înainte de a fi incinerat, andantele din *Pastorală* lui Beethoven. În final ne putem întreba dacă G. Ibrăileanu a fost sănătos și fericit, iar răspunsul rămâne același de la începutul rândurilor de față: o mie de lucruri i s-au întâmplat și s-au combinat în așa manieră, încât să nu se simtă niciodată cum și-ar fi dorit.

Elena-Brândușa STEICIUC

Cernăuții, Atlantida lui Mircea A. Diaconu

Apărută în 2021, într-o excelentă condiție grafică la Editura „Cartier” din Chișinău, cartea „Cernăuți obiecte pierdute” a criticului și universitarului sucevean Mircea A. Diaconu este o fabuloasă reconstituire a vieții cotidiene de acum un veac în capitala provinciei Bucovina a României. Culegând cu răbdare anunțuri de mică publicitate din presa cernăuțeană a vremii, distribuite grafic sub formă de poem, autorul a surprins un *air du temps* de mult evaporat, realizând o radiografie a structurii sociale, etnice, culturale a „celui mai frumos oraș al României”. Sub semnul lui Paul Celan, Mircea A. Diaconu (cel mai fin exeget al poeziei bucovinene și nu numai) declară încă din prefață: „Cernăuții nu sunt o ficțiune, chiar dacă pe ruinele lor se pot construi fantasme simbolice și reprezentări ideologice dintre cele mai diferite, antagonice chiar. În fond, Mica Vienă – «orașul dintre ceturi», cum îi spunea Mircea Streinul între războaie – și-a trăit cu intensitate fracturată existență istorică și freământul energiei cotidiene” (p. 6).

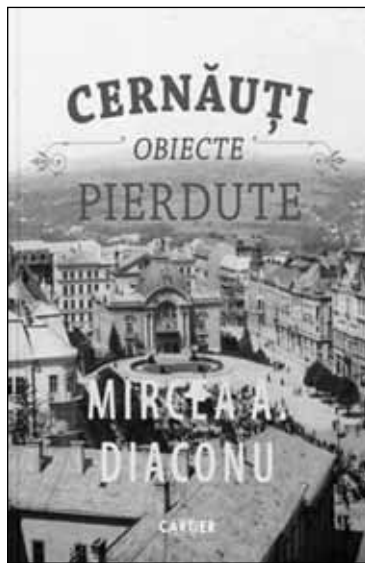
Fascinat de universul citadin cernăuțean, pe care îl cercetează de mai bine de trei decenii, autorul este impregnat chiar în subconștient de lumea aceasta apusă, de „fervoarea ei cosmopolită și națională deopotrivă”, încercând prin acest volum să „simtă acolo unde nu mai există nimic”, visându-se adesea pe strada Regina Maria sau în spațiul uneia dintre cărțile poștale care-i ilustrează opul, citind „Glasul Bucovinei”, decelând prin aceasta „un ritm care se joacă cu granița dintre hazard și fatalitate” (p. 7).

Anunțuri despre obiecte și animale pierdute, fapte diverse (furturi, escrocherii de tot felul), somații, anunțuri pentru evenimente sociale, sportive sau culturale sunt asamblate într-un *patchwork* colorat, ce compune o imagine aproape completă a Cernăuților din anii 1920, cu toată structura etnică și socială a orașului, pe care fotografiile distribuite în volum îl reînvie pentru cititorul de azi. Tema pierderii, a dispariției iremediabile structurează tot textul, pentru că nu numai obiectele sunt pierdute (uneori, regăsite!). Un întreg segment din istoria României este scufundat în oceanul timpului, asemenea Atlantidei pe care Mircea A. Diaconu o caută (și o regăsește) în cuvânt.

Tabloul se conturează treptat, în sepia, cu personaje, clădiri, obiecte dintre cele mai diverse. Preluate în grafia și lexicul bucovinean al anilor '20, anunțurile (bunăoară cele despre pierderi) au o doză de hilar care descrețește fruntea cititorului contemporan: „În oficiul obiectelor găsite al Prefecturii de Poliție/ au fost depuse/ în decursul lunii/ Ianuarie 1923/ următoarele obiecte găsite,/ ai căror propri-

etari nu le-au reclamat până în prezent,/ și anume: 1 Certificat de indigenat,/ 1 idex de la Universitatea din Cernăuți,/ 1 Certificat de maturitate,/ 1 testimoniu de naștere și/ alte documente școlare pe numele Heinrich Hermann recte Hersch;/ [...] 1 mănășă pentru dame de culoare cafenie/ [...] 1 geantă pentru dame de piele neagră cu 14 lei /; 1 geantă pentru dame de piele roșie cu 3 lei și/ 2 chei;/ 1 bluză de marchizetă albă;/ 2 chei la o verigă;/ 120 lei bani gata,/ 1 manson vechiu de blană neagră,/ căptușit cu satin negru;/ 1 galos de damă;/ 1 galos de domni” (pp. 18-19). Nu pot să nu mă întreb: cum vor fi arătat cochetele Cernăuților de acum un veac? În ce condiții și-au pierdut accesoriile?

Istoria a consemnat viața culturală intensă a provinciei. De aceea, Mircea A. Diaconu a selectat și numeroase anunțuri-invitații publice la diverse evenimente și manifestări: baluri, serbări câmpenești, serbări pe plajă, concerte. Femeile erau deja organizate, sub impulsul mișcării feministe internaționale, în structuri care aveau menirea de a coagula societatea, de a susține familiile sărace și învățământul, așa cum arată anunțul din numărul 1241 al „Glasului Bucovinei”, 18 aprilie 1923: „Reuniunea Femeilor Române/ aranjează/ Duminică 22 aprilie a.c./ la orele 5 d.m. /în Casa Germană,/ un ceai dansant-artistic./ Partea artistică are următoarea

programă:/ Balet de copii,/ intermezzo olandez,/ dansul zarzavaturilor,/ pantomimă turcească și/ dansuri moderne. [...] Doamnele române au grijă ca/ un bufet bine asortat să stea la dispoziția publicului” (p. 39). În același an, un „concert mare” este „aranjat de Liceul de Stat no. IV și Liceul de fete particular ucrainean din Cernăuți”, în care se întâlnesc etniile diverse care compun țesătura socială a orașului: „Se vor produce cu această ocazie,/ în limba română și ucraineană,/ coruri mixte și bărbătești,/acompaniate de orchestră, pian și armoniu,/ precum și coruri a capella,/ mai ales/ cântece populare românești și ucrainene,/ în sfârșit,/ cântece de solo nemțești și/ muzică de cameră./ Corul în massă se compune din peste/ 200 cântăreți și cântărețe” (pp. 106-107).

• Silvia Tîperciuc

În contextul României Mari a deceniului trei din veacul trecut, nu lipsesc din capitala de atunci a Bucovinei nici marii artiști ai țării. Iată cum se delecta publicul meloman în primăvara lui 1923, anunțul transmițând foarte clar acea preocupare pentru punctualitate a bucovinenilor: „Concertul din 18 Maiu,/ ultimul pe care îl mai dă/ d. Enescu la Cernăuți,/ având un program prea bogat,/ va începe/ foarte precis la orele 19 seara,/ deoarece/ marele maestru părăsește Cernăuții/ cu trenul de 11 și 45” (p. 50).

Așa cum apare în această „frescă de anunțuri” (Al. Cistelean), orașul Cernăuți de acum un veac are o personalitate și o energie distincte, în care etniile diverse coabitează: români, evrei, germani, polonezi, ruteni. Nimic nu e nou sub soare și, ca în orice spațiu, au loc tot felul de fapte diverse pe care presa la consemnează. Ca întotdeauna, escrocheriile sentimentale și furturile relatate hrănesc pofta de senzational a cititorului. Bunăoară, în 1924 numărul 1508 al ziarului relatează arestarea unui anume Mihai Curuliuc care, seducând-o pe „doamna M. M.”, proprietara restaurantului din gara Grigore Ghica-Vodă, „a băut la tâlpi întreaga avere a femeii”. Iată un *modus operandi* ingenios: „În cele din urmă i-a urât succes lui Curuliuc/ să captiveze/ inima numitei d-ne./ pe care/ în decurs de 3 ani/ a stors-o fără milă și considerare/ de fantastica sumă de/ un milion și jumătate lei. [...] Escrocul a întrebunțat banii d-nei M. M./ cumpărând fraților și surorilor lui/ felurite/ obiecte de lux” (pp. 166-167). Pungășiile și furturile sunt la ordinea zilei. În iunie 1924, gazeta relatează „un furt îndrăzneț în centrul orașului”, la magazinul de bijuterii Schultz, Piața Unirii No. 9: „Făptuitorii sunt doi tineri/ elegant îmbrăcați și bine hrăniți,/ a căror îndrăzneală/ a întrecut/ orice închipuire”. Este relatată manevra rapidă, amenințarea cu revolverul a conducătorului firmei Liquornik, după care bandiții „și-au umplut buzunarele/ cu bijuterii,/ au părăsit magazinul,/ trăgând obloanele în jos”.

Se fură bani de la crescătorii de animale, haine, încălțăminte, scoarțe de perete de la gazdele de o noapte, iar presa consemnează toate detaliile, prevenindu-i pe toți cititorii.

Fapte mult mai grave – jafuri de tren și omoruri – au loc în Bucovina acelor ani, iar Mircea A. Diaconu transcrie aceste elemente ale cotidianului cu pasiunea cercetătorului, dar și cu sensibilitatea poetului. Iată o „somațiune” din 30 ianuarie 1923, pe care o citez în întregime: „Imediat/ după descoperirea jafului/ ce a fost comis în ziua de 14 octombrie 1922/ în trenul ce circula seara/ dela Cernăuți spre Grigore Ghica Vodă,/ când a fost omorât casierul C. F. R. Ceaușescu,/ rănit inginerul C. F. R. Goldenberg și jefuită o cassă/ cu o sumă mare de bani dela gara Lujeni,/ ar fi avut loc o convorbire/ între un călător al trenului acestuia cl. II/ și un tânăr,/ comunicându-și ambii observațiile lor asupra a doi indivizi suspecți,/ cari au plecat și ei cu trenul acesta/ în cl. II și/ cari s'au coborât în Gara Mamaiești/ pe partea dreaptă/ în direcțiunea cursului./ Acest călător este somat a se prezenta judecătorului de instrucție/ pe lângă tribunalul penal Cernăuți,/ Cabinetul VIII,/ ușa 31,/ în orele de serviciu,/ spre a fi ascultat./ Tribunalul penal, secția VII Cernăuți” (p. 14).

Parcurgând acest splendid *remember* al universului cernăuțean de acum o sută de ani, am avut imaginea unui spațiu citadin sofisticat, cosmopolit, racordat în egală măsură la lumea românească și la cea europeană. Am văzut cu ochii minții tramvaiurile care circulau mai mult sau mai puțin bine, restaurantele unde se putea mânca realmente copios pentru sume derizorii, „otelurile” de diferite categorii. Am pătruns în *alma mater* cernăuțeană prin anunțul din 17 septembrie 1925, despre „numiri la Universitatea din Cernăuți”, prin decretul semnat de M. S. Regele: „D-nul prof. de la facultatea de filozofie și litere/ Romul Căndea/ a fost numit/ rector al Universității din Cernăuți/ pe 3 ani,/ d-nul profesor de la facultatea de teologie/ Nicolai Cotos/ a fost numit/ decan al aceleiași facultăți; d-nul Stoilov,/ profesor la facultatea de științe,/ a fost numit decan al aceleiași facultăți./ D-nul Dr. Domițian Spănu/ a fost numit/ prof. agregat la/ facultatea de teologie” (p. 192).

Mircea A. Diaconu reușește prin „Cernăuți obiecte pierdute” – sugestiv ilustrat cu fotografii de epocă – să readucă în universul contemporan existența de zi cu zi a unui oraș scufundat în timp. Spațiul poetic pe care l-a creat prin această țesătură de texte are un farmec aparte, iar Atlantida lui reînvie, iese la suprafață. Așa cum spune autorul, lumea aceasta, devenită iluzie, este într-adevăr „o prezență devenită absență. Sau mai degrabă *viceversa*”.

Motto: *Fiecare cuvânt este o prejudecată.*
Friedrich Nietzsche

Ion FERCU

șoaptele nuanțelor

Prejudecățile: infern și provocare eternă (22)

După ce-a scris „Dincolo de bine și de rău”, Nietzsche își spunea că această controversată carte este groznică. Era o carte-caracatiță; înfruntau toate realitățile involburate ale secolului al XIX-lea. Nimeni n-a vrut să i-o publice. A plătit tiparul din resurse proprii. A fost primită (1886) cu mari rezerve. E o „dinamită publică”, i-au spus unii. Ca și în viitoarea sa lucrare, Nietzsche contesta statornicia valorilor morale ale creștinismului, argumentând că acesta promovează ura împotriva naturii umane, atunci când afirmă că dorințele noastre (sexuale, agresive, de dominare) sunt un afront adus lui Dumnezeu. Creștinismul ne recomandă... imperativ înfrânarea acestor dorințe, ceea ce Nietzsche consideră a fi o autoviscerare, o ură față de noi înșine. El privește creștinismul ca pe o **morală de sclavi**, întrucât valori creștine precum sărăcia, umilința, mila, supunerea ar fi valori sigure pentru cei slabi în societate. Nietzsche nu a avut, în abordările sale teoretice, niciun respect față de compasiune, întrucât, atunci când ești obsedat de aceasta, nu poți aspira decât la o fericire de turmă, demnă doar de animale. Pentru el, progresul culturii și al civilizației nu poate fi realizat decât prin cultivarea egoismului. Moralitatea creștină este foarte periculoasă pentru viitorul omului. Dacă

umanitatea își dorește progresul, are nevoie de altceva decât de morala de sclav a culturii creștine: de **morală de stăpân**, cea care glorifică ambiția, forța, puterea și disprețuiește compasiunea. Nevoia unui nou sistem de valori care să umple golul lăsat de retragerea lui Dumnezeu din lume este privită ca o urgență care revendică necesitatea apariției unor legislatori morali.

Proiectul său rămâne în marginile unui optimism pândit nu doar de alte prejudecăți, ci și de mari prăpăstii. În 1888 apar primele semne ale destrămării sale mentale. Îi scrie lui Bismarck și semnează... *Antihristul*. Pe scrisorile trimise prietenilor semnează *Dionysos* sau *Cel crucificat*. Încep să apară prăpăstii între ideile din cărțile sale și manifestările lui din viața reală. Într-o piață din Torino vede cum un vizitiu își bate calul; cu bestialitate. Nietzsche, care înfiera în teorie compasiunea, se aruncă instinctiv cu mâinile în jurul gâtului calului și imploră protecție pentru animal. Mila profundă l-a copleșit. Mila despre care scria

că nu trebuie să se bucure de respect îi inundă ființa pragmatică... Astfel, Nietzsche pare să aibă dreptate atunci când scrie în „Ecce Homo”: „Una sunt eu, alta sunt scrierile mele” (București, Editura *Humanitas*, 2013, p. 61).

După moartea sa (1890), opera începe să-și trăiască propria viață. Elisabeth, sora sa, cea care-și tratase fratele bolnav (1887-1880) ca pe o atracție de circ, organizând serate cu amicii pe vremea când el agoniza, îi publică, în lucrarea colectivă „Voința de putere”, împotriva dorinței pe care el o manifestase constant, **caiete**. În esență, în însemnările din acestea, el spunea că voința de putere înseamnă să cauți și să găsești excepționalul. Un gând pe care, spre finalul vieții, l-a privit cu mare îndoială. Unii cercetători remarcă faptul că peste aceste însemnări filosofice din **caiete** Nietzsche nota banalități care vizau și liste de cumpărături din piață, ceea ce ar trăda faptul că el nu mai prețuia ceea ce considerase a fi valoros din perspectivă filoso-

fică. Unii editori i-au refuzat lui Elisabeth cererea de a publica aceste **caiete**. S-au găsit alții care au ajutat-o pe sora sa ca să-i manipuleze opera, s-o aservească intereselor politice. Simpatizantă, apoi susținătoare a naziștilor, Elisabeth l-a invitat pe Hitler, în 1934, să viziteze casa în care Nietzsche scrisese „Așa grăit-a Zarathustra”. L-a dăruit lui Hitler și bastonul pe care-l folosea Nietzsche. Diabolica inteligență a lui Hitler a sesizat posibilitatea manipulării politice prin răstălmăcirea ideilor nietzscheene. Naziștii au editat un film: „Triumful voinței”. Aidoma lui Zarathustra, Hitler cobora, în film, din nori. Un *Übermensch* sosit din munți, cu o nouă moralitate, pentru a fi întâmpinat și adulat de turmă... Dacă ar fi fost încă trăitor, Nietzsche ar fi reacționat virulent. Cândva, el scrisese: „Sunt înfricoșat la gândul că niște oameni necalificați și nepotrivii îmi vor invoca într-o bună zi numele. Totuși, acesta este chinul fiecărui mare învățător al omenirii: știe că, date fiind accidentele și circumstanțele, el poate deveni la fel de bine

un dezastru sau o binecuvântare pentru umanitate” (apud Sue Prideaux, „Sunt dinamită! Viața lui Nietzsche”, Iași, Editura *Polirom*, 2000, p. 318).

Nietzsche nu intenționase niciodată să devină sursa unor doctrine politice. Ironia acestei acaparări a lui stă în faptul că întotdeauna a fost interesat de om în ipostaza lui individuală mai curând decât în aceea de membru al unei turme – fie ea turmă politică ori religioasă. **Supraomul** său nu era adeptul eugeniei, ci un simbol al potențialului uman. Voința de putere nu era un îndemn către naționalism, pe care el îl disprețuia, ci un impuls către depășirea propriilor noastre limite. Naziștii au realizat o parodie hidoasă din ideile sale. Ambigue, de multe ori, aforismele sale au fost puse în slujba răului. Marile teme ale împotrivirilor nietzscheene, de ale căror sensuri vom încerca să ne apropiem, argumentează faptul că o istorie a prejudecăților dinamitate trebuie să-l aibă pe filosoful german ca reper fundamental. C. Rădulescu-Motru („F. W. Nietzsche. Viața și filosofia sa”, București, Editura „Biblioteca *Apostrof*”, 1977) argumentează inedit această exigență: „Dacă nu e un geniu și e un simplu nebulon, trebuie să convenim totuși că, așa cum se prezintă, Nietzsche pare a fi un nebun de geniu” (apud Cristina-Maria Sârbu, „Nietzsche și muzica”, București, Editura Fundației Culturale „Idea Europeană”, 2005, p. 132).

În 1966, când a absolvit cursurile Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, Ștefan Olteanu (n. 23 august 1943, Berești, jud. Galați) a făcut o alegere înțeleaptă. În locul unei catedre didactice „pierdute în mulțime”, a preferat să-și pună în evidență vocația jurnalistică, devenind, în scurt timp, un remarcabil condei al presei băcăuane, valorificând experiența acumulată în timpul studenției prin dese colaborări cu Studioul de Radio Iași. Au urmat 41 de ani de activitate gazetărească neîntreruptă (s-a pensionat în 2007), la una și aceeași publicație („Steagul roșu”/„Deșteptarea”), care au însemnat certificarea unui autentic creator și consumator al realității cotidiene. „Cursul practic de ziaristică” publicat în 2003 la Editura „Diagonal” nu este altceva decât un veritabil abecedar pentru cei aflați la început de drum într-un domeniu supus tot mai rar rigorii. Laureat al mai multor concursuri naționale de ziaristică, înainte și după 1989, iată că Ștefan Olteanu revine în actualitate cu o carte-eveniment, apărută recent la Editura „Magic Print” din Onești, în condiții grafice de excepție: „Nadia «Miss Perfect»”. În cele 410 de pagini ale lucrării, Ștefan Olteanu reface biografia celebrei campioane, susținând-o cu date și fragmente din adnotările vremii, supuse tiparului sau interzise de cenzura epocii. Sigur, e un risc editorial să scrii astăzi despre un eveniment sportiv consumat în urmă cu câteva decenii, după atâtea și atâtea alte apariții similare (nu toate reușite), fie acesta și „fenomenul de la Onești” (cunoscut îndeaproape și ca urmare a amicitiei cu Bela Karoly), dar demersul lui Ștefan Olteanu se salvează printr-o scriitură proaspătă, de factură jurnalistică. Practic, nimic din ceea ce e (re)povestit cu atâta pasiune de autor nu

Un eveniment editorial: Nadia „Miss Perfect”

alunecă în derizoriu, povestea Nadiei fiind relatată de parcă totul s-ar întâmpla într-un prezent continuu. Cu darul ubicuității bine însușit, într-o manieră proustiană de recuperare a unei perioade de glorie sportivă, gazetarul e prezent la toate competițiile care au consolidat portretul unei sportive de real succes. De la Campionatele Europene desfășurate la Skien în 1975 (primul succes major din activitatea de performanță a Nadiei) și până la Universiada din 1981 organizată la București (ultimul regal al promoției Comăneci), descoperim urmele sportivei care a reorientat gimnastica mondială pe o traiectorie inedită, obligând-o la o redefinire a regulamentelor și a sistemului de punctaj.

Cartea lui Ștefan Olteanu îmbracă și o ținută cu tentă ușor polițistă, dintre episoadele relatate nelipsind „salturile transatlantice” ale soților Karoly și ale Nadiei, evenimente care au zguduit autoritățile de la București și, în general, opinia publică internațională. Referitor la evadarea Nadiei Comăneci, autorul revine cu informații mai puțin cunoscute marelui public: „Atunci, în 1989, fosta campioană avea 28 de ani, împliniți pe 12 noiembrie. Ideea plecării, a evadării a început să încolțească după o petrecere ținută în casa unui prieten... Între invitați erau și câțiva români care reușiseră să plece, ajunseseră în State și deveniseră cetățeni americani. Între ei, Constantin Panait, care locuia în Florida și care povestea că își ajutase rude, prieteni și cunoștințe pentru a trece clandestin granița. În cartea sa autobiografică, Nadia îl descrie astfel: «Era de înălțime medie, șaten și cu mustață. Părea de treabă și putea fi crezut, deoarece era deja cetățean american.» Panait i-a spus că avea un prieten care locuia, împreună cu familia, lângă granița cu Ungaria, sugerând să meargă mai întâi la o petrecere acolo, pentru a-i cunoaște. Au mers apoi de mai multe ori la Sănnicolaul Mare, ca să pară că au o legătură mai trainică și să nu dea de bănuț autorităților. Nadia a acționat și de această dată cu tact și cu prudență. Ea nu le-a spus nimic mamei și tatălui ei, pentru a nu-i pune în pericol. Singurul care i-a știut intențiile a fost fratele ei, Adrian. El și soția sa au însoțit-o adesea pe Nadia în vizitele de lângă graniță, timp în care Nadia și-a aranjat

actele la un notar și a pus casa pe numele fratelui și a cumnatei, pentru a nu mai putea fi confiscată de autorități... Traversarea graniței s-a făcut printr-un loc nemarcat cu sârmă ghimpată și nepăzit de grăniceri, așa cum erau destule. Nu s-au întâlnit cu ghidul despre care vorbise Panait, dar au dat peste doi grăniceri. Fuseseră instruiți să spună doar *jo reggeit*, adică *bună dimineața!* Așa au ajuns la un post maghiar de poliție, în localitatea Kiszombor, unde fosta gimnastă a fost recunoscută...” (pp. 267-269).

Ultimele pagini ale cărții sunt dedicate *întoarcerilor* de după 1989 ale reginei de la Montreal în leagănul copilăriei și al performanței sportive, dispusă să-și ducă legenda mai departe, întrucât concluzia autorului, pe care o va prelua și cititorul în finalul lecturii, este una singură: „Nadia a fost ALTFEL!” Argumentele jurnalistului rămân încă o dată pe bărnă, evidențiind o lucrare care va însemna, indiscutabil, un reper în bibliografia fostei mari campioane: „A fost clar pentru toată lumea, încă de la Skien, că Nadia era cu totul aparte, că făcea totul altfel, că avea o fenomenală plastică a mișcării, o expresivitate și o armonie corporală care o deosebeau de toate celelalte gimnaste. În plus, fiind înzestrată cu un talent special, ea imprimă o notă aparte și o combinație personală de mare efect la modul de executare a mișcării, producând astfel puternice emoții spectatorilor [...]. În plus, era foarte inventivă, adăugând mereu – cu o mare plăcere – elemente noi la exercițiile sale. Iată de ce Nadia a fost altfel pe parcursul întregii sale cariere de excepție”.

Leonard POPA

„Prin Erasmus, scriitorul devine pentru întâia oară o putere europeană printre celelalte puteri.“
Stefan Zweig

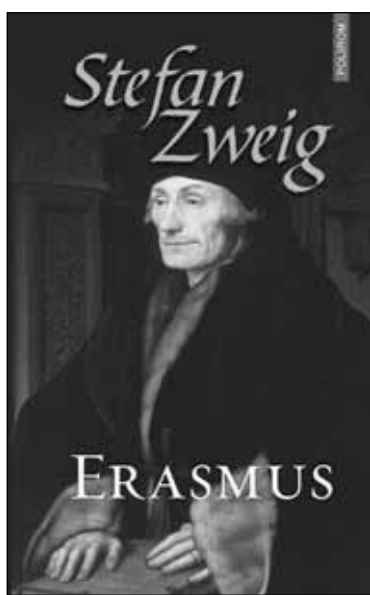
Ionel SAVITESCU

cartea străină

Erasmus din Rotterdam

Există în cultura europeană și universală trei scriitori apropiați prin destin: Robert Musil (1880-1942, autor al romanului „Omul fără însușiri“), Virginia Woolf (1882-1941; membră a grupării londoneze „Bloomsbury“ și autoare, printre altele, a romanelor „Doamna Dalloway“, „Spre far“, „Valurile“ și a unui „Jurnal“) și Stefan Zweig (1881-1942, autor al unor monografii închinare lui Magellan, Maria Antoaneta, Maria Stuart, Joseph Fouché, Erasmus, al volumului de „miniaturi istorice“ „Orele astrale ale omenirii“ și al volumului memorialistic „Lumea de ieri“), care-și încheie viața prin suicid. Războiul al Doilea Mondial era în plină desfășurare, iar cei trei scriitori n-au mai putut rezista psihologic noii conflagrații. Dintre aceștia, ne-am propus să prezentăm cartea dedicată lui Erasmus de către Stefan Zweig*. Așadar, Erasmus Desiderius Rotterdamus (1466-1536), pseudonimul lui Gerhard Gerhards, a fost un umanist renescentist originar din Olanda, vorbitor de latină, care prin lucrările sale a contribuit la răspândirea culturii clasice, a Antichității greco-latine. Erasmus fusese copilul nelegitim al unui preot, dar în Renaștere acest fapt nu era o rușine, multe spirite proeminente ale Renașterii fiind bastarde. Când s-a născut Erasmus spre sfârșitul secolului al XV-lea, lumea occidentală era în plină efervescență politică și culturală: Constantinopolul cade sub turci (29 mai 1453), iar învățatii greci s-au refugiat în cetățile italiene. Tot acum începe seria marilor descoperiri geografice. (A se vedea în acest sens S. Goldenberg și S. Belu, „Epoca marilor descoperiri geografice“, București, Editura „Humanitas“, 2002, ediția a II-a revăzută). De timpuriu, Erasmus este trimis, în 1487, la mănăstirea Augustinilor din Steyn, renumită pentru bogata bibliotecă clasică. Călugărit în 1488, apoi hirotonisit în 1492, Erasmus se va dovedi refractar constrângerilor religioase, căutându-și un drum propriu, observând cu atenție oamenii care-l înconjurau, oferind remedii și dând la iveală opere care l-au făcut cunoscut. Însotindu-l pe episcopul de Cambrai în Italia (ocazie de a scrie dialogul „Antibarbari“), obține de la acesta o bursă la Paris pentru pregătirea doctoratului în teologie. Condițiile de cazare și hrană erau deplorabile, încât este nevoit să se întretină singur din lecții oferite unor tineri germani și englezi: „Ca să nu flămânzească, trebuie să-i măgulească cu dedicații pe cei înfumurați, să-i sperie cu pamflete pe fricoși, să-i urmărească pe bogați cu scriori de milogeală“ (pp. 38-39).

Nelegat de o patrie, Erasmus este într-un continuu periplu: Olanda, Anglia, Italia, Germania, Elveția. În Anglia, unde fusese invitat de lordul Montjoy, Erasmus descoperă o altă lume decât aceea continentală. La Oxford, cunoaște Antichitatea greacă, își face noi prieteni, se rafinează în conversații, se îmbracă îngrijit, învață să călărească și să vâneze, chiar dacă corpul firav nu-l ajută. Orașele vizitate erau apreciate după bogăția bibliotecilor și a condițiilor de locuit. Suprinzător, Erasmus nu avea înclinație spre pictură, muzică, sculptură: „Grație acestei transparențe a gândirii, limpede ca apa, și priceperii intuitive a simțirii, el a ajuns marele critic al epocii sale, luminător, educator și învățător al veacului său“ (p. 48). Publicând la Paris „Adagia“, Erasmus oferă o culegere de citate celebre din operele clasice ale Antichității, scutindu-i astfel de efortul lecturii pe mulți contemporani. Prin activitatea sa literară, Erasmus atrage atenția pictorilor: Hans Holbein cel Tânăr, Dürer, Quentin Matsys, care i-au executat sugestive portrete: „Erasmus apare în fiecare portret ca un conducător suprem al unei noi oștiri, cu arma de curând descoperită: omul cu cartea“ (p. 54). Pentru Erasmus, cultura era o necesitate primordială. Înzestrat cu un corp puțin dotat pentru activitățile fizice, Erasmus și-a găsit consolarea în lectură, meditație, scris și conversații

cu puținii prieteni. Singura plăcere a lui Erasmus era munca: „Erasmus era un uriaș al muncii“ (p. 63). Este dezamăgit de starea orașelor europene prin care a trecut. În 1509, părăsind Italia, începe să scrie „Elogiul nebuniei“. „Erasmus nu se evidențiază în nici una din operele sale cu atâta măiestrie ca în această carte, cea mai reputată din toate și chiar singura care a rezistat, care s-a menținut deasupra vremelniceii“ (p. 67). În Italia, pe care o părăsea, văzuse Biserica în decădere, papa Iulius (probabil Iulius II) se comporta ca un condotier, încât Michelangelo executându-i statuia l-a întrebât pe pontif: „Să pun o carte sau o sabie în mâinile Sanctității Voastre“? Papa a răspuns: „Pune o spadă; eu nu sunt un învățat“. Episcopii trăiau în lux și des-

trăbălare, disprețuind sărăcia apostolică. Erasmus considera că oamenii se vor umaniza numai prin cultură, dar aceasta va necesita secole sau chiar milenii.

Detesta războiul („nafragiu al tuturor lucrurilor bune“, p. 94) ca pe un mare flagel al omenirii, încât ne întrebăm ce-ar fi spus Erasmus dacă ar fi trăit în secolul al XX-lea: Gulagul, Holocaustul, Conflagrațiile, Epoca comunistă... Teoretician al pacifismului, Erasmus a scris înaintea lui Kant lucrări împotriva războiului. A militat pentru realizarea Statelor Unite ale Europei: „lumea întreagă e o patrie comună“ (p. 93). Între 40 și 50 de ani, Erasmus ajunge la apogeul gloriei sale, încât puternicii zilei își dispută favorurile acestui învățat: „Acum, puternicii îl solicită pe el – și e un spectacol mareț, demn de privit, ori de câte ori forța pământescă și banul sunt nevoiți să slujească spiritul... Niciodată un singur om, nici Goethe, nici măcar Voltaire, n-a posedat în Europa o putere atât de suverană, grație existenței sale spirituale“ (pp. 87-89). Fire temătoare, preferând retragerea și meditația, Erasmus nu intervine în disputa cu Martin Luther („aceasta e vina sa tragică“, p. 146), deși ulterior Erasmus își dăduse seama că greșise. Părăsește orașul Louvain, unde era amenințat de manifestări ostile și demonstrații studentești potrivnice. Se stabilește în Elveția, la Basel

(„Situat în centrul Europei, liniștit și distins, cu străzi curate, cu oameni calmi, lipsiți de pasiuni, nesupus niciunui principe lacom de război, democratic și liber, orașul acesta promite să-i dea învățatului liniștea râvnită pentru neatâr-narea sa“, p. 151), deși mai sus la pagina 59 se relatează că Erasmus făcea un ocol spre locuința sa, spre „a evita o uliță deosebit de rău mirositoare“... Rămâne la Basel timp de opt ani. Casa în care a locuit se află și astăzi în bună stare, unde se păstrează și câteva portrete executate de Holbein cel Tânăr. Lucrează intens: „Colloquia“, apoi o ediție a „Sfinților Părinți ai Bisericii“. Papa și Dürer îi solicită lui Erasmus o precizare a poziției sale: „rareori s-a dovedit în chip atât de victorios supremația puterii spirituale asupra celei lumești“ (p. 157). Este atacat de Hutten și de Luther. Oamenii se revoltă, Baselul devine partizan al Reformei, încât Erasmus se simte nevoit să-l părăsească. Se refugiază în orașul austriac Freiburg (p. 187), unde i se oferă drept locuință un palat împărătesc, refuzat în favoarea unei case modeste aproape de o mănăstire: „Istoria nu putea găsi vreun simbol mai mareț care să vădească firea acestui om al moderației, al căii de mijloc, al acestui solitar care nu se simte bine nicăieri, pentru că nicăieri nu vrea să fie de partea cuiva“ (p. 188). Carol V convoacă dieta la Augsburg, îl invită pe Erasmus, care refuză deplasarea. Europa este din nou învăluită în atrocități inimaginabile. Roma e pustiită, limba latină a Europei unite dispăre. Secăuit, Erasmus se pregătește de moarte. Se hotărăște să plece în Brabant, unde fusese chemat. Pe drum se oprește la Basel. Aici primește o scrisoare reconfortantă de la Rabelais, iar noul papă îi oferă pălăria de cardinal, demnitate refuzată de Erasmus, care-și continuă munca: „Nu mai scrie pentru glorie, nici pentru bani, ci numai pentru plăcerea tainică de a învăța, de a spiritualiza viața, dorind, prin învățătură, să trăiască iarăși mai intens, să respire știința și să răspândească știința“ (p. 203). Moartea îl surprinde aici; uită latină, iar ultimele cuvinte i-au fost în olandeză: „lieve God“ („Preaiubite Doamne“). Erasmus moare în 1536, iar în 1527 murise Machiavelli, autor al „Princepelui“, carte care a îndrumat gândirea europeană în altă direcție decât cea preconizată de Erasmus. Evident, republicarea eseului lui Stefan Zweig într-o mai veche traducere a lui Eugen Relgis (Sigler) constituie un adevărat act de cultură.

* Stefan Zweig, *Erasmus*, traducere din limba germană de Eugen Relgis, Iași, Ed. „Polihrom“, 2021, 211 p.

• Mari Bucur – Case brune

GRECIA

Konstantinos P. KAVAFIS

Konstantinos P. Kavafis, unul dintre cei mai mari poeți de limbă greacă, s-a născut la Alexandria (Egipt) în 17 aprilie 1863.

Tatăl său era un prosper om de afaceri și lider al comunității elene din Alexandria. Acesta moare în 1870, iar familia se transferă la Londra. În 1879 se întorc la Alexandria din cauză că firma *Kavafisandsons* dă faliment la Londra. În 1882, la Alexandria izbucnesc mari tulburări împotriva străinilor. Familia este nevoită să se refugieze la Istanbul, unde va locui în casa bunicului, George Fotiade, un fanariot înstărit. În 1885 Konstantinos Kavafis se întoarce la Alexandria, iar în 1891 se angajează la Ministerul Irigațiilor,

Departamentul englez. În 1904 publică primul său volum de versuri. În 1910 publică un al doilea volum. Se apropie de gruparea literară „Nea Zoi”. Prima ediție a poeziilor sale a apărut în 1935, la doi ani după moartea sa.

A murit la Alexandria în 1933, în 29 aprilie. Considerat un mare poet de limbă greacă, Kavafis a scris primele sale poeme în limba engleză. A mai scris câteva poeme în proză. Kavafis este considerat, în mod unanim, o mare voce a poeziei moderne, un uriaș talent și o conștiință artistică profundă.

Traducere și prezentare de
Dimitris KANELLOPOULOS și Eugen URICARU

Orofern

Chipul care e aici, pe tetradrahmă,
și pare că ar surâde
e chipul frumos și delicat
al lui Orofern, fiul lui Ariarate.

Izgonit, copil fiind, din Capadochia,
din marele palat al tatălui său,
l-au trimis în Ionia, să crească,
uitat printre străini.

Ah, uluitoarele nopți ale Ioniei, când
începu să cunoască, în felul grec,
fără temei, plăcerea simțurilor.
Mereu asiatic în inimă,
dar în felul de a fi și în vorbire, Grec,
acoperit de turcoaze,

cu veșminte grecești,
pe corp stropit cu parfum de iasomie
și între frumoșii tineri ai Ioniei
cel mai frumos, idealul.

Apoi, când Sirienii au intrat
în Capadochia și îl proclamă rege,
se năpusti asupra vieții regale
pentru a gusta într-un fel nou
din fiecare zi,
pentru a aduna lacom aur și argint,
pentru a se bucura și a se împăuna
cu splendoarea comorilor adunate.
Cât despre griji și guvernarea țării
spre binele ei,
habar nu avea de ce se întâmplă în jur.
Capadochienii repede îl alungară;
fugi în Siria chiar în palatul
lui Demetrios,
pentru a se distra și a trândăvi.

Într-o zi totuși, un gând
neobișnuit îl trezi din lenea sa:
își aminti că din partea mamei,
Antiochida,
și a bătrânei Stratonica, chiar și el
era un moștenitor al coroanei Siriei,
era aproape un Seleucid.

Se opri nițel din beții și dezmeti;
și neputincios, pe jumătate amețit,
încercă să pună ceva la cale,
ceva de făcut, de plănuțit.
Termină într-un chip jalnic și fu zdrobit.

Sfârșitul său a fost notat nu se știe
unde și s-a pierdut –
istoria nu l-a luat în seamă
și, pe bună dreptate, socotindu-l
prea mărunț
pentru a merita să fie pomenit.
Chipul de pe această tetradrahmă
care a lăsat un semn
al frumoasei tinereți,
o lucire a eleganței sale poetice,
o amintire senzuală a băietanului
din Ionia,
este chipul lui Orofern, fiul lui Ariarate.

Regi
alexandrieni

Alexandrienii s-au adunat cu toții
să-i vadă pe fiii Cleopatrei:
Cezarion și frații mai mici,
Alexandru și Ptolemeu.

Era pentru prima
dată că îi scoteau afară, la Gimnaziu,
pentru a-i proclama regi,
cu o splendidă paradă militară.

Alexandru – a fost declarat rege
al Armeniei, al Mediei și al Parților.
Ptolemeu – a fost declarat rege
al Ciliciei, al Siriei și al Feniciei.

Cezarion stătea în față
îmbrăcat în mătase roșie,
cu o ghirlandă de hyacint pe piept,
la brâu avea un șir îndoit de safire
și ametiste,
încălțările – legate cu nojițe
ornate cu perle trandafirii.
Lui i-a fost conferit un titlu
mai înalt decât fraților săi
și a fost declarat Rege al Regilor.

Alexandrienii, sigur, știau
că e doar o comedie, vorbe aiurea.

Dar ziua era caldă și poetică,
cerul de un azur limpede,
gimnaziul alexandrian un triumf,
o adevărată culme a artei,
strălucirea curții, extraordinară,
Cezarion – numai grație și frumusețe
(fiul Cleopatrei, sânge de Lagid),
iar Alexandrienii alergau în grabă
și entuziasmați aclamau,

• Mari Bucur – *Suntem valuri*

în greacă, în egipteană
și câțiva chiar în ebraică,
încântați de frumosul spectacol –
știind prea bine cât contează
toate acelea
și ce cuvinte goale erau domniile.

Regele
Demetrius

A plecat pe ascuns, nu ca un rege,
ca un actor care poartă
o tunică cenușie
și nu pe aceea a tragediei
Plutarh, *Viața lui Demetrius*

Numai ce Macedonenii l-au făcut
să plece
arătând că-l preferă pe Pirrus,
regele Demetrius (care avea un suflet
mare) nu s-a arătat a fi
un rege – așa s-a spus. De îndată
își scoase hainele de aur,
aruncă sandalele de purpură
cât colo. Se îmbracă în grabă
în haine umile și plecă.

Aidoma unui actor
care la sfârșitul spectacolului
își schimbă costumul și pleacă.

Cortegiul
lui Dionisos

Damon, meșterul (nu este altul
mai priceput
în tot Peloponezul), dă ultimele tușe
la cortegiul lui Dionisos, în marmură
de Paros.

În față, zeul cu admirabilă
glorie, puternic în tăietură.

În spate, Dezlănțuirea.
Lângă Dezlănțuire,
Beția toarnă vin Satirilor
din amfora învăluită în iedera.
Alături, Vindulce, delicatul,
cu ochii întredeschiși, dormitând.
În urmă vin cântătorii
Melodia și Cântblând

și Bacanalele care
nu lasă să se stingă sfânta torță
a cortegiului
pe care o poartă în mână, iar apoi,
cu mare demnitate, Ceremonia.
Aceasta e opera lui Damon. În vreme
ce lucra,

din când în când se gândea
la plata pe care o va avea de la regele
Siracusei, trei talanți, o sumă frumoasă.
Cu acești bani și cu alte câștiguri
va reuși să aibă o viață ușoară
și va intra în politică – ce bucurie! –
va fi și el în senat și în agora.

Bătălia
de la Magnezia

Și-a pierdut spiritul de altădată
și curajul.
Acum, de trupul său obosit,
oricum aproape
bolnav, va trebui să aibă grijă.

Și își va petrece
restul vieții în liniște. Asta, cel puțin,
susține Filip. Diseară joacă zaruri:
dorința de a se destinde. Pe masă
punetei mulți trandafirii.

Chiar nu contează dacă
Antioh la Magnezia a fost nimicit.

Un adevărat
dezastru pentru valoroasa armată,
spun.

Dar poate exagerează; nu va fi totul
adevărat.

Să sperăm! Chiar dacă dușmanii
erau de același neam.
Dar un „să sperăm” ajunge. Poate
e chiar prea mult.
Filip nu-și amână, cu siguranță,
petrecerea sa,
cu toate că viața l-a ostenit îndeajuns.

I-a rămas încă un bun – păstrează încă
memoria intactă.

Își amintește cât au plâns în Siria,
ce durere,
când Macedonia, maica lor,
a fost distrusă.

Să înceapă banchetul.
Slujitorii, flautele, luminile.